

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Jurgita Pasvenskaitė

VALSTYBINIO REGULIAVIMO NAŠTOS VERSLUI TYRIMAS

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas Prof. habil. dr. Žaneta Simanavičienė

KAUNAS 2016

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

Valstybinio reguliavimo naštos verslui tyrimas

Ekonomika (kodas 621L10008)

MAGISTRO DARBAS

Darbą atliko

Jurgita Pasvenskaitė, VME-4
(2016-05-10)

Vadovas

Prof. habil. dr. Žaneta Simanavičienė
(2016-05-)

Recenzentas

Prof. dr. Vytautas Snieška
(2016-05-)

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Jurgita Pasvenskaitė

Ekonomika (kodas 621L10008)

Baigiamojo magistro darbo „Valstybinio reguliavimo naštos verslui tyrimas“

AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA

2016 m. gegužės 10 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Jurgitos Pasvenskaitės** baigiamasis magistro darbas tema „Valstybinio reguliavimo naštos verslui tyrimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

Pasvenskaitė, Jurgita. Investigation of State Regulatory Burden on Business. Master's Final Thesis in Economics / supervisor prof. habil. dr. Žaneta Simanavičienė. Department of Economics, the School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Social Sciences: 04 S Economics.

Key words: Business regulation, State regulation, Administration Burden, Business Environment Index, Regulatory Tools and Methods.

Kaunas, 2016. 80 p.

SUMMARY

The state, using various market regulation measures, seeks to create social and stable economic development conditions that secure business conditions, decrease the negative production impact on the environment and society. The state intervention to the processes in the market might be in various forms and all the measures that are used determine certain factors ongoing in the market, in one way or another. The state intervention of the market might be both positive and negative, thus it is relevant to analyse the essence of state regulation and seek the opportunities to improve business settings, while adjusting state intervention.

The object of the project is the state regulatory burden on business. The aim is to analyse and determine the state regulatory burden on business in Lithuania. In order to achieve the objective, the challenges to be met are: to analyse business regulation problems; to investigate the essence of state regulation and business regulation in theory; to sift the prevailing state policy in Lithuania in relation to business; to analyse the methods of determination of the state regulatory burden; to determine the administrative burden from the example of the food service sector.

The project consists of four main parts. In the first part, theoretical, statistical and applied research has been carried out, on the basis of that the business conditions and the state regulation problems were analysed. In the second part, the research of scientific literature and information sources was carried out in order to analyse the regulatory essence. The concept and aims of state regulation are examined, the regulatory theories are overviewed, business regulation forms and methods as well as business regulatory reasons are also analysed. Furthermore, the business regulation predominant in Lithuania is examined, as well as the measures that reduce regulatory burden on business, the methods that can be used to quantitatively assess the state regulatory burden are also present. In the third part, the research methodology is analysed. In the fourth part, using the statistical data, the chosen business sector trends are analysed, the legislations regulating the scope of activities are examined, and the expert assessment findings are described, using quantitative data analysis, graphical data representation and the percentage data assessments. The administrative burden of food service sector's documents of issuance is also quantitatively assessed.

In conclusion, it is possible to say that state regulation is purposeful, expedient and adjustable process of applied regulatory actions that helps to divert or affect a chosen subject in a right direction, in order to pursue certain aims. While analysing business regulation in Lithuania, it was determined that it aims to reduce the regulatory burden on business in the country. It especially seeks to reduce the administrative regulation on business that is the main factor that limits the development of business.

TURINYS

ĮVADAS.....	9
1. VERSLO REGULIAVIMO PROBLEMINE ANALIZĖ.....	11
1.1. Verslo sąlygų vertinimo analizė	11
1.2. Administracinio reguliavimo našta verslui.....	16
2. VERSLO REGULIAVIMO ANALIZĖ TEORINIU ASPEKTU.....	20
2.1. Valstybinio reguliavimo teoriniai aspektai.....	20
2.2. Verslo reguliavimo sampratos teorinė analizė.....	25
2.2.1. Verslo sąvokų analizė.....	25
2.2.2. Verslo reguliavimo ypatumai	29
2.3. Verslo reguliavimas Lietuvoje.....	33
2.4. Valstybinio reguliavimo naštos nustatymo metodai.....	40
3. VERSLO REGULIAVIMO NAŠTOS NUSTATYMO TYRIMO METODOLOGIJA	46
4. VERSLO REGULIAVIMO NAŠTOS NUSTATYMO TYRIMAS	49
4.1. Viešojo maitinimo sektoriaus tendencijos	49
4.2. Viešojo maitinimo sektoriaus administracinės naštos nustatymas	50
4.2.1. Viešojo maitinimo sektoriaus reglamentavimas	50
4.2.2. Viešojo maitinimo sektoriaus tyrimo duomenų analizė.....	58
4.2.3. Viešojo maitinimo veiklos pradžios administracinės naštos nustatymas.....	64
IŠVADOS.....	66
LITERATŪRA.....	68
PRIEDAI	73

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Verslo aplinkos indeksas	12
2 pav. Ar sutinkate, kad per pastaruosius penkerius metus šios priežastys turėjo poveikį priimant sprendimą įmonėms dalį arba visą savo veiklą perkelti iš Lietuvos į kitas šalis?.....	14
3 pav. Būdai, kuriais valdžios institucijos galėtų pagerinti reguliavimą.....	16
4 pav. Aukšta reglamentavimo kokybė	17
5 pav. Valstybės ekonomikos reguliavimo priežastys	21
6 pav. Duali reguliavimo teorijų sistema	23
7 pav. Verslo reguliavimo formos ir metodai	30
8 pav. Valdžios dalyvavimas rinkoje	32
9 pav. Pagrindinės valstybės paramos verslui formos 2008 m.	37
10 pav. Maisto ir gėrimo teikimo veikla užsiimančios ūkio subjektai metų pradžioje.....	49
11 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal įmonėse dirbančių darbuotojų skaičių.....	58
12 pav. Pateikiamų dokumentų reikalingumas	60
13 pav. Laikas užtruktas pildant prašymą gauti maisto tvarkymo pažymėjimą.....	61
14 pav. Visų dokumentų suruošimo ir pateikimo laikas	61
15 pav. Laikas sugaištas kelionėje į VMVT	62
16 pav. Sunkumai su kuriais susiduriama norint gauti maisto tvarkymo pažymėjimą.....	63

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Lietuvos verslo sąlygų užimamos pozicijos „Doing Business“ 2015 m. ir 2016 m. reitinge	13
2 lentelė. Administracinės naštos pokytis pagal institucijas	19
3 lentelė. Valstybinio reguliavimo tikslai	22
4 lentelė. Verslo funkcionavimo sąlygos	27
5 lentelė. Mokslininkų išskirtų verslo etapų palyginimas	27
6 lentelė. Ūkio subjektų rizikos lygiai.....	45
7 lentelė. Anketos klausimynų pagrindimas	47
8 lentelė. Ūkio subjektų kitimo pokytis metų pradžioje	50
9 lentelė. Teisės aktai reglamentuojantys veiklos pradžia reikalingus dokumentus ir leidimus.....	51
10 lentelė. Teisės aktai reglamentuojantys maisto gamybą	52
11 lentelė. Teisės aktai reglamentuojantys prekybą alkoholiu ir tabako gaminiais	53
12 lentelė. Teisės aktai reglamentuojantys patalpų įrengimą.....	54
13 lentelė. Teisės aktai reglamentuojantys darbuotų įdarbinimui keliamus reikalavimus.....	55
14 lentelė. Vykdomos veiklos teisinė forma ir sritis.....	59
15 lentelė. Pateikti dokumentai siekiant gauti maisto tvarkymo pažymėjimą	60
16 lentelė. Laikas sugaištas teritorinėje VMVT	62
17 lentelė. Vidutiniškai sugaištas laikas teritorinėje VMVT	63
18 lentelė. Poveikio vertinimo skalė	64
19 lentelė. Patiriamų laiko ir finansinių išlaidų sąnaudų suvestinė.....	64
20 lentelė. Patiriamų sąnaudų suvestinė.....	65

IVADAS

Temos aktualumas. Ilgą laiką buvo laikomasi nuostatos, kad ekonominiai veiksniai, tokie kaip žemės ūkis, demografinė padėtis, gyventojų užimtumo lygis, gamtiniai ištekliai, infrastruktūra yra esminiai rodikliai, nulemiantys regiono plėtrą. Šiandieninė vadybos praktika ir teorija daugiau akcentuoja privataus ir viešojo sektoriaus bendradarbiavimą, nuo kurio kokybės priklauso žmonių gyvenimo kokybės augimas ir visapusiška atskirų regionų ir valstybės plėtra. Visuomenės gerovę formuoja ne tik viešojo sektoriaus iniciatyva sprendžiamos problemos, bet ir šiandieninė verslo plėtra, daugiausiai veikiama valstybės politikos, kuri vaidina du pagrindinius vaidmenis, tai yra verslo plėtros proceso dalyvės ir reguliuotojos.

Formuojant verslo plėtros sąlygas ir kuriant infrastruktūrą yra labai svarbus valstybės vaidmuo, nes valstybės intervenciją į rinką gali daryti tiek teigiamą tiek neigiamą įtaką. Valstybės įsikišimas į rinkoje vykstančius procesus gali būti įvairių formų ir visos naudojamos priemonės vienaip ar kitaip nulemia tam tikrus rinkoje vykstančius veiksmus. Valstybė naudodama įvairias rinkos reguliavimo priemones siekia paveikti ir nukreipti pasirinktą subjektą norima linkme.

Pastaraisiais metais vis labiau kalbama apie šalyje vyraujančias verslo sąlygas, kurios neabejotinai turi įtakos visai šalies gerovei. Lietuvoje verslo sektorius reguliuojamas teisinais aktais, administraciniu reguliavimu bei veikimu rinkoje. Kadangi verslas yra svarbus visuomenei, vis dažniau kalbama apie galimybę sumažinti verslui tenkančią reguliavimo našą, labiausiai koncentruojamasi į administracinės naštos mažinimo galimybes.

Tyrimo problema. Vertinant verslo aplinką pastebima, kad šalyje administracinis verslo reguliavimas daro neigiamą įtaką verslo plėtrai. Siekiant mažinti valstybės intervenciją į rinką administraciniu reguliavimu, valstybinėms institucijoms yra nurodyta siekti sumažinti administracinę našą, arba išlaikyti ją tokio pačio lygio, tačiau pastebima, kad nevisoms institucijoms pavyksta įgyvendinti keliamą tikslą. Šiuo tikslu magistro darbe analizuojama verslo reguliavimui tenkanti našta ir atliekamas tyrimas, kurio metu nustatoma administracinė našta tenkanti leidimo gavimui vykdyti viešojo maitinimo veiklą.

Tyrimo objektas – Valstybinio reguliavimo našta verslui.

Tyrimo tikslas – Išanalizuoti ir nustatyti valstybinio reguliavimo našą tenkančią verslui Lietuvoje.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti verslo reguliavimo problemas;
2. Išnagrinėti valstybinio reguliavimo ir verslo reguliavimo esmę teoriniu aspektu;
3. Išanalizuoti Lietuvoje vyraujančią valstybės politiką verslo atžvilgiu;
4. Išanalizuoti valstybės reguliavimo naštos nustatymo metodus;

5. Nustatyti administracinę naštą tenkančią viešojo maitinimo sektoriui.

Tyrimo metodai. Analizuojant verslo reguliavimo problemas buvo atlikti teoriniai, statistiniai ir taikomieji tyrimai. Analizuojant reguliavimo esmę, atlikta mokslinės literatūros ir informacinių šaltinių analizė. Siekiant išanalizuoti Lietuvos verslo reguliavimą ir nustatyti metodus, kurių pagalba galima įvertinti valstybinę naštą, buvo atlikta teisės aktų analizė. Norint nustatyti pasirinkto verslo sektoriaus reguliavimo naštą buvo naudota statistinių duomenų ir teisės aktų analizė, atliktas ekspertinis vertinimas, duomenims apdoroti naudota kiekybinė duomenų analizė, grafinis duomenų vaizdavimas, procentinis duomenų įvertinimas.

Darbą sudaro 4 pagrindinės dalys. Pirmojoje dalyje analizuojamos verslo sąlygos ir valstybinio reguliavimo problematika su kuria susiduria verslas. Antroje dalyje nagrinėjama valstybinio reguliavimo samprata, tikslai, apžvelgiamos reguliavimo teorijos, analizuojamos verslo reguliavimo formos ir metodai, verslo reguliavimo priežastys. Nagrinėjamas verslo reguliavimas vyraujantis Lietuvoje bei priemonės, kuriomis siekiama sumažinti reguliavimo naštą tenkančią verslui, pateikiami metodai, kuriais naudojantis galima kiekybiškai įvertinti valstybinio reguliavimo naštą. Trečioje dalyje pateikiama tyrimo metodologija. Ketvirtoje dalyje, analizuojamos verslo sektoriaus tendencijos, atliekama reglamentuojančių veiklos sritį teisės aktų analizė, aprašomi tyrimo metu gauti duomenys, kiekybiškai įvertinama administracinė našta tenkanti leidimo vykdyti maitinimo paslaugų veiklą gavimui. Darbo medžiaga aprašyta 72 puslapyje, įskaitant 16 paveikslų, 20 lentelių. Taip pat pateikiami 4 priedai.

1. VERSLO REGULIAVIMO PROBLEMINE ANALIZĖ

Šiame skyriuje siekiant išanalizuoti valstybinio verslo reguliavimo problemas nagrinėjami verslo sąlygų vertinimui atlikti tyrimai.

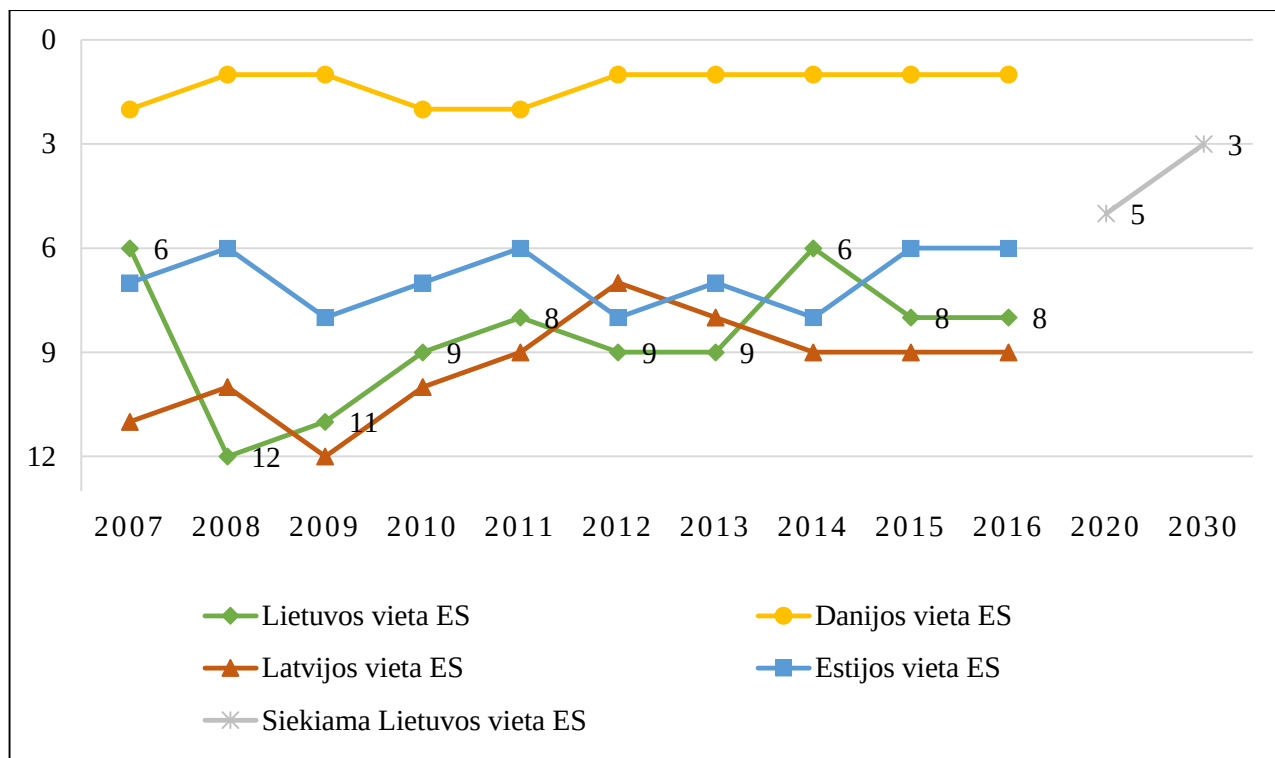
1.1. Verslo sąlygų vertinimo analizė

Valstybės vaidmuo yra reikšmingas verslui, todėl pasak Dapkaus (2008), pradedant verslą yra labai svarbu išsiaiškinti verslo aplinką, ir tik išanalizavus ją galima sėkmingai numatyti naujo verslo kūrimo galimybes, įmonių konkurencinę padėtį ir jų tolesnio vystymosi kryptis. Siekiant tikslingai išanalizuoti įmonių konkurencinę padėtį naudinga išanalizuoti ir šalies konkurencingumą bei prognozes, kuriomis remiantis galima priimti atitinkamus sprendimus galinčius daryti teigiamą įtaką verslo plėtrai.

Remiantis Pasaulio konkurencingumo indekso reitingu sudarytu 2014 metais, Lietuva nuo 2009 m. pakilo per 12 vietų pasaulyje ir per 2 vietas tarp Europos Sąjungos [ES] šalių. Lietuvos stipriosios pusės, kurios lėmė užimamą geresnę poziciją: aukštasis mokslas ir profesinis rengimas (26 vieta pasaulyje), sveikata ir bendrasis ugdymas (35 vieta) ir technologinis pasirengimas (28 vieta). Žemiausiai vertinami finansinių rinkų plėtra (65 vieta), rinkos dydis (77 vieta), darbo rinkos efektyvumas (53 vieta), institucijos, t. y. valdymo kokybė (58 vieta). Remiantis Pasaulio konkurencingumo indekso rodikliais, nustatyta, kad didžiausi verslo plėtros trikdžiai, tai:

- Administracinė našta verslui ir biurokratija, mokesčių našta, darbo rinkos reguliavimas ir korupcija. Labiausiai atsiliekama skatinant darbo rinkos lankstumą (Lietuva užima 106 vietą pasaulyje), kuriant palankią plėtrai mokesčių sistemą (pagal mokestinę naštą – 92 vieta), užtikrinant mokestinės sistemos paskatas investavimui (124 vieta), bei mažinant administracinę naštą verslui (105 vieta).
- Darbo jėgos prieinamumas ir kokybė, pagal gebėjimą pritraukti ir išlaikyti talentus Lietuva užima atitinkamai 129 ir 119 vietą pasaulyje.
- Prieiga prie verslo finansavimo šaltinių – pagal rizikos kapitalo, paskolų prieinamumą ir bankų veiklos patrauklumą Lietuva užima 73 vietą. (UAB Visionary Analytics ir Vyriausybės kanceliarijos Valstybės pažangos tarybos, 2014)

Analizuojant Lietuvos konkurencingumą, nustatytą, kad didžiausios verslo plėtros kliūtys kyla dėl verslo reguliavimo. Pasaulio konkurencingumo vertinimo metu buvo nustatyta, kad vienas iš didžiausių verslo trukdžių yra administracinė, mokestinė našta tenkanti verslui, todėl kyla poreikis nagrinėti verslo sąlygas. 1 paveiksle pateikiamos keletą šalių užimamos vietos pagal verslo indekso reitingą, vertinant tik ES šalis, palyginant su Lietuva.

1 pav. Verslo aplinkos indeksas (adaptuota pagal UAB Visionary Analytics ir Vyriausybės kanceliarijos Valstybės pažangos tarybos, 2014 ir Word Bank Group, 2016)¹

Iš 1 paveikslo matoma, kad Danija yra pirmoje vietoje vertinant tik ES šalis. Pastebima, kad Estijos užimama vieta pagal verslo aplinkos vertinimo indeksą svyruoja tarp 6 ir 8 vietos, Latvijos – 7 ir 12, Lietuvos – tarp 6 ir 12 vietos. Matoma, kad 2014 metais Lietuva buvo aplenkusi Latviją ir Estiją ir pasiekusi prieš krizinio laikotarpio rezultatus, tačiau pasiektoje pozicijoje nepavyko išsilaikyti ir 2015 metų užimama vieta reitinge nukrito. Kadangi Lietuvos verslo sąlygos pablogėjo lyginant su kitomis ES šalimis, kyla poreikis aiškintis Lietuvos verslo reguliavimo tendencijas, išsiaiškinti rezultato blogėjimo priežastis.

Pasaulio banko ir Tarptautinės finansų korporacijos dar 2004 metais atlikto tyrimo metu Lietuva buvo priskirta prie 20 pagal verslui palankią aplinką palankiausiai vertinamų pasaulio šalių. 2014 metais pagal JAV fondo „Heritage Foundation“ sudarytą pasaulio ekonominės laisvės reitingą Lietuva buvo 21 vietoje iš 178 vertinamų valstybių. Lietuvos valstybei tai aukštas įvertinimas, atsižvelgiant į šalies politinę raidą ir tai, kad šalies nepriklausomybė buvo atkurta tik 1990 metais, tačiau galima matyti, kad Lietuva ir išliko toje pačioje pozicijoje kaip prieš 10 metų (Bruzgė, 2014). Remiantis Pasaulinio banko „Doing Business 2016“ atliekamo palankumo verslui sąlygų vertinimo rodikliu Lietuva yra 20 vietoje iš 186 valstybių, 2015 m. duomenimis Lietuva buvo 21 vietoje. „Doing Business“ reitinguojant šalis

¹ Pastabos: a) Prognozuojamos reikšmės nustatytos darant prielaidą, kad rodiklio reikšmė ateityje keisis taip pat kaip keitėsi nuo 2007 iki 2013 m. b) Iki 2014 m. Lietuvos vieta ES skaičiuojama neįtraukiant Kroatijos.

vertina verslo aplinką remiantis 11 rodiklių, žemiau pateikiamoje 1 lentelėje lyginami 2016 m. ir 2015 m. Lietuvos verslo aplinkos vertinamų rodiklių užimamos pozicijos ir jų pokytis. (Word Bank Group, 2016).

1 lentelė. Lietuvos verslo sąlygų užimamos pozicijos „Doing Business“ 2015 m. ir 2016 m. reitinge (sudaryta autorės pagal Word Bank Group, 2016)

Rodiklis	Doing Business 2015 m. reitingas	Doing Business 2016 m. reitingas	Pokytis
Verslo pradžia	9	8	↑ 1
Statybos leidimų gavimas	18	18	→ 0
Prisijungimas prie elektros tinklų	66	54	↑ 12
Turto registravimas	2	2	→ 0
Kredito gavimas	24	28	↓ -4
Smulkiųjų investuotojų apsauga	46	47	↓ -1
Mokesčių mokėjimas	45	49	↓ -4
Užsienio prekyba	19	19	→ 0
Sutarčių vykdymas	3	3	→ 0
Nemokumo indeksas	67	70	↓ -3

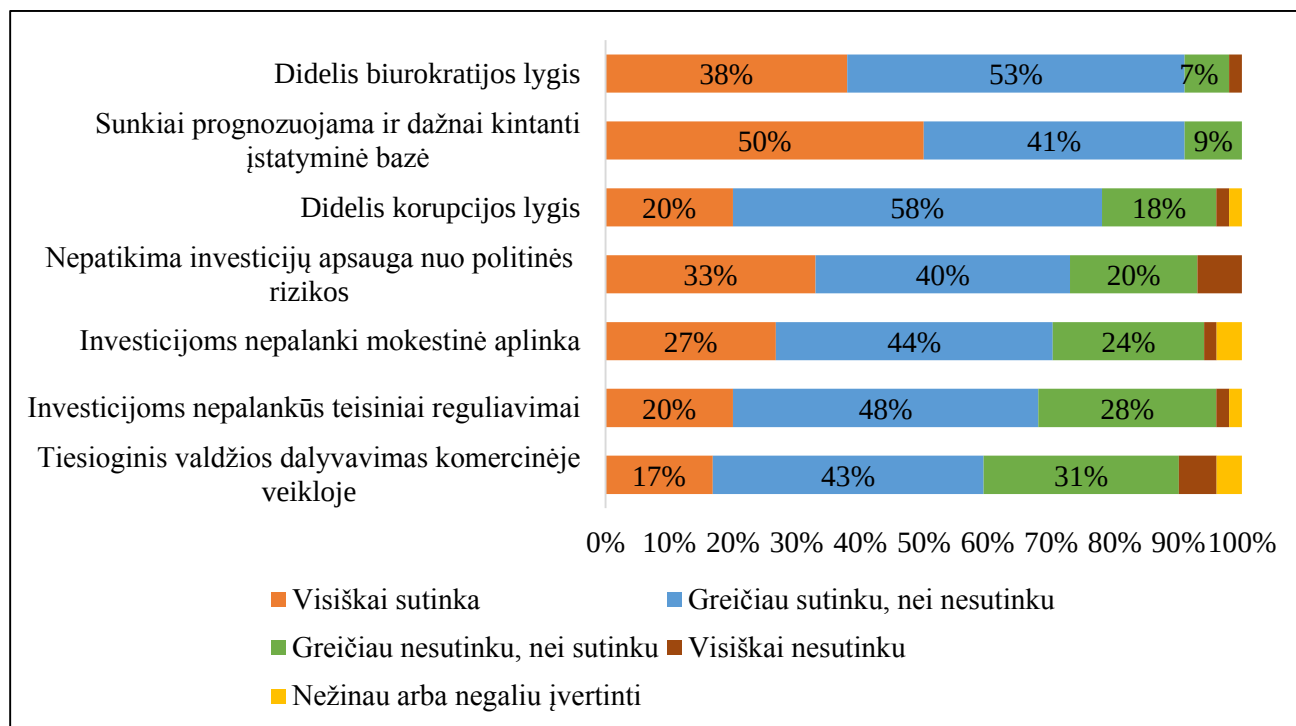
Iš 1 lentelės matoma, kad Lietuva užima viena pozicija aukštesnę vietą vertinat verslo pradžia bei dvylika pozicijų aukščiau pakilo vertinant prijungimą prie elektros tinklų, šis rodiklis vertinamas geriau, nes Lietuvoje sutrumpėjo elektros pajungimo terminai. (Word Bank Group, 2016) Matoma, kad yra rodiklių, kuriuose Lietuva užima žemesnę vietą nei 2015 metų reitinge ir rodiklių, kuriuose užimama pozicija nepakito.

Lietuvos laisvosios rinkos institucijos analitikė Simionenko-Kovacs (2015) išnagrinėjo „Doing Business 2016“ metų reitingus ir surado tris sritis, kurias pakoregavus, pasak analitikės, Lietuva 2017 metais galėtų reitinge užimti aukštesnę poziciją. Pirma, aktyvesnis keitimasis informacija, autorė ragina peržiūrėti procesus, kuriuos būtų galima sutvarkyti nuotoliniu būdu bei suteikti galimybę kuo daugiau reikalų sutvarkyti vienu prisijungimu, skatina valstybines įstaigas dalintis informacija pačioms, o ne siuntinėti klientą su dokumentais iš vienos įstaigos į kitą. Antra, valstybinių institucijų veiklos peržiūrėjimas, įvertinti valstybinių institucijų atliekamų procedūrų terminus ir jeigu įmanoma darbus atlikti greičiau, nustatyti naujus trumpesnius terminus. Ir trečia, perteklinės valstybės kontrolės atsisakymas, peržiūrėti valstybės institucijų priežiūros funkcijas ir pagal galimybes jas sumažinti, perduodant atsakomybę veikla užsiimančiai bendrovei.

Lietuvos centrinės kredito unijos iniciatyva [LCKU] 2014 metais buvo organizuojamas tyrimas, kurio metu nustatyta, kad 51 proc. gyventojų įsitikinę, jog sąlygos kurti verslą Lietuvoje yra nepalankios, tačiau tarp tų, kurie svarsto galimybę pradėti verslą, taip manančių jau yra mažesnė dalis – 39 procentai.

Tuo tarpu verslą pastaraisiais metais įkūrę gyventojai, atskleidė kitokius vertinimus – net 35 proc. verslo naujokų sąlygas vertina palankiai, o nepalankiai vertinančių tėra 30 procentų. Pasak, LCKU vyriausio ekonomisto prof. Geralavičiaus, tyrimai parodė, kad Lietuvoje sąlygos verslo pradžiai yra geresnės nei mano daugelis gyventojų. Verslą įkūrę asmenys, remdamiesi savo patirtimi, objektyviau vertina teises, mokestines, finansavimo ir kitas verslo steigimo procedūras. Apklausos duomenimis, daugiau nei du trečdaliai verslo naujokų nuosavo verslo kūrimo sąlygas vertina palankiai ar bent jau neutraliai. Tyrimo duomenys parodė, kad 40 proc. Lietuvos gyventojų kaip didžiausią barjerą verslo pradžiai įvardijo sudėtingas teises ir mokestines sąlygas. Tuo tarpu 31 proc. verslininkų kaip aktualiausią problemą verslo pradžiai nurodė pradinio kapitalo trūkumą, o sudėtingas teises ir mokestines sąlygas įvardijo mažiau – 23 proc. Geralavičius teigia, kad: „Teisinės ir mokestinės įmonių steigimo procedūros sudėtingesnės atrodo tiems, kurie su jomis nesusidūrė praktikoje. Tuo tarpu verslo naujokams šis žingsnis atrodo žymiai paprastesnis nei finansavimo paieškos verslo pradžiai“ (LKU: Kreditų unijų grupė, 2014).

Lietuvos Laisvosios rinkos institutas [LLRI] (2014) atliko tyrimą, kurio metu siekė išsiaiškinti veiksnius, lemiančius įmonių veiklos ar buveinės perkėlimą iš Lietuvos. Respondentų buvo prašoma įvertinti 7 dažniausias priežastis nulemiančias veiklos perkėlimą ir nurodyti ar tos priežastys galėjo nulemti veiklos perkėlimą. Šio tyrimo rezultatus galima prilyginti verslo aplinkos Lietuvoje vertinimui (žr. 2 pav.).

2 pav. Ar sutinkate, kad per pastaruosius penkerius metus šios priežastys turėjo poveikį priimant sprendimą įmonėms dalį arba visą savo veiklą perkelti iš Lietuvos į kitas šalis?

(Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2014, p. 6)

Iš 2 paveikslė matoma, kad net 91 proc. respondentų mano, kad Lietuvoje vyraujantis didelis biurokratijos lygis gali prisidėti prie įmonės sprendimo perkelti veiklą. „Dažna problema yra ne tik ilgos procedūros, bet ir jų kiekis, t. y. kiek kartų verslui tenka apsilankyti įvairiose valstybinėse institucijose. [...] Biurokratinės naštos nelengvina ir nuolatinis valstybinio sektoriaus darbuotojų augimas. Valstybės tarnybos departamento duomenimis, nestatutinių valstybės tarnautojų skaičius 2013 metais siekė 29 761, tai yra net 50 proc. daugiau lyginant su 2004 m. Spartus valstybės tarnautojų gretų gausėjimas prisideda ir prie papildomų reguliavimų bei valstybinių institucijų skaičiaus augimo“ (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2014, p. 6).

Tyrimo dalyvavusių respondentų nuomone kita, svarbi priežastis yra sunkiai prognozuojama ir dažnai kintanti įstatyminė bazė (žr. 2 pav.), su šia priežastimi visiškai sutiko ir greičiau sutiko 91 proc. respondentų. „Svarbu atkreipti dėmesį, kad Lietuvoje ne tik sunkiai prognozuojami įstatymų pakeitimai (o tai verslui labai svarbu), bet didelė jų dalis dažnai būna susiję su papildomais reguliavimais, kurie daro neigiamą poveikį verslui“ (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2014, p. 6).

Tyrimo metu nustatytas, trečias pagal svarbumą veiksnys, su kuriuo visiškai sutiko ir greičiau sutiko 78 proc. respondentų, tai yra didelis korupcijos lygis (žr. 2 pav.). Pasak LLRI (2014), „Vienas dažnai minimų ir korupciją šalyje skatinančių veiksnių yra pertekliniai reguliavimai, kurie ypač pastebimi smulkiojo ir vidutinio verslo, paslaugų ir teritorijų planavimo bei sveikatos sektoriuose. Pasaulio banko investicijų klimato departamento atlikta analizė atskleidė, jog egzistuoja tiesioginis ryšys tarp korupcijos šalyje lygio ir procedūrų kiekio norint atidaryti įmonę. Kuo didesnis reguliavimų bei prižiūrinčių institucijų skaičius, tuo didesnės įmonės sąnaudos siekiant prisitaikyti prie visų reikalavimų. Todėl korupciniai susitarimai pasirenkami kaip pigesnė alternatyva“ (p. 6).

Kiek mažesnę įtaką, pasak respondentų, gali daryti likusios priežastys, 73 proc. respondentų visiškai sutiko ir greičiau sutiko, kad verslo perkėlimui įtakos turi nepatikima investicijų apsauga nuo politinės rizikos, 71 proc. investicijoms nepalanki mokestinė aplinka, 68 proc. investicijoms nepalankūs teisiniai reguliavimai, 60 proc. tiesioginis valdžios dalyvavimas komercinėje veikloje.

2014 metais buvo organizuojamas Lietuvos įmonių vadovų tyrimas, kurio metu buvo siekiama išsiaiškinti vadovų nuomonę, vertinant verslo aplinką. Tyrimo metu nustatyta, kad 2014 metais valdžios kišimasis buvo mažiau juntamas ir beveik perpus mažiau vadovų teigė, kad per didelis reguliavimas yra grėsmė jų verslui. Tačiau buvo nustatyta, kad verslas vis dar nepatenkintas per dideliu reguliavimu, tyrimo metu vadovai įvardijo konkrečias sritis, į kurias turėtų atkreipti dėmesį įstatymų leidėjai, žiūrėti 3 pav. (Kriščiūnaitė & Barysas, 2014).

3 pav. Būdai, kuriais valdžios institucijos galėtų pagerinti reguliavimą (Kriščiūnaitė & Barysas, 2014, p. 18)

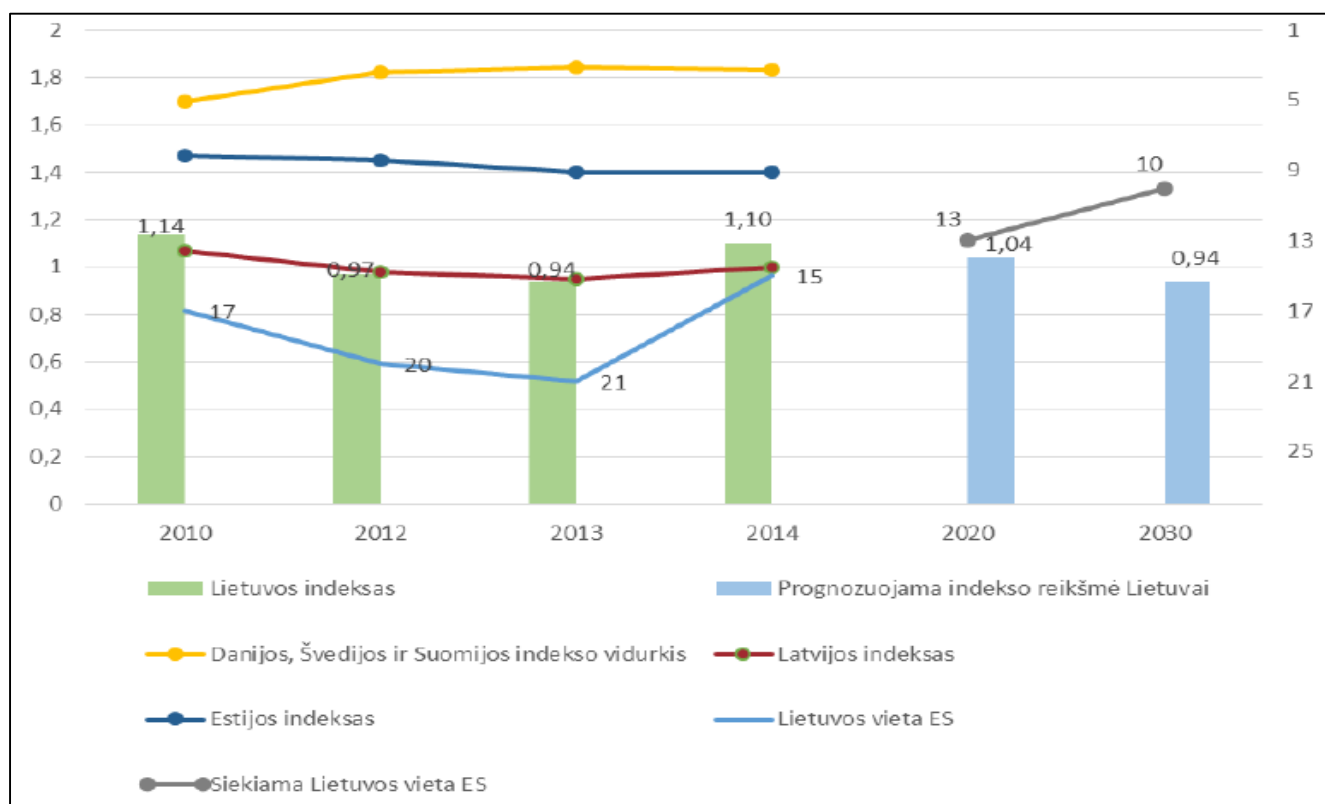
Iš 3 paveikslo matoma, kad 66 proc. vadovų teigia, kad trūksta teisės aktų aiškumo ir ilgalaikio poveikio. 58 proc. mano, kad priimant teisės aktus reikėtų siekti rezultato, o ne koncentruotis į procesus. 47 proc. vadovų mano, kad dėl priimtų teisės aktų verslas tik patiria išlaidų, o nauda visuomenei abejotina. 44 proc. respondentų mano, kad reguliavimą šalyje padėtų pagerinti glaudesnis darbas su kitomis šalimis, siekiant suderinti teisės aktus. Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, galima teigti, kad verslo atstovų nuomone, valstybės verslo reguliavime trūksta aiškumo, nuoseklumo, toliaregiško požiūrio, naudos ir rezultatų analizės, įgyvendinimo kontrolės.

Apibendrinant galima teigti, kad lyginant konkurencingumo ir verslo aplinkos indeksus Lietuva turi dar dėti pastangų šiems rodikliams pagerinti siekiant išlaikyti šalies neprastesnį lygį nei kaimyninių šalių. Lyginant pasaulio šalis pastebėta, kad Lietuvoje susiduriama su verslui tenkančia per didele reguliavimo našta. Išanalizavus atliktus tyrimus verslo sąlygų vertinimu, galima daryti išvada, kad Lietuvoje dažniausiai problemų verslui kyla dėl biurokratijos, t. y. dėl valstybės įsikišimo reguliuojant verslą administraciniais, organizaciniais ir teisiniais metodais. Toliau yra nagrinėjamas verslui daromas poveikis dėl administracinių reguliavimo metodų.

1.2. Administracinio reguliavimo našta verslui

Lietuvoje 2013 m. buvo pagerintas reglamentavimo kokybės indeksas, kuris fiksuoja Vyriausybės gebėjimą formuluoti ir įgyvendinti patikimą politiką ir reglamentus, siekiant leisti ir skatinti privataus

sektoriaus plėtrą. 2014 m. Lietuva reglamentavimo kokybės indekso vertinime tarp ES šalių iš 21 vietos pakilo į 15 vietą, žiūrėti 4 pav. (UAB Visionary Analytics ir Vyriausybės kanceliarijos Valstybės pažangos tarybos, 2014).

4 pav. Aukšta reglamentavimo kokybė (UAB Visionary Analytics ir Vyriausybės kanceliarijos Valstybės pažangos tarybos, 2014, p. 38)²

Iš 4 paveikslo matoma, kad lyginant Lietuvą su Baltijos ir Skandinavijos šalimis, Lietuva (1,1 balas) lenkia Latviją (1 balas), bet šiek tiek atsilieka nuo Estijos (1,4 balo). Nuo Baltijos valstybių stipriai atsiplėšę Skandinavijos šalys (Danija 1,79, Švedija 1,89, Suomija 1,82). Paveiksle matoma, kad Lietuvos indekso augimas nenuoseklus, todėl tikimybė pasiekti Strategijos tikslą (13 vieta ES 2020 m.) vertinama vidutiniškai.

Pasak ataskaitos rengėjų, Lietuvai pagerinti reglamentavimo kokybę trukdo didelė administracinė ir kita reguliavimo našta tenkanti verslui ir gyventojams. Dėl neracionalaus, perteklinio ar sudėtingo teisinio reguliavimo verslui ir gyventojams sukuriamą nepagrįstą administracinę reguliavimo naštą, kuri nepakankamai aktyviai ir sistemingai vertinama ir mažinama. Lėtai įgyvendinamos administracinės naštos mažinimo iniciatyvos savivaldybėse. 2009 m. Lietuvos Vyriausybė nustatė siekį iki 2011 metų

² Pastabos: a) Prognozuojamos reikšmės nustatytos darant prielaidą, kad rodiklio reikšmė ateityje keisis taip pat kaip keitėsi nuo 2007 iki 2013. b) Iki 2012 m. Lietuvos vieta ES skaičiuojama neįtraukiant Kroatijos. c) Metai grafike žymi šaltinio metus, o ne metus kada surinkti duomenys. Duomenys nuo šaltinio atsilieka dviem metais.

pabaigos 30 proc. punktų sumažinti nacionalinę administracinę naštą verslui pasirinktose 7 prioritetinėse srityse: transporto, statistikos, dokumentų saugojimo, sveikatos apsaugos, mokesčių administravimo, energetikos, aplinkos apsaugos, tačiau šis siekis kol kas nėra įgyvendintas, bet yra parengti teisės aktų projektai, kuriuos priėmus administracinės naštos sumažinimas siektų 23,2 iš siektinų 30 proc. Reikšmingą teigiamą įtaką planuojant ir įgyvendinant administracinės naštos vertinimo ir mažinimo iniciatyvas numatoma, kad padės padaryti 2013 m. įsigaliojęs Administracinės naštos mažinimo įstatymas (UAB Visionary Analytics ir Vyriausybės kanceliarijos Valstybės pažangos tarybos, 2014).

Lietuvoje nuo 2009 m. vykdoma ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų pertvarka, kurios pagrindu pastebimas ūkio subjektus tikrinusių institucijų veiklos vertinimo gerėjimas (tyrime dalyvavę respondentai teigė, jog pastaruoju metu priežiūros institucijos suteikia daugiau pagalbos verslui, siekiant įgyvendinti teisės aktų reikalavimus). Pasiiekti geresnius rodiklius trukdo nepakankamas ūkio subjektų veiklos priežiūrą vykdančių institucijų veiksmų koordinavimas ir bendradarbiavimas, ne visose priežiūros institucijose įdiegtos ir taikomos pažangios ūkio subjektų veiklos priežiūros priemonės, ne visų priežiūros institucijų išteklių nukreipiami į didžiausios rizikos prevenciją ir pan. (UAB Visionary Analytics ir Vyriausybės kanceliarijos Valstybės pažangos tarybos, 2014). 2013 metų duomenimis priežiūros institucijų bendradarbiavimo tinklo veikloje dalyvavo 17 priežiūros institucijų – 9-ios institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo ekspertų komisijos (Ekspertų komisija) veikloje nario teisėmis dalyvaujančios priežiūros institucijos ir 8-ios gerąją verslo priežiūros praktiką perimančios priežiūros institucijos. (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015)

2015 metų veiklos ataskaitoje pateikiama informacija apie 2014 m. ir 2015 m. nuveiktus darbus, kurie buvo patvirtinti 2014 m. liepos 2 d. nutarimu Nr. 630 dėl administracinės naštos mažinimo 2014-2015 metais priemonių plane. Priemonių plane buvo numatytos 92 administracinės naštos mažinimo verslui ir fiziniams asmenims priemonės įvairiose valstybės veiklos srityse (pavyzdžiui, transporto, statistikos, dokumentų saugojimo, sveikatos apsaugos, mokesčių administravimo, energetikos, aplinkos apsaugos srityse). Veiklos ataskaitoje pateikiama informacija, kad minėtu laikotarpiu buvo įvykdytos 77 priemonės, 7 vėlavo ir 8 buvo neįgyvendintos. (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2015)

Ūkio ministerija nuo 2014 metų, kai buvo patvirtintas nutarimas dėl administracinės naštos nustatymo metodikos, apskaičiuoja administracinės naštos pokytį tenkantį ūkio subjektams. Apskaičiuota, kad 2015 metais administracinė našta verslui bendrai sumoje sumažėjo 2,226 mln. Eur, 2014 metais ši suma buvo 1,85 mln. Eur. (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2016) Detali informacija koks administracinės naštos sumažėjimo pokytis eurai buvo patirtas 2015 metais pagal kiekvieną instituciją pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė. Administracinės naštos pokytis pagal institucijas (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2016)

Eil. Nr.	Institucija	Pokytis (Eur)
1	Žemės ūkio ministerija	-2 846 527
2	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	-843 573
3	Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	-524 706
4	Valstybinės mokesčių inspekcija	-140 565
5	Energetikos ministerija	-98 074
6	Valstybinė kelių transporto inspekcija	-69 166
7	Lošimų priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos	-54 307
8	Susisiekimo ministerija	-45 374
9	Centrinė hipotekos įstaiga	-4 708
10	Kultūros ministerija	-771
11	Statistikos departamentas	-474
12	Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija	-215
13	Valstybinė atominės energetikos saugos inspekcija	303
14	Valstybinė geležinkelio inspekcija prie Susisiekimo ministerijos	768
15	Ūkio ministerija	901
16	Vidaus reikalų ministerija	1 680
17	Ryšių reguliavimo tarnyba	34 300
18	Sveikatos apsaugos ministerija	72 644
19	Teisingumo ministerija	117 026
20	Aplinkos ministerija	131 026
21	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba	766 294
22	Finansų ministerija	1 277 030

Iš 2 lentelės duomenų matoma, kad nevisose institucijose administracinė našta mažėjo, kai kuriose institucijos patiriamos išlaidos padidėjo, taip pat buvo institucijų, kuriose finansinis pokytis nebuvo jaučiamas. Labiausiai išaugo administracinės išlaidos Finansų ministerijos 1,2 mln. Eur ir Valstybinėje maisto ir veterinarijos tarnyboje 0,7 mln. Eur. Labiausiai sumažinti administracines išlaidas pavyko Žemės ūkio ministerijai

Ūkio ministerijos duomenimis Vyriausybės 2016 m. vasario 10 d. nutarimu buvo Nr. 124 patvirtintas Administracinės naštos mažinimo 2016–2017 metais priemonių planas, kuris buvo parengtas bendradarbiaujant valstybės institucijoms ir verslo subjektams. Priemonių planas apima 60 administracinės naštos ūkio subjektams ir fiziniams asmenims mažinimo priemonių. Pasak Ūkio ministerijos, priemonių plane apsibrėžtas priemonės įgyvendins 34 valstybės institucijos ir įstaigos (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2016).

Apibendrinant, galima teigti, kad valstybė supranta, jog verslas patiria per didelę administracinę naštą. Siekiant pagerinti verslo sąlygas valstybė ieško galimybių kaip pajungti kuo daugiau institucijų su kuriomis bendradarbiaujant būtų galima patobulinti verslo aplinką bei reguliavimą.

2. VERSLO REGULIAVIMO ANALIZĖ TEORINIU ASPEKTU

Šiame skyriuje nagrinėjama valstybinio reguliavimo teoriniai aspektai ir esmė, analizuojama mokslinė literatūra nagrinėjanti verslo valstybinio reguliavimo sampratą. Siekiant tikslingai išnagrinėti valstybinio reguliavimo esmę, teoriniu aspektu apžvelgiama verslo samprata. Išnagrinėjus mokslinę literatūrą valstybinio verslo reguliavimo aspektu, analizuojamas verslo valstybinis reguliavimas vyraujantis Lietuvoje, apžvelgiamos verslo reguliavimo naštos mažinimo priemonės. Analizuojami metodai, kuriais galima įvertinti valstybinio reguliavimo naštą.

2.1. Valstybinio reguliavimo teoriniai aspektai

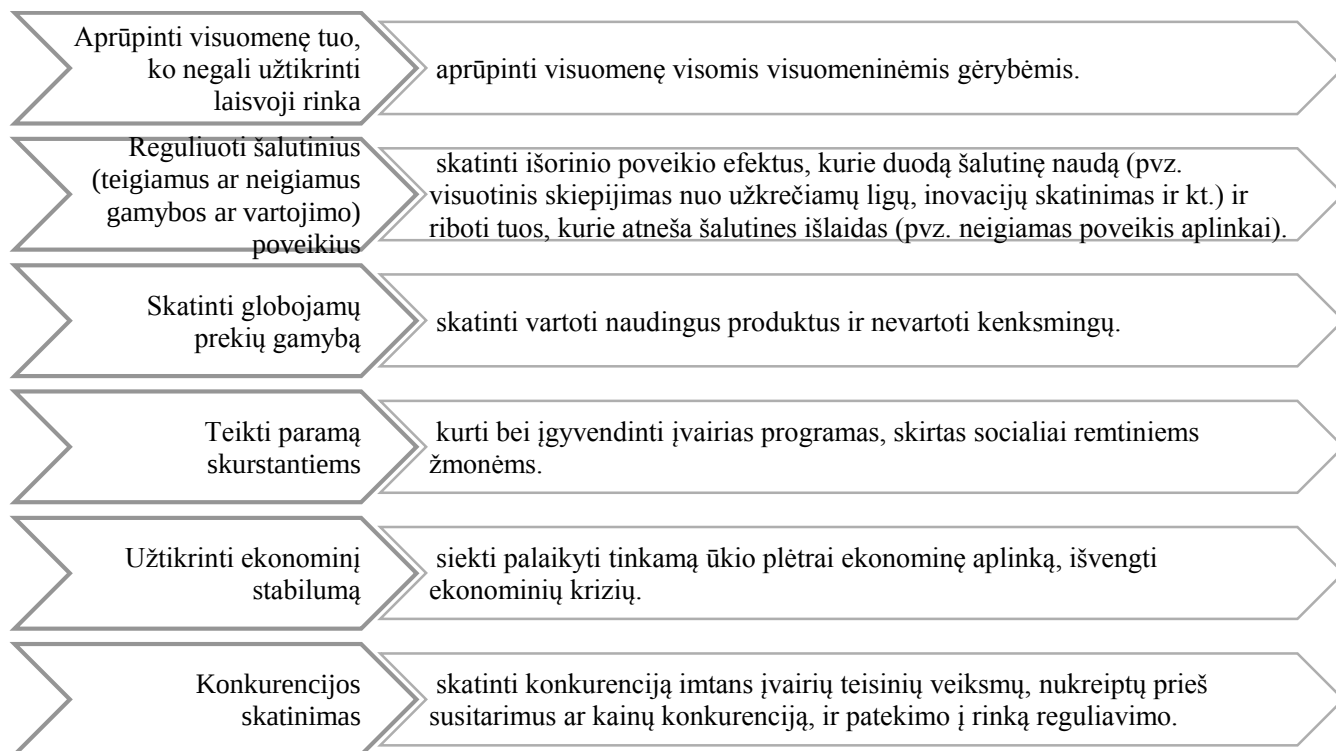
Terminas „reguliavimas“ kildinamas iš lotynų kalbos žodžio *regula*, reiškiančio liniją, taisyklę. Tarptautinių žodžių žodyne sąvoka aiškinama kaip tvarkymas; normalaus mechanizmo veikimo nustatymas; nustatomas, koreguojamas. Bendruoju požiūriu reguliavimas suprantamas kaip identifikuojama ir diskreti vyriausybės veikla (Korsakaitė, 2006). Ekonomikos terminų ir sąvokų mokomajame žodyne sąvoka reguliavimas aiškinama, kaip „kryptingas, veiksmingas procesas, kuriuo siekiama išsaugoti arba pakeisti bet kokią socialinę ir ekonominę reiškinių ekonominėmis, socialinėmis, organizacinėmis ir kitokiomis priemonėmis“ (Bagdanavičius, Stankevičius, & Lukoševičius, 1999, p. 141).

Terminas valstybinis reguliavimas ekonomikos terminų žodyne apibūdintas kaip: „visuma valstybės priemonių, kuriomis siekiama suderinti skirtingų grupių interesus ar apsaugoti tam tikrų visuomenės narių interesus, ištaisyti vadinamąsias rinkos ydas ar pasiekti kitų tikslų“ (Vainienė, 2015). Bagdanavičius ir kt. (1999) mokomajame žodyne pabrėžia, kad siekiant įgyvendinti valstybinį reguliavimą naudojamos ekonominės, socialinės, monetarinės, agrarinės ir kitos valstybės politikos priemonės, kurios pagal savo pobūdį tiesiogiai arba netiesiogiai veikia ūkinius subjektus. Pirmuoju atveju taikomi administraciniai poveikio metodai tokie kaip įstatymai, įsakymai, instrukcijos ir t.t., antruoju – ekonominiai reguliatoriai, tai kainos, mokesčiai, normos, bankų procentai ir sankcijos. Lietuvos Respublikos Vyriausybės (2006) priimtame nutarime sąvoka valstybinis reguliavimas apibrėžiama, kaip valstybės valdžios institucijų veikla, susijusi su įstatymų ir kitų norminių teisės aktų, reguliuojančių valstybės valdymą, ekonomiką, verslą, kitas visuomeninių santykių sritis, leidyba ir įgyvendinimu.

Pasak Tamašauskienės ir Tamašausko (2011), valstybinis reguliavimas paprastai suprantamas kaip bendrų elgesio taisyklių visuomeninių santykių subjektams nustatymas ir šių taisyklių koregavimas, atsižvelgiant į besikeičiančias aplinkybes. Autoriai teigia, kad įstatymų leidėjas nustato privalomo

elgesio taisyklės, taip pakreipdamas žmonių elgesį, jų tarpusavio santykių bei visos visuomenės raidą įstatymų leidėjo siekiamų vertybių linkme.

Toliau siekiant išsiaiškinti valstybinio reguliavimo būtinybę nagrinėtos valstybės reguliavimo priežastys. Pasak Bruzgės (2014), valstybė ekonomiką reguliuoja dėl įvairių priežasčių, tačiau remdamasis nagrinėta literatūra, autorius išskiria pagrindines reguliavimo priežastis, žiūrėti 5 pav.

5 pav. Valstybės ekonomikos reguliavimo priežastys (sudaryta autorės pagal Bruzgę, 2014)

Iš 5 paveikslo matoma, kad autorius išskyrė 6 valstybinio reguliavimo priežastis – aprūpinti visuomenę, reguliuoti šalutinius poveikius, skatinti prižiūrimą prekių gamybą, teikti paramą, užtikrinti ekonominį stabilumą, sudaryti konkurencines sąlygas. Galima teigti, jog autoriaus išskirtos valstybinio reguliavimo priežastys yra naudingos ir būtinos visuomenei.

Karajizienė (2009) taip pat nagrinėjo valstybinio reguliavimo esmę ir priežastis. Autorės teigimu, vyriausybės įsikišimas į rinkos ekonomiką galimas tam tikrose sferose (konkurencinės aplinkos, ekonomikos ciklą, krizės mikroekonominiu lygmeniu) bei socialiai remtinų žmonių ar grupių. Karajizienė teigia, kad pagrindinės vyriausybės veiklos kryptys yra šios: šalutinio poveikio efektų reguliavimas; visuomeninių gėrybių tiekimas; informacijos asimetrijos šalinimas; socialinės nelygybės mažinimas; makroekonominio stabilumo užtikrinimas pinigų, fiskalinės, gyventojų pajamų (darbo užmokesčio) ir užsienio ekonominės politikos svertais; konkurencijos skatinimas ir antimonopolinė politika; ekonominės veiklos teisinės bazės sukūrimas.

Nagrinėtoje literatūroje pastebėta, jog mokslininkai skiria valstybinio reguliavimo tikslus. Pasak Simanavičienės (2011), nėra lengva išskirti valstybinio reguliavimo tikslus, nes atskirose šalyse

valstybinis reguliavimas skiriasi savo poveikiu ir apimtimi. Žemiau lentelėje pateikiami Karajizienės ir Simanavičienės išskirti vyriausybinio reguliavimo tikslai.

3 lentelė. Valstybinio reguliavimo tikslai

Autorius	Reguliavimo tikslai
Karajizienė (2014)	1. užtikrinti ekonominį stabilumą; 2. užtikrinti nacionalinio ūkio vystymąsi; 3. užtikrinti socialinį stabilumą; 4. koordinuoti pramonės veiklą (teikti ūkio subjektams informaciją apie tolesnį rinkų vystymąsi); 5. skatinti konkurenciją; 6. reguliuoti vyriausybės sektorių ekonomikoje (p. 8).
Simanavičienė (2011)	1. ekonominės pusiausvyros palaikymas; 2. tam tikro lygio gamybos augimo garantavimas; 3. tam tikro užimtumo garantavimas; 4. kainų didėjimo ribų nustatymas; 5. tam tikro lygio eksporto garantavimas (p. 78).

Lyginant 3 lentelėje pateiktus, autorių išskirtus valstybinio reguliavimo tikslus, galima teigti, kad skirtingų autorių apibrėžtų tikslų esmė yra labai panaši. Karajizienės skiriamą ekonominio stabilumo užtikrinimo tikslą galima prilyginti Simanavičienės išskirtam ekonominės pusiausvyros palaikymo tikslui. Galima pastebėti, jog Karajizienė apibrėžia plačiau apimančius tikslus – užtikrinti socialinį stabilumą, tuo tarpu Simanavičienė konkretizuoja tikslą – užimtumo užtikrinimas.

Siekiant apibendrinti valstybinio reguliavimo sampratą nagrinėtos sritys, kurias reguliuojant pasireiškia valstybės intervencijos į ekonomiką poveikis. Mokslininkai Ginevičius ir Bruzgė (2008) išskyrė sritis, kurias reguliuojant pasireiškia šiuolaikinės valstybės poveikis ekonomikai:

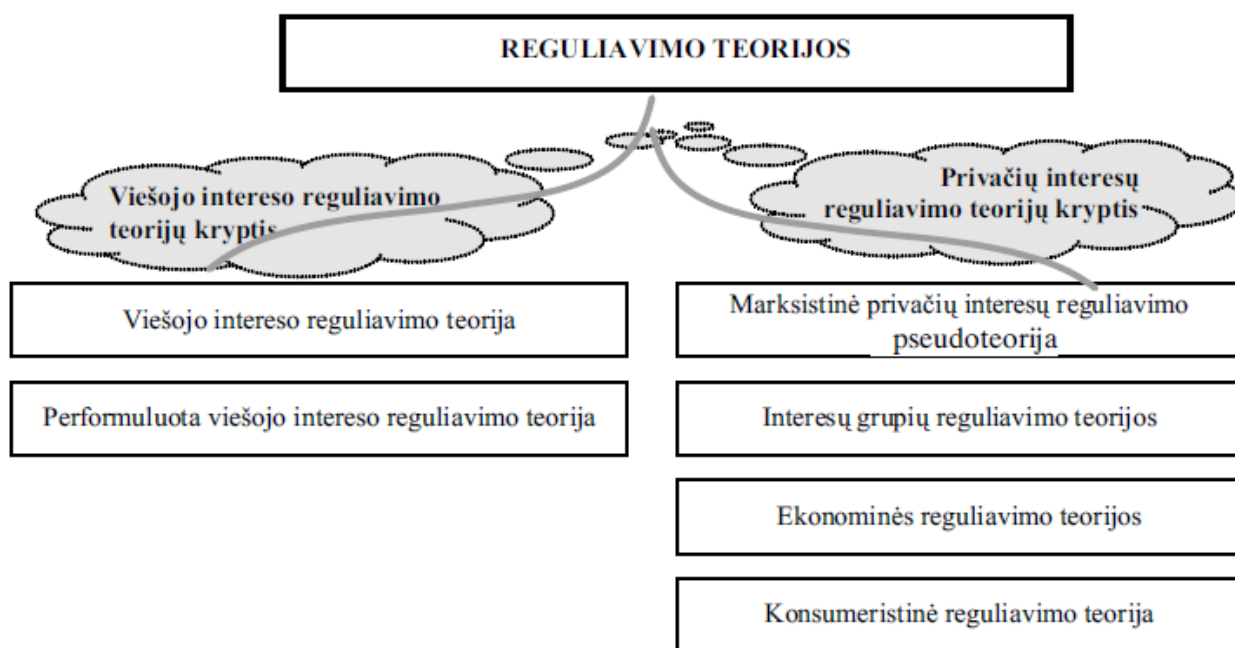
- išlaidas (finansavimą) – įvairios socialinės išmokos, infrastruktūros kūrimo finansavimas, investicijos į mokslinius tyrimus, subsidijas;
- mokesčius – pridėtinės vertės mokestis, pajamų mokestis, įvairūs akcizai ir t.t.;
- reguliavimą (įstatymus) – verslui reikalingos teisės bazės kūrimas ir priežiūra, produktų kokybės reikalavimai, aplinkosauginiai reikalavimai ir t.t.;
- valstybinių įmonių steigimą ir valdymą.

Apibendrinant reguliavimo ir valstybinio reguliavimo sampratą, galima teigti, kad valstybinis reguliavimas, tai kryptingas, tikslingas ir koreguotinas reguliavimo priemonių panaudojimo procesas, padedantis pasirinktą subjektą paveikti ar nukreipti reikalinga kryptimi, siekiant įgyvendinti tam tikrus tikslus. Galima teigti, kad valstybės reguliavimo pagrindinės priežastys yra siekis padaryti valstybę ekonomiškai stipria bei sudaryti palankias gyvenimo, bei veikimo sąlygas. Remiantis išnagrinėta literatūra galima daryti išvadą, kad valstybinis reguliavimas pasireiškia įvairiomis formomis, valstybė ekonomiką gali reguliuoti per finansavimą, mokesčius bei priimant įvairius įstatymus, reguliuojančius įvairias sritis.

Išnagrinėjus valstybinio reguliavimo sampratos esmę naudinga suprasti ir reguliavimo teoriją. Mokslininkai nagrinėjantys reguliavimo sampratą išskiria dvi reguliavimo teorijų kryptis, tai viešojo intereso ir privačių interesų. Šios teorinės kryptys rodo esant skirtingus reguliavimo pagrindus. Pirmuoju atveju reguliavimas yra rinkos nesėkmės rezultatas, antruoju – valdymo nesėkmės. Teorijų kryptys reprezentuoja dvi skirtingas reguliavimo sistemos dimensijas:

1. viešasis interesas atitinka instrumentinę, arba teisės normų, parinktų nustatytiems tikslams pasiekti reguliavimo sistemos dimensiją;
2. privatūs interesai atitinka procedūrinę, arba procesinę instrumentų formulavimo ir taikymo reguliavimo sistemoje, dimensiją (Korsakaitė, 2006).

Reguliavimo teorijų sistema, sudaryta remiantis dualiu reguliavimo sistemų skirstymu, pateikiama 6 paveiksle.

6 pav. Duali reguliavimo teorijų sistema (Korsakaitė, 2006, p. 40)

Iš 6 paveikslo matoma, kad yra skiriamos dvi reguliavimo teorijos – viešojo intereso reguliavimo kryptis, kuris susideda iš dviejų teorijų ir privačių interesų reguliavimo kryptis, kurią sudaro keturios teorijos. Toliau detaliau apie kiekvieną teoriją.

Viešojo intereso reguliavimo teorijų grupė reguliavimo reikalingumą grindžia visuomenės interesų siekimu. Visuomenės interesai gali būti apibūdinti kaip optimaliausias pajamų paskirstymas atskiroms visuomenės narių grupėms, siekiant reguliuoti rinkos mechanizmus. Viešojo intereso teorijoje teigiama, kad ekonominėse rinkose tam tikromis aplinkybėmis yra būtinas vyriausybės reguliavimas. Pagal visuomenės interesų teoriją, vyriausybinis reguliavimas yra instrumentas, skirtas įveikti netobulas ekonomines rinkas ir išvengti nepageidaujamų rinkos klaidų. Taip pat siekiant naudoti visuomenei, reguliavimas gali pagerinti rinkos funkcionavimą. Be to, šiose teorijose pabrėžiama, kad tik reguliavimas

gali padėti išvengti monopolinių kompanijų, kas ypač svarbu visuomenei. Valstybinis reguliavimas padeda išvengti organizacijų lenktyniavimo tarpusavyje, kuris gali būti žalingas viešojo intereso atžvilgiu (Hertog, 1999).

Yra skiriamos dvi pagrindinės teorijos (žiūrėti 6 pav.):

- viešojo intereso reguliavimo teorija teigia, kad valstybės reguliavimas prasideda kai rinka yra ypač trapi ir turi tendenciją veikti neefektyviai, jei jos veikla nereguliuojama (Korsakaitė, 2006).
- performuluota viešojo intereso reguliavimo teorija grindžiama tuo, kad ekonominėse rinkose visuomet egzistuoja nesėkmės, todėl valdžios įsikišimas, t. y. reguliavimas yra geriausia priemonė išvengti ir susitvarkyti su rinkos nesėkmėmis. Tačiau kitaip nei pirmojoje, performuluotoje teorijoje pabrėžiama, kad politinis reguliavimas nėra tobulas, jo sėkmė priklauso nuo to, kaip sėkmingai yra nustatomi reguliavimo tikslai (Baldwin & Cave, 1999).

Privačių interesų reguliavimo teorijų grupė remiasi tuo, kad laikui bėgant valstybė bus priversta reguliuoti įvairias sritis, kad apgintų įvairių socialinių grupių atstovus. Ši teorija – dar mokslininkų vadinama Grobimo teorija. Tai reguliavimo teorija, kuri nėra pagrįsta sąžiningumu. Tačiau tiek privačių interesų reguliavimo teorija, tiek viešojo intereso teorijos mano, kad visuomenės interesai sudaro politinio reguliavimo pagrindą (Hertog, 1999).

Kaip matoma iš 6 paveikslą privačių interesų reguliavimo teorijų kryptys susideda iš keturių teorijų:

- marksistinės privačių interesų reguliavimo pseudoteorijos teigia, kad valstybinis reguliavimas yra naudingas tam tikroms interesų grupėms, tad valstybė vykdydama politinį reguliavimą turėtų atsižvelgti į visos visuomenės interesus, o ne paklusti vienai iš socialinių klasių (Lundskow, 2005);
- interesų grupių reguliavimo teorijos. Kai kurios interesų grupės turi daugiau galios politikoje negu kitos, o tai gali turėti tiesioginių pasekmių rinkos ekonomikos reguliavimui, nes grupės turi geresnes prieigas prie žiniasklaidos ir tvirtus ryšius su politikais. Tokiu būdu, pajamos, gautos subsidijų forma ar kainų reguliavimu, yra perskirstomos nuo mažiau efektyvių efektyvesnėms grupėms (Hertog, 1999);
- ekonominės reguliavimo teorijos. Ekonomikos politinis reguliavimas gali reikšti, kad tuo pačiu kontroliuojama keletas politikos sričių. Valstybei vykdančią ekonominį reguliavimą, prižiūrima, kad neatsirastų problemų visuomenės gyvenime, tokių kaip sveikata, švari aplinka bei socialinė lygybė.
- konsumeristinės (vartotojiškos) reguliavimo teorijos teigia, kad rinka gerai veiks tik tada, kai vartotojai joje bus gerai informuoti ir galės priimti sprendimus, pagrįstus visapusiška informacija – tik tada šie sprendimai bus efektyvūs. Tose rinkose, kur vartotojai nėra ar

negali būti pakankamai informuoti, būtinas valstybės įsikišimas. Tai vienas iš argumentų, kuriuo dažniausiai grindžiamas poreikis reguliuoti rinką (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2000).

Apibendrinant galima teigti, kad yra skiriamos dviejų kryptų reguliavimo teorijos: viešojo intereso reguliavimo ir privačiųjų interesų reguliavimo. Pirmoji grindžiama būtinybe visuomenės interesų siekimui, ekonominiam stabilumui palaikyti. Antroji teorija teigia, kad valstybė turės reguliuoti įvairias sritis, kad apgintų įvairių socialinių grupių atstovus.

Išnagrinėjus reguliavimo ir valstybinio reguliavimo sąvokų esmę, išsiaiškinus valstybės intervencijos į rinką priežastis, kurių skatinama valstybė reguliuoja pasirinktą interesų grupę, taip pat reguliavimo sritis, kuriomis yra pasiekiamas rezultatas, susipažinus su reguliavimo teorijomis, toliau darbe detaliau analizuojamas verslo valstybinis reguliavimas.

2.2. Verslo reguliavimo sampratos teorinė analizė

Gyvename rinkos ekonomikos laikais, kai pagrindinius rinkos veiksmus reguliuoja pati rinka, tačiau valstybės vaidmuo ekonomikoje vis dar yra žymus, ir, vargu, ar rinka pati galėtų laisvai egzistuoti be valstybės įsikišimo. Valstybė turi sudaryti sėkmingo rinkos egzistavimo prielaidas ir kilus naujoms problemoms, kurių visuomenės nariai negali išspręsti individualiai, privalo įsikišti ir ieškoti sprendimo būdų. Kadangi valstybės vaidmuo yra svarbus verslui, toliau analizuojama verslo sąvokos esmė bei verslo reguliavimas.

2.2.1. Verslo sąvokų analizė

Verslo atsiradimo istorija siekia senuosius amžius, manoma, kad verslas pradėjo formotis vykstant darbo pasidalijimui, plėtojantis prekybai. Verslo užuomazgų galima rasti beveik visose senųjų laikų kultūrose: Arabijoje, Senovės Romoje, Egipte ir kt., taip pat ir Biblijoje. Biblijoje aprašomas Abraomo ir hetito Ephromo prekybinis sandėris, iš jo Abraomas pirkė lauką ir olą. Senaisiais amžiais tokia sąvoka kaip verslas nebuvo vartojama, nes tuomet buvo dar tik smulkiojo verslo užuomazgų (Martinkus, 1999).

Sąvoka verslas terminų žodyne apibrėžiama kaip „1. užsiėmimas, darbas; 2. smulki gamyba, amatas (Verslas, n.d.). Pasak Rimkuvienės ir Tamošaitienės (2012), „verslas – tai pelno siekimas, teikiant prekes ar paslaugas, kurios tenkina vartotojų poreikius“ (p. 8). Žutautienė (2007) verslo sąvoką apibūdina, kaip gamybos ir komercijos tarpusavio sąveiką ir teigia, kad pagrindinė verslo užduotis yra tenkinti pirkėjų norus ir spręsti jiems kilusias problemas. Autorė taip pat išskiria verslo ekonomikos apibrėžimą, kurį apibūdina kaip dvilypę ekonomiką apimančią du priešingus polius – pirkėją ir pardavėją, sąnaudas ir pelną, samdytojus ir samdomuosius bei išreiškia tarpusavio sąveiką. Taigi,

lyginant mokslininkų išskirtus verslo apibrėžimus matoma, kad sąvokos apibūdinimo esmė yra lygiai tokia pati. Toliau apžvelgiama verslininko sąvokos esmė.

Terminas verslininkas apibrėžiamas kaip „fizinis asmuo, kuris įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2007). Ūkinė veikla Lietuvos Respublikos Seimo (1999) priimtame konkurencijos įstatyme apibrėžiama, kaip „gamybinė, komercinė, finansinė ar profesinė veikla, susijusi su prekių pirkimu ar pardavimu, išskyrus atvejus, kai fiziniai asmenys prekę įsigyja asmeniniams ir namų ūkio poreikiams tenkinti.“ Verslininko sąvoką galima susieti su individualios veiklos terminu – „savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2002).

Verslo edukacijos portale „Veslas.in“ žodis verslininkas apibūdinamas kaip žmogus, kuris yra kūrybingas, tikisi gerų darbo rezultatų ir nebijo rizikuoti. Pasak portalo, kai kuriems žmonėms būdingos tokios savybės, tačiau sėkmingas rezultatas pasiekiamas tik remiantis teisingais sprendimais ir nenuilstamu atkaklumu, o tokių savybių šie žmonės kartais neturi. Skirtumas tarp aktyvaus verslininko ir neprotingo entuziasto gali būti labai subtilus (Verslo plėtra, 2011).

Rimkuvienė ir Tamošaitienė (2012) verslininką apibūdina kaip asmenį, kuris kuria verslo įmonę (gaminančią produkciją ar teikiančią paslaugas) savo ar pritrauktosiomis lėšomis ir siekia gauti pelną. Autorės taip pat išskiria verslininkui tenkančias atsakomybes už:

- verslo sumanymą ir gamybos organizavimą, sujungiant gamybos veiksnius – žemę, darbą ir kapitalą – prekių ir paslaugų kūrimo tikslu;
- priimtus verslo sprendimus, prekių gaminimą, interesu pagrįstą iniciatyvą;
- rizikos našta arba netikrumą, kurio neišvengs joks sumanymas;
- gamyboje taikomas naujos technologijos ir verslo organizavimo formos (p. 7).

Apibendrinant verslo sąvokos apibrėžimą galima teigti, kad verslas susiformavo jau senaisiais amžiais prasidėjus prekybai. Išnagrinėjus mokslinę literatūrą pastebėta, jog verslo sąvokos aiškinimai pagrindžia tą pačią verslo esmę. Galima daryti išvadą, kad verslas, tai veikla, kuria užsiima asmenys, prisiimdami pilną atsakomybę bei riziką dėl vystomos veiklos. Šia veikla užsiimdami asmenys siekia uždirbti pelno, todėl verslą galima vadinti darbu. Išnagrinėjus literatūrą, pastebėtina, kad sėkmingai vystyti verslą gali ne visi asmenys, nes verslu užsiimantis asmuo turi turėti tam tikrų savybių, kurios leistų būti kūrybingu, savarankišku ir nebijančiu rizikuoti.

Išnagrinėjus verslo sąvokos apibrėžimą naudinga išsamiau suprasti verslo funkcionavimą rinkoje. Paunksnienė, Antanavičienė ir Peleckis (2011) knygoje „Verslo pagrindai“ pateikė sąlygas, būtinas sėkmingo verslo rinkoje funkcionavimui, žiūrėti 4 lentelėje.

4 lentelė. Verslo funkcionavimo sąlygos (sudaryta pagal Paunksnienė ir kt. 2011)

Sąlyga	Paaškinimas
Privačioji nuosavybė	Tai nuosavybė, kurios savininkas yra fizinis asmuo. Tik privati nuosavybė skatina verslo subjektus siekti geresnių verslo rezultatų, priimti racionalius sprendimus, tobulinti gamybos ir paslaugų organizavimą, rodyti iniciatyvą, elgtis novatoriškai ir, be abejo, priimti atsakomybę už savo veiklos rezultatus.
Ūkininkavimo laisvė	Verslininkas pats turi galimybę pasirinkti ūkinės veiklos kryptį, numatyti strategijas, racionaliai naudoti išteklius. Be verslo laisvės negalėtų būti rinkos, kaip ir be rinkos negali būti verslo.
Teisinė verslo aplinka	Įstatymai reglamentuojantys ūkinę veiklą, verslo rėmimą ir skatinimą
Konkurencija	Verslo subjektų, gaminančių tuos pačius produktus ar teikiančių paslaugas, varžymasis siekiant tų pačių tikslų. Tai stipriausias veiksnys, skatinantis verslininką kurti ir tiekti į rinką aukštesnės kokybės produktą, investuoti ir diegti naujas technologijas.

Iš 4 lentelės matoma, kad siekiant sėkmingo verslo funkcionavimo reikalinga privati nuosavybė, kuri skatintų verslininką siekti geresnio veiklos rezultato, didesnio pelno. Būtina ūkininkavimo laisvė, tai laisvė savarankiškai priimti sprendimus, pasirinkti norimą veiklos kryptį. Verslas turi būti reguliuojamas įstatymais, remiamas ir skatinamas. Rinkoje turi būti konkurencija, t. y. rinkoje turi dalyvauti kiti dalyviai, dėl kurių užsiimamos veiklos yra skatinama neatsilikti ir siekti būti rinkoje pripažintais.

Sėkmingam verslui neužtenka, kad rinkoje yra visos verslo funkcionavimui būtinos sąlygos, tokios kaip: privati nuosavybė, ūkininkavimo laisvė, teisinė aplinka ir konkurencija. Pasak Žutautienės (2007), verslas, tai nėra tik verslo veiklos organizavimas ir jo valdymas. Autorė mano, kad verslo savininkas turi nuolatos ieškoti naujų galimybių, kurių rezultatai atsispindėtų galutiniame rezultate. Žemiau 5 lentelėje lyginami mokslininkų skiriami verslo etapai.

5 lentelė. Mokslininkų išskirtų verslo etapų palyginimas

Verslo proceso etapai	Žutautienė (2007)	Martinkus, Žičkienė (2006)
Naujų idėjų paieška ir vertinimas	X	X
Verslininko ir jo komandos narių potencialo įvertinimas		X
Verslo organizavimo formos pasirinkimas		X
Verslo plano rengimas	X	X
Verslui pradėti reikalingų išteklių paieška	X	X
Įkurtos įmonės vadyba	X	X

Iš 5 lentelės matoma, kad Martinkus ir Žičkienė (2006) išskiria daugiau verslo procesų etapų. Martinkus ir Žičkienė (2006) teigia, kad po naujų idėjų paieškos, svarbu prieš rengiant verslo planą įvertinti komandos narių sugebėjimus ir pasirinkti verslo formą ir tik atlikus šiuos darbus pradėti ruošti verslo planą, šių etapų Žutautienė (2007) atskirai neišskiria.

Pasak Žutautienės (2007), prieš pradėdant plėtoti verslą būtina įvertinti tam tikrus aspektus: įvertinti asmeninius tikslus ir suprasti kaip jie gali paveikti verslą; išnagrinėti produkto ar paslaugos paklausą rinkoje; apgalvoti realistinę rinkos norų tenkinimo strategiją; įvertinti bendraminčių siekius ir galimus konkurentų veiksmus.

Apibendrinant išnagrinėtą literatūrą, galima teigti, kad sėkmingam verslui funkcionuoti būtinos šios sąlygos: privati nuosavybė, ūkininkavimo laisvė, teisinė aplinka, konkurencija. Verslui funkcionuoti svarbus nenutrūkstamas verslininkystės procesas, kuris skatina ieškoti ir įgyvendinti naujas idėjas. Taip pat prieš imantis verslo būtina įvertinti tikslus ir rinką. Toliau analizuojami ekonominiai principai, kuriais grindžiamas verslas.

Martinkus ir Žičkienė (2006) knygoje „Verslo organizavimas“ išskiria svarbiausius verslo principus, kuriais remiantis galima sėkmingai plėtoti verslą.

Pasirinkimo rinkoje laisvės ir konkurencijos principas leidžia verslininkui laisvai pasirinkti ūkinės veiklos sritį, t. y. ką gaminti bei realizuoti, tiekėjus, rinką, laiką, partnerius, kainas ir kt. Laisvas pasirinkimas skatina konkurenciją. Jei pasirinkimas pagrįstas – verslas yra sėkmingas. Jei verslas nesiseka, galima pereiti į kitą veiklos sritį. Vadinasi, laisvas pasirinkimas, skatina verslą keistis ir atsinaujinti, lemia verslo dinamiką.

Prekinių mainų abipusės naudos pirkėjui ir pardavėjui principas pagrįstas tuo, kad pirkėjas ir pardavėjas turėtų abipusę ekonominę naudą. Dažnai ekonomikos teorijoje prekių mainai apibūdinami kaip ekvivalentiniai, tačiau mainų procese laimi abi pusės, nes kiekvienas atiduoda mažiau naudingą produktą ir mainais gauna naudingesnį produktą. Šį principą pažeidus, silpnėja verslo efektyvumas, krinta jo prestižas, didėja vartotojų nepasitenkinimas.

Pelno siekio principas skatina didinti verslo efektyvumą, racionaliai panaudoti ekonominius išteklius, kuo geriau organizuoti savo veiklą, mažinti nuostolius siekiant gauti pelną. Šio principo įgyvendinimas leidžia kurti ir kaupti turtą. Principą pažeidus gresia ūkio stagnacija.

Gamybinės komercinės veiklos paslapties principas reikalauja, kad būtų laikomasi ūkinės veiklos konfidencialumo. Verslas neįmanomas be informacijos apie naujas technologijas ir prekes, konkurentų ir vartotojų elgseną. Tai intelektinis įmonės turtas, kurį būtina saugoti, priešingu atveju įmonė užsiims labdara ir praras savo pozicijas rinkoje.

Ekonominės verslo rizikos principas teigia, kad joks verslas negali gyvuoti be rizikos, kuri atsiranda siekiant prisitaikyti prie kintančių rinkos sąlygų. Renkantis verslo sritį reikia žinoti, kad yra daug nežinomų dalykų, kad verslininkai patys turi atsakyti į klausimus dėl rinkos dydžio, klientų poreikių, prekių ar paslaugų gyvavimo rinkoje trukmės, kainų, konkurencijos masto, nepamiršti, jog visa tai nuolat kinta. Kadangi verslininkas veiklą organizuoja savo lėšomis, reikia siekti, kad rizika versle sąlygotų kuo mažesnius materialinius ir finansinius nuostolius, bet užtikrintų didžiausią gamybos efektyvumą ir pelną.

Visiškos ekonominės atsakomybės už verslo rezultatus principas reikalauja verslininkų asmeninės atsakomybės už savo veiklos rezultatus, priimtus ūkinius ir kitus įsipareigojimus. Ekonominiai verslo rezultatai turi būti pakankami siekiant padengti kitiems verslo subjektams padarytą žalą, atsiskaityti su darbuotojais ir valstybės institucijomis. Verslininkas pats atsako už verslo rūšies ir įmonės formos pasirinkimą, padėtį rinkoje, ryšius su partneriais ir vartotojais kokybę.

Neperžengimo ribos, už kurios prekiniai mainai nepriimtini principas grindžiamas tuo, kad negalima verstis uždrausta šalies įstatymų prekyba, pavyzdžiui, narkotikų prekyba, t. y. tuo, kas susiję su pavojumi žmogaus gyvybei. Šis principas atlieka verslo socialinės apsaugos vaidmenį.

Prekės pirkėjo ir pardavėjo savitarpio kontrolės principas reikalauja, kad abu rinkos sandorio dalyviai (pirkėjas ir pardavėjas) kontroliuotų vienas kito veiksmus. Tiksliausia tai daryti sudarant prekybos, nuomos, rangos, panaudos ir pan. sutartis, ir stebint, kaip jos vykdomos. Abipusė kontrolė garantuoja, kad prekės bus tiekiamos ir sąskaitos apmokamos laiku, taip pat lemia aukštą prekių kokybę, padeda apsisaugoti nuo galimos apgaulės, pastebėti ir laiku ištaisyti klaidas. Šio principo įgyvendinimas priklauso nuo asmeninių pirkėjų ir pardavėjų savybių, jų elgsenos rinkoje (Martinkus & Žičkienė, 2006).

Taigi, pradedant vykdyti savarankišką veiklą, svarbu įvertinti rinkoje esamą situaciją, išnagrinėti šalyje esamus įstatymus, kurie reglamentuoja verslo teisę, konkurencinę situaciją, būsimų klientų poreikius. Reikėtų kurti verslą sąžiningai ir vadovaujantis teisingo verslo principais. Kadangi verslas reikalingas šalies ekonomikos ir socialiniam vystymuisi, verslo plėtra būtina užimtumo ir šalies konkurencingumo augimui.

2.2.2. Verslo reguliavimo ypatumai

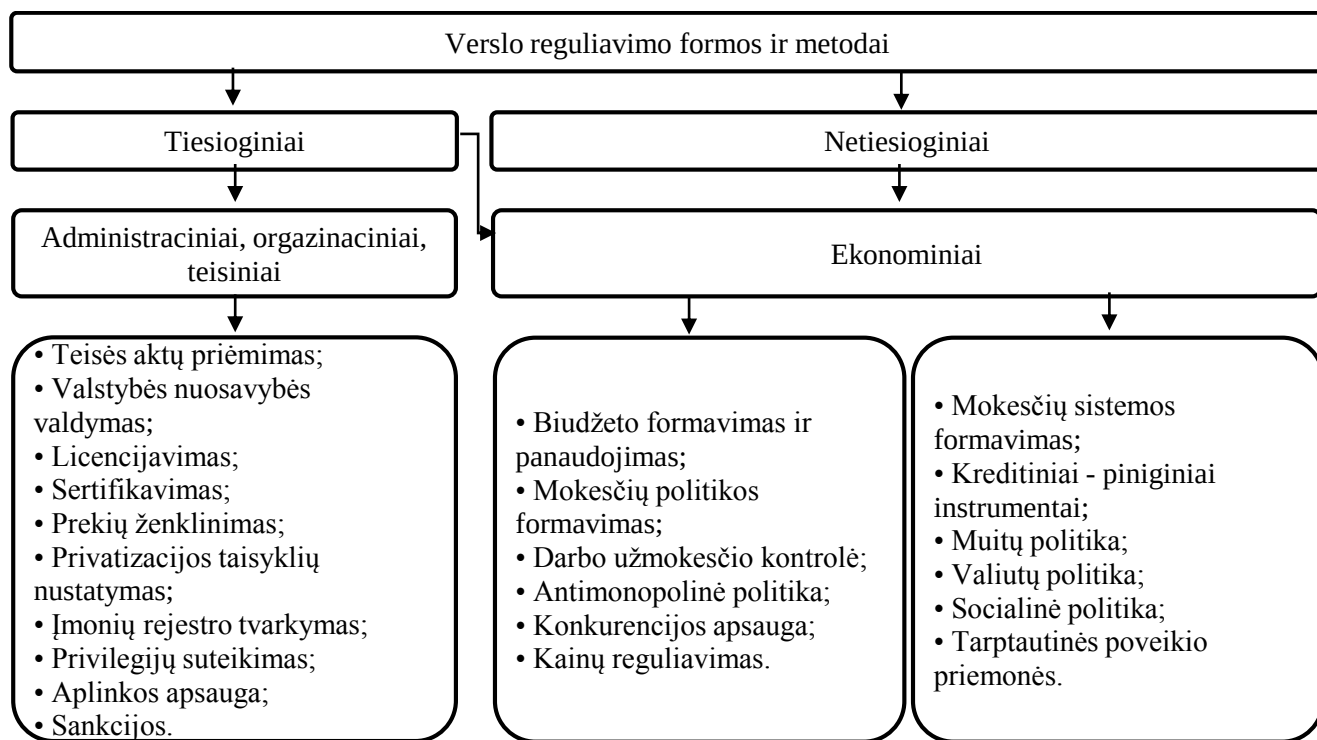
Verslo valstybinis reguliavimas – tai valstybės/savivaldybių institucijų ir jiems pavaldžių įstaigų veiksmai, reguliuojantys rinkos dalyvių veiklą, kurių pagrindinis tikslas yra rinkos procesų koregavimas, siekiant ilgalaikės naudos visuomenei, t. y. valstybės intervencija į rinkos funkcionavimą turi turėti aiškų tikslą – naudą visuomenei, o šio tikslo pasiekimas be valstybės įsikišimo yra neįmanomas, jo įgyvendinimas be valstybės įsikišimo užtruks ilgiau arba nauda bus mažesnė. (Ginevičius & Bruzgė, 2008) Pasak Simanavičienės (2011), valstybinio reguliavimo priemonėmis valstybė siekia sudaryti socialines ir stabilias ūkio raidos sąlygas, leidžiančias užtikrinti verslo sąlygas, sumažinti neigiamą gamybos poveikį aplinkai ir visuomenei. Karajzinė (2009) išskiria tris pagrindines vyriausybės atliekamas funkcijas reguliuojant verslą:

- Formuoja šiuolaikinius verslo subjektus, kurie geba realizuoti savo idėjas, dažniausiai teikdami švietimo paslaugas.
- Formuoja (palaiko) konkurencinę aplinką, dažniausiai skatindama atnaujinti gamybinę bazę diegiant pažangias technologijas. Taip pat rūpinasi valstybinių objektų privatizavimu, formuoja antimonopolinę politiką, vykdo protekcionistinę politiką.

- Sudaro sąlygas inovacinių produktų gamybai (steigia verslo inkubatorius, teikia mokesčių draudimo ir nusidėvėjimo lengvatas, formuoja vyriausybinius užsakymus) (p. 13).

Valstybė ūkio subjektų veiklą reguliuoja nuo pat įmonės steigimo ir įregistravimo. Yra daugybė prievolių, kurias reikia įvykdyti steigiant įmonę, t. y. suformuoti privalomą kapitalą, turėti nuosavas patalpas arba gauti savininko sutikimą, jei patalpos nuomojamos, įstatuose apibrėžti planuojamas veiklas pagal ekonominių veiklų klasifikatorių, įregistruoti firmos vardą Valstybiniame patentų biure ir t.t. Privalomų veiksmų sąrašas bei su tuo susijusios išlaidos priklauso nuo steigiamos įmonės tipo ir planuojamos veiklos pobūdžio (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2000).

Naudojant įvairias valstybinio reguliavimo priemones valstybė siekia sureguliuoti mokesčių surinkimą, nuosavybės apsaugą, teikti informaciją ūkio subjektams. Taip pat valstybinis reguliavimas gali padėti teikti pagalbą, plėtoti mokslo ir technikos pažangą, remti ūkio veiklos laisvę ir iniciatyvą (Simanavičienė, 2011). Valstybės verslo reguliavimo metodai mokslinėje literatūroje skiriami į dvi grupes, tiesioginio poveikio reguliavimo ir netiesioginio, žiūrėti 7 paveikslą.

7 pav. Verslo reguliavimo formos ir metodai (Simanavičienė, 2011, p. 64;

Karajizienė, 2009, p. 14)

Iš 7 paveikslą matoma, kad tiesioginio poveikio metodas gali būti įgyvendinamas administracinėmis ir ekonominėmis priemonėmis. Netiesioginis reguliavimo metodas gali būti įgyvendinamas tik ekonominėmis priemonėmis. Konkrečiai šios reguliavimo priemonės pasireiškia įvairiomis formomis. Administraciniai ir organizaciniai metodai dažniausiai apibūdinami kaip leidimo, neprieštaravimo, draudimo ar skatinimo priemonių visuma. Šie metodai dažniausiai taikomi pagal

priimtus įmonių, mokesčių administravimo, bankroto, konkurencijos ir kt. įstatymus. Ekonominio reguliavimo metodai remiasi ekonominio poveikio priemonių taikymu. Teisinis reguliavimas vykdomas išleidžiant įstatymus ir kitus teisės aktus, jais apibrėžiami valstybinių institucijų įgaliojimai nustatyti taisykles ir verslininkystės sąlygas (Simanavičienė, 2011).

Anot Karajizienės (2009), vyriausybės verslo rinkų reguliavimo metodai taikomi tokiems atvejams reguliuoti:

- bendriems procesams, tokiems kaip ekonominis ciklas, pinigų apyvarta, užimtumas, investicinė politika bei kainų reguliavimui;
- vystymui tam tikrų ekonomikos sektorių: apsaugos, žemės ūkio, infrastruktūros kūrimo, bankų veiklos;
- valstybinės reikšmės įmonių veiklai reguliuoti;
- vystymui kompleksiniam šalies regionų.

Karajizienės teigimu, vyriausybė reguliuodama verslo rinkas turėtų sudaryti vienodas sąlygas verslininkams, sukurti konkurencinę aplinką, skatinti diegti mokslo ir technikos pasiekimus bei inovacijas, skatinti paklausą ir nukreipti verslininkus socialine linkme. Autorė išskiria tris instrumentus, kuriais vyriausybė turėtų reguliuoti verslą, tai prognozavimas, programavimas ir strateginis planavimas. Karajizienė (2009) teigia, kad prognozavimas, tai ne tik numatymas ekonominio-socialinio vystymosi tendencijų bet ir numatymas būsimų pasekmių. Programavimas, tai įgyvendinimas numatytų strateginių tikslų naudojant įvairias programas, kad būtų užtikrintas pastovus BVP augimo tempas bei gerėtų žmonių gyvenimo kokybė. Strateginis planavimas, tai sudarymas ilgalaikių strateginių vystymosi planų ir jų koregavimas keičiantis sąlygoms.

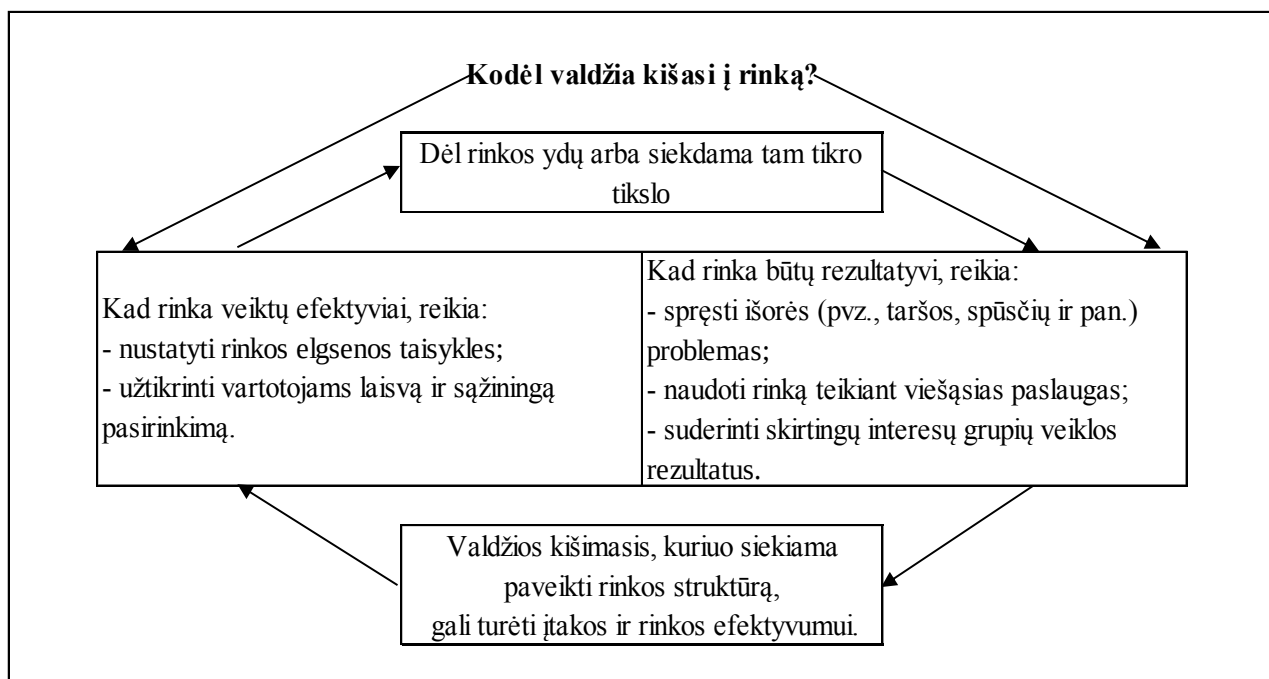
Apibendrinant, galima teigti, kad valstybiniu reguliavimu siekiama sudaryti palankias sąlygas verslui, t. y. valstybė turi priimti ne tik sprendimus, ribojančius ūkio subjektus, bet ir sudaryti vienodas sąlygas verslininkams ir motyvuoti juos siekti ekonominės gerovės. Verslo reguliavimą reglamentuoja įvairūs teisės aktai. Siekiant sureguliuoti verslą yra naudojami tiesioginiai – administraciniai, organizaciniai, teisiniai ir ekonominiai metodai, ir netiesioginiai – ekonominiai metodai. Svarbu paminėti, kad reguliavimo metodai turi būti koreguotini, t. y. valstybės priimami sprendimai ne tik turi būti stabilūs bet ir lankstūs, kuriuos vykstant pokyčiams šalyje būtų galima pakoreguoti.

Išnagrinėjus verslo valstybinio reguliavimo sampratą, tikslus bei priemones, toliau nagrinėjamos valstybės įsikišimo į verslą pasekmės. Pasak Bruzgės (2014), valstybinis rinkos reguliavimas gali turėti teigiamos įtakos ir didinti šalies ekonominį efektyvumą, tačiau per didelė ar per daug aktyvi valstybės intervencija gali sukelti priešingą poveikį, vietoje šalies ekonomikos skatinimo ji gali ją riboti.

Anot Bruzgės (2014), vyriausybės kartais priimami sprendimai turi specifinių trūkumų, dažnai rinkos reguliuotojai yra vedami tokių pat savanaudiškų interesų, kaip ir verslo subjektai. Įstatymų leidėjai rengia tam tikrus įstatymus tikėdamiesi būti perrinktais. Valstybės tarnautojai dažnai elgiasi taip,

kad įtiktų savo vadovams ir pasistūmėtų tarnyboje. Rinkos reguliavimas dažnai būna politinių ir asmeninių interesų darinys, o ne siekimas tarnauti visuomenei. Įvairios interesų grupės konkuruoja, kuri padarys didesnę spaudimą ir pakreips reguliavimą sau naudinga linkme. Toks procesas neleidžia siekti visuomenei naudingiausių rezultatų. Reguliavimas turėtų atitikti išlaidų ir naudos kriterijų, įskaitant, kad reguliavimo nauda ženkliai didesnė nei dėl jo patiriamos išlaidos, taip pat reguliavimas turi pasižymėti ir logika.

Valdžios vaidmenį rinkoje ir kišimosi į ją priežastis nagrinėjo Stanikūnas (2010), autorius teigia, kad valdžia rinkoje dalyvauja dvejopai – kurdama taisykles, pagal kurias veikia rinka ir darydama poveikį jau veikiančiai rinkai (žr. 8 pav.).

8 pav. Valdžios dalyvavimas rinkoje (Stanikūnas, 2010, p. 8)

Iš 8 paveikslo matoma, kad valdžia į rinką kišasi skatinama įvairių priežasčių, siekdama konkrečių socialinių ekonominių tikslų, kaip antai mažinti skurdą, gerinti piliečių sveikatą ir ekonominę gerovę, įsikiša ir kai nepavyksta stabilizuoti ekonomikos dėl netikėto šoko arba pagreitinti jos atsigavimo po nuosmukio. Svarbu, kad valdžios dalyvavimas rinkoje keltų kuo mažesnę pavojų įmonių veiklai, vartotojams ir visos ekonomikos konkurencingumui. Prieš imdamasi intervencijos valdžios atstovai turi kuo geriau įvertinti galimą gauti naudą ir patiriamas sąnaudas, įskaitant poveikį konkurencijai. Jeigu valdžios įsikišimas nepalankiai paveiktų rinkos procesus, o tai visiškai tikėtina, ekonominės politikos kūrėjai turėtų ieškoti kitų galimų alternatyvų, kurios mažiau iškraipytų konkurenciją (Stanikūnas, 2010).

Bruzgė (2014) nagrinėdamas verslo reguliavimo sampratą suskirstė sukeliamas ekonomikai papildomas išlaidas dėl rinkos reguliavimo į tris kategorijas. Pirmąsias dvi įvertinti nėra sudėtinga, paskutinę – nepaprasta.

- Administravimo išlaidos, susijusios su reguliavimo institucijų veikla;
- Paklusimo išlaidos, kurias moka reguliuojamos įmonės, kad atitiktų reikalavimus ir įvykdytų nustatytas procedūras. Šios išlaidos gali būti nuo 5 iki 10 kartų didesnės nei administravimo išlaidos;
- Intervencijos į rinką išlaidos. Tai alternatyvios sąnaudos, kurias sudaro nepradėti darbai, inovacijos, kurioms buvo užkirstas kelias, o taip pat ir kitos išlaidos, patirtos dėl apsunkintos įmonių reagavimo į besikeičiančias aplinkybes (p. 14).

Apibendrinant galima teigti, kad valstybė verslą reguliuoja skatinama socialinių, ekonominių, politinių priežasčių ir ši intervencija yra būtina sėkmingam rinkos funkcionavimui. Valstybei reguliuojant rinką yra patiriamos išlaidos, kurias įvertinti nėra paprasta. Remiantis išnagrinėta literatūra, galima daryti išvadą, kad esant per mažam ar per dideliame rinkos reguliavimui mažėja rinkos efektyvumas bendrąja prasme. Taip pat esant per didelei ir per daug aktyviai valstybės intervencijai gali būti pažeistas rinkos funkcionavimas ir sukeltos neigiamos pasekmės.

2.3. Verslo reguliavimas Lietuvoje

Išnagrinėjus mokslinę literatūrą valstybinio reguliavimo ir verslo reguliavimo tematika, toliau magistro darbe nagrinėjamas Lietuvoje taikomas verslo valstybinis reguliavimas, apžvelgiamos valstybinio reguliavimo naštos verslui mažinimo priemonės.

Lietuvoje privatus verslas pradėjo sparčiai plėtotis pereinamojo laikotarpio pradžioje, ankstyvaisiais 1990-ais metais (Banys, Rudminaitis, & Grybėnas, 2006). Atkūrus nepriklausomybę Lietuvoje kūrėsi įvairios verslo įmonės, tačiau verslo raida vyko gana sudėtingomis sąlygomis. Šalyje verslo kūrimąsi lydėjo gamybos šakų nuosmukis, infliacija, privatizacijos nesklandumai, nusikalstamumo augimas, korupcija, reketas, turto grobstymas. Tokie reiškiniai dažniausiai buvo dėl įstatymų bazės trūkumų, valdininkų nekompetencijos ir kitų aplinkybių. Dėl to verslo raida bei verslininkų sluoksnio formavimasis vyko pakankamai sudėtingomis sąlygomis, netolygiai, o neretai ir skausmingai (Kličius, 2001). Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu daugelis įmonių bankrutavo, nes nesugebėjo persiorientuoti ir atlaikyti vis didėjančios konkurencijos, dėl pasikeitusios išorės aplinkos ne tik Lietuvos bet ir pasaulio mastu ypač Vidurio ir Rytų Europoje (Mackevičius, 2008).

Nepriklausomybės metais „buvo padėti pamatai ir iš dalies sukurta nauja rinkos ekonomikos sistema su naujomis teisėmis, ekonominėmis, politinėmis, valdymo struktūromis. Šio proceso raidą sąlygiškai galime suskirstyti į tokius etapus: pirmas – 1991-1994 metų ekonomikos nuosmukis; antrasis – 1995-1998 metų ekonomikos atsigavimas; trečiasis – 1999-2001 metų ekonomikos recesijos bei Rusijos krizės padarinių šalies ūkio subjektams likvidavimas; ketvirtasis – 2001-2006 m. šalies ekonomika sparčiai auga, Lietuva tampa NATO ir ES nare“ (Jakutis & Kazlovas, 2006, p. 167).

Etapą po nepriklausomybės atkūrimo Bruzgė (2014) suskirstė į 3 privatinės verslą reguliuojančios teisės kūrimo Lietuvoje laikotarpius, kurie pasižymi tam tikrais ypatumais bei specifika:

1. 1990-1992 metai, šiame laikotarpyje didesnis dėmesys buvo skiriamas viešajai teisei. Privatinei teisei dėmesio buvo skiriama mažiau, tačiau buvo priimta daug fundamentalių, verslą Lietuvoje reguliuojančių, įstatymų, tokių kaip: įmonių, kainų, akcinių bendrovių, įmonių rejestro ir kt. Nebuvo pripažįstamas teisės skirstymas į viešąją ir privatinę, dėl to privatūs juridiniai asmenys nepilnai galėjo naudoti savo nuosavybę ūkinei – komercinei veiklai vykdyti.
2. 1993-1998 metai sietini su Lietuvos Respublikos Konstitucijos priėmimu 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijoje numatytos tik pagrindinės, esminės privatinės teisės normos bei principai. Daugelis verslą reguliuojančių teisės aktų buvo paruošti ir priimti 1993 metais bei vėliau pvz., esminiai civilinio kodekso pakeitimai, nauji akcinių bendrovių, užsienio investicijų ir kt. įstatymai. Svarbūs buvo esminiai civiliniai kodekso pakeitimai, priimti 1994 m. gegužės 17 d., ir skirti laisvosios rinkos sąlygoms įtvirtinti. Buvo įteisintas juridinių asmenų skirstymas į viešuosius ir privačius.
3. Nuo 1999 metų, šio laikotarpio pradžia, pasak Bruzgės (2014), sietina su Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. pabaigoje priimtu įstatymu, nutraukusiu visų sovietinių įstatymų galiojimą Lietuvoje, ir visapusiško teisės derinimo su ES *acquis* pradžia. Šiuo laikotarpiu valstybė pamažu prarado ypatingą statusą privatinuose teisiniuose santykiuose, o tai toliau įtakojo laisvosios rinkos vystymąsi. Verslo aplinkai svarbiu įvykiu tapo naujojo LR Civilinio kodekso priėmimas ir įsigaliojimas nuo 2001 m. liepos 1 d. Kodeksas įtvirtino naujus visuomeninius santykius atitinkančias bei šiuolaikinėms demokratinėms visuomenėms priimtas privatinės teisės normas bei principus.

Taigi, galima teigti, kad Lietuvoje verslas sparčiai kurtis pradėjo nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu. Dėl įstatymų bazės trūkumų, valdininkų nekompetencijos ir kitų aplinkybių verslo kūrimas ir plėtojimas vyko gana sudėtingomis sąlygomis. Verslo aplinkos vystymuisi daug įtakos turėjo LR civilinio kodekso priėmimas.

Apžvelgus verslo pradžią Lietuvoje, toliau detaliau nagrinėjamas verslo reguliavimas. Pasak Bruzgės (2014), „Verslo reguliavimui Lietuvoje būdinga, tai kad įstatymuose dažnai yra siekiama smulkmeniško reglamentavimo, kuris dažnai trukdo verslui, pamiršamas verslo teisiniam reguliavimui taikomas dispozityvus reguliavimo metodas – leidžiama viskas, kas nėra tiesiogiai uždrausta įstatymo. Nustatomos taisyklės dažnai neatsižvelgiant į ekonomiškumą, teisės įgyvendinimo užtikrinimo bei protingumo kriterijus. Šiai problemai spręsti 1999 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybė buvo sukūrusi specialią Saulėlydžio komisiją, kurios vienas iš tikslų buvo verslą reguliuojančių biurokratinių institucijų skaičiaus mažinimas ir biurokratinių, stabdančių verslą, kliūčių naikinimas“ (p. 15-16).

Laisvosios rinkos institutas (2000) įvardija 3 ekonomikos reguliavimo būdus, kuriais Lietuvoje yra reguliuojamas verslas, tai: teisės aktai (teisinis reguliavimas), administraciniai veiksmai (administracinis reguliavimas) bei veikimas rinkoje (ūkinė veikla). Toliau darbe detaliau nagrinėjamas kiekvienas išvardintas reguliavimo būdas.

Teisinis reguliavimas, tai įstatymai ir kiti teisės aktai, kuriais apibrėžti valstybinių institucijų įgaliojimai nustatyti taisykles ir sąlygas ūkinei ir komercinei veiklai bei pačios taisyklės ir sąlygos. Įstatymai ir kiti teisės aktai turi būti vertinami kaip ekonomikos reguliavimo svertai, kurie gali pagerinti arba pabloginti įmonių veiklos sąlygas.

Administracinis reguliavimas, tai Vyriausybės, įgaliotos institucijos priežiūra ūkio subjektų siekiant įvertinti, kaip laikomasi nustatytų veiklos sąlygų ir taisyklių. Institucijos renka informaciją, skiria baudas bei kitas sankcijas taisyklių pažeidėjams.

Ūkinė veikla. Šalies ekonomika gali būti reguliuojama ir valstybės institucijoms veikiant rinkoje, pavyzdžiui, valstybei, priklausančios įmonės dalyvauja rinkoje, teikdamos prekes ir paslaugas. Valstybinės institucijos vykdo viešuosius pirkimus, skolinasi, investuoja, privatizuoja ir atlieka kitas operacijas finansų rinkoje. Prie veikimo rinkoje priskiriama valstybės paramą verslui. (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2000)

Pasak Simanavičienės (2011), „Vyriausybė įstatymais bei nutarimais formuoja taisykles, kuriomis remdamasis verslas ir pati valstybė dalyvauja ekonominėje veikloje, grindžia tarpusavio santykius“ (p. 88). Autorė įmonės veiklą reglamentuojančius įstatymus skiria į tris grupes: norminius aktus reglamentuojančius įmonės steigimą, norminius aktus reglamentuojančius įmonės veiklą, norminius aktus reglamentuojančius įmonės veiklos nutraukimą. Simanavičienės (2011) teigimu, Lietuvoje verslo aplinka yra sudėtinga ir paini, ją apima didelė teisinių normų įvairovė. Autorė apžvelgus nemažą įstatymų dalį teigia, kad verslo sąlygos Lietuvoje nėra lengvos, keliami vis nauji ir griežtesni reikalavimai tiek verslininkams tiek ir jų vykdomai veiklai. Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje verslas yra stipriai reguliuojamas, valstybė verslą reguliuoja įvairiais teisės aktais, administraciniais veiksmais bei veikimu rinkoje.

Simanavičienė (2011) ir Karajzienė (2009) teigia, kad Lietuvoje pasireiškia trys reglamentavimo tendencijos:

- atsisakoma tiesioginio valstybės ekonominių procesų reglamentavimo, nes per didelis reglamentavimas daro neigiamą įtaką ekonomikai, atskiriems subjektams bei rinkos santykiams. Dėl to vyriausybė pradėjo reglamentuoti konkurencijos sąlygas, o ne tiesiogiai kišasi į ekonomikos subjektų veiklą.
- sumažėjo ekonominio reglamentavimo aktų, tačiau padidėjo aktų, užtikrinančių saugų darbą, gyvenamąją aplinką, sveikatą, vartotojų teises ir kt.

- padaugėjo procesus reglamentuojančių aktų, kuriais grindžiamos kai kurios vyriausybės veiklos rūšys, pvz. mokesčių surinkimas iš gyventojų, muitų, licencijų.

Taigi, galima teigti, kad Lietuvoje verslas yra reglamentuojamas įvairiais įstatymais bei nutarimais. Įteisintais dokumentais verslu užsiimantis asmuo turi vadovautis tiek kuriant verslą tiek vykdant veiklą, bei norint nutraukti vykdomą veiklą. Tačiau valstybė ne tik reguliuoja bet ir skatina ir remia verslą, todėl toliau darbe detaliau nagrinėjamos paramos verslui galimybės taikomos Lietuvoje.

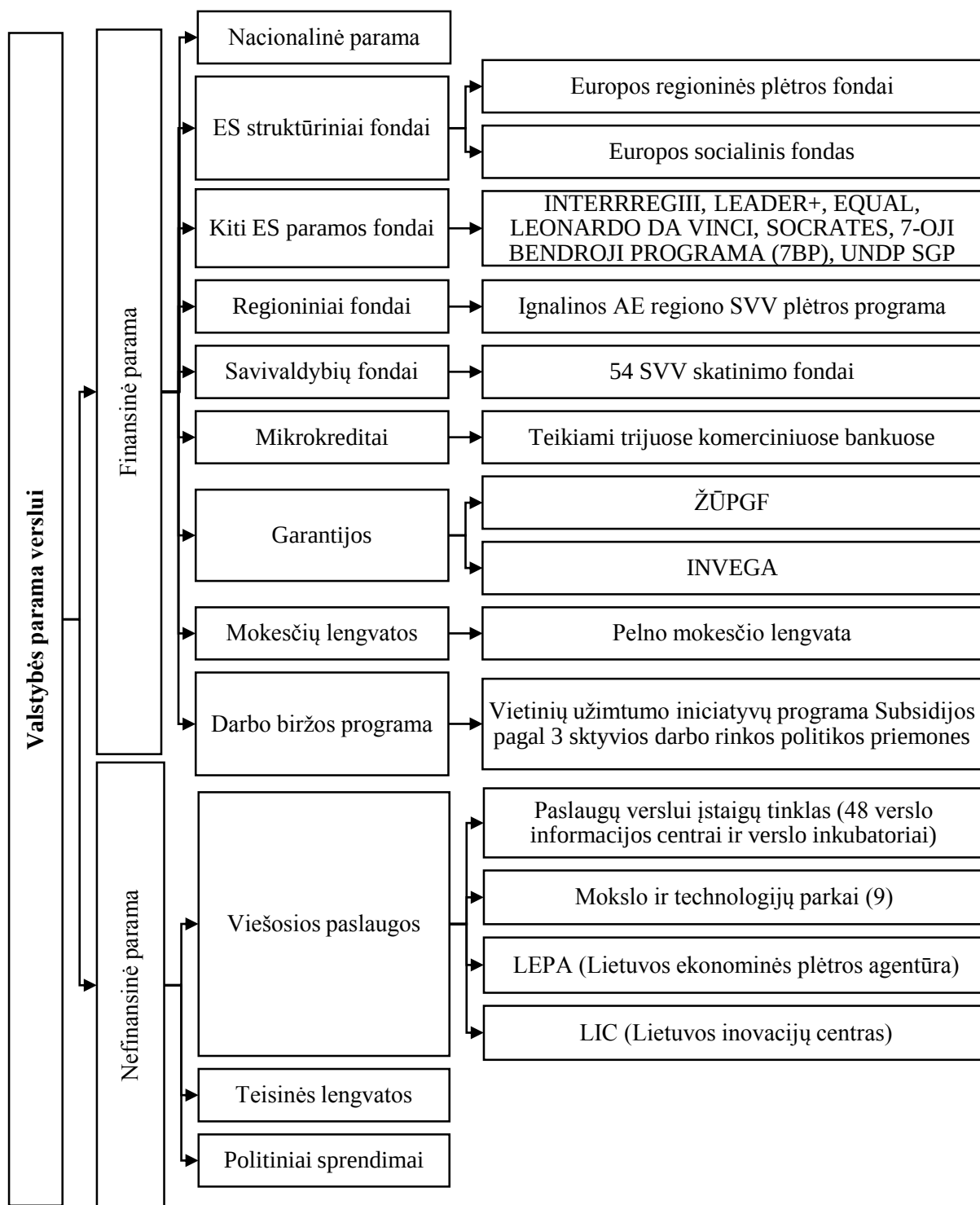
Pasak Smagurauskienės (2011), Lietuvoje nuo pat nepriklausomybės atkūrimo vyksta nenutrūkstamas paramos verslui sistemos formavimasis. Valstybė įgyvendina tam tikrus veiksmus, nukreiptus į daugiau ar mažiau planuojamą sistemos dalyvių kūrimą ir funkcijų palaikymą, taip pat ir verslas deklaruoja poreikį paslaugoms, paramai, skatinimui dalyvaudamas valstybiniuose procesuose.

Lietuvoje valstybės pagalba verslui gali būti skiriama tiek iš nacionalinio biudžeto, tiek iš ES struktūrinių fondų ar kitų valstybės piniginių fondų. Remiant verslą gavėjui suteikiama ekonominė nauda, kuri leidžia įgyvendinti verslo projektus, kurie be pagalbos rinkos sąlygomis nebūtų įvykdyti. Subsidija yra viena iš labiausiai naudojamų valstybės pagalbos formų. Subsidija, tai valstybės ar savivaldybės institucijų bei kitų trečiųjų asmenų vykdoma parama, skirta plataus vartojimo prekių (paslaugų) kainoms išlaikyti ar sumažinti arba šių prekių gamybos mastui išlaikyti (Tamašauskienė & Tamašauskas, 2011).

Smagurauskienė (2009) nagrinėjo finansinę verslo skatinimo sistemą naudojamą Lietuvoje. Pasak autorės, Lietuvoje yra numatyta, kad kiekviena įmonė, kiekvienas verslininkas turi galimybę pasinaudoti įvairiomis valstybės suteikiamomis paramos formomis. Visais verslo įmonės gyvavimo etapais verslininkas gali tikėtis paramos, tačiau ne kiekvienu atveju parama yra pritaikoma, prieinama ar pakankama. Anot autorės yra skiriamos dvi valstybės paramos rūšys, kuriomis verslo įmonės gali siekti pasinaudoti, tai tiesioginė ir netiesioginė parama.

- Tiesioginė parama – teikiama per subsidijas, dotacijas ar kompensacijas.
- Netiesioginė parama – viešosios paslaugos lengvatinėmis sąlygomis, teisinės lengvatos, palankūs politiniai sprendimai.

Smagurauskienė (2009) pateikia pagrindinius valstybės paramos finansinius šaltinius skirtus verslui Lietuvoje, tai: nacionalinis biudžetas, savivaldybių biudžetai, ES ir kiti fonai. Žemiau pateikiamas paveikslas, kuriame pateiktos pagrindinės valstybės paramos formos verslui.

9 pav. Pagrindinės valstybės paramos verslui formos 2008 m. (Smagurauskienė, 2009, p. 59)

Iš 9 paveikslo matoma, kad Lietuvoje yra pakankamai daug ir įvairių paramos rūšių, kuriomis gali pasinaudoti verslininkai. Kiekviena įmonė gali gauti tiesioginę pirminę konsultaciją, aktualią informaciją ar praktinę pagalbą taip pat gauti paramą idėjų realizavimui, projektų finansavimui, verslo plėtrai.

Anot Smagurauskienės (2011), „Teorinė tobulos verslo skatinimo sistemos vizija yra tokia daugiakomponentė savo dalyvių, procesų ir laukiamo efekto požiūriu, kad čia susikomponuoja daugybė interesų. Tačiau pagrindiniai yra šie:“ (p. 70)

- skatinančioji pusė ir jos lūkesčiai – verslo rėmimo būdai parenkami atsižvelgiant į verslo poreikius ir ūkio vystymosi ypatumus, kuriami regioninės finansinės paramos fondai, instituciniai tinklai savivaldybės, apskrityse ir pan. Valstybė taip pat planuoja ir investicijų grąžą – koks bus paramos efektas. Siekiant efekto, kuriamos priemonės, kurios skatintų įmones elgtis taip, kaip jos pačios nesieltų laisvos rinkos ekonomikos sąlygomis.
- skatinamoji pusė ir jos lūkesčiai – verslas į skatinimo priemones reaguoja labai nevienodai, dažnai pasitaiko atveju, kad taikomos ne tos priemonės, kurios reikalingos verslui. Skiriamos 3 grupės pagal elgesį skatinimo priemonių aspektu:
 - aktyvioji – įmonės nuo pat pradžių mokėsi ir pretendavo į materialiąją ir nematerialiąją paramą;
 - pereinamoji – įmonės laukė tinkamų paramos priemonių ir lengvesnių sąlygų, patirties iš kolegų;
 - pasyvioji – nesinaudoja parama dėl asmeninio požiūrio (Smagurauskienė, 2011).

Pasak Smagurauskienės (2011), „daugiausiai problemų kyla, kai skatinančios ir skatinamosios pusės lūkesčiai neatitinka vieni kitų. O prasilenkia jie todėl, kad valstybės institucijos, skirdamos paramą verslui, nustato netinkamus rodiklius, kuriais tikisi pamatuoti paramos efektą. Pasirenkant rodiklius, kuriems įtaką daro ne tik parama, bet ir valstybės teisės aktų kaita, bendra ekonominė raida valstybėje, kiti faktoriai, nepavyksta išsiaiškinti, ar suteikta parama pateisino lūkesčius, nes lūkesčiai buvo netiksliai suformuoti“ (p. 71).

Apžvelgus Lietuvos verslo pradžią, išnagrinėjus Lietuvoje taikomą verslo reguliavimo sistemą, apžvelgus naudojamas verslo paramos būdus, toliau nagrinėjamos Lietuvoje naudojamos verslo reguliavimo naštos mažinimo priemonės.

Lietuvos Respublikos ūkio ministerija siekia pagerinti verslo aplinką, kurdama geresnes verslo sąlygas investicijų į Lietuvą pritraukimui, eksporto didinimui, žmonių gerovės augimui. Lietuvoje nuo 2009 m. vykdoma ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų pertvarka. Reformos priemonėmis siekiama mažinti ūkio subjektams našą, tenkančią atliekant priežiūros funkcijas, mažinti korupcijos prielaidas, užtikrinti, kad priežiūros reikalavimai būtų suprantami, lengvai ir patogiai prieinami. Pagrindinis reformos tikslas, kad verslo priežiūros institucijos taptų verslo konsultantėmis, o ne baudėjomis. Tikslui įgyvendinti priežiūros institucijose diegiamos verslo priežiūros tobulinimo priemonės, tokios kaip patikrinimai su viešai paskelbtais kontroliniais klausimynais, vienodas ir prieinamas ūkio subjektų konsultavimas telefonu, priežiūros veiksmų atlikimas vadovaujantis nuolat atliekamu rizikingumo vertinimu, vienodas ir adekvatus mažareikšmių teisės aktų reikalavimų

pažeidimų vertinimas, dviejų datų taisyklės verslui reguliavimo laikymasis, priežiūros institucijų veiklos rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimas ir deklaracijos dėl pirmųjų verslo metų taikymas, toliau detaliau apie kiekvieną (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015).

Kontroliniai klausimynai, tai vieningas tikrinamų aspektų sąrašas, skirtas ir tikrintojui, ir tikrinamajam, kuris naudojamas verslo priežiūrą atliekančios institucijos tikrinimo verslo metu. Kontroliniai klausimynai yra sudaryti iš bendrųjų ir specialiųjų kontrolinių klausimų, kurie atspindi svarbiausius teisės aktų reikalavimus ūkio subjektams bei yra suformuluoti aiškiai, suprantamai. 2015 m. vasario mėn. duomenimis, institucijų vadovų įsakymais buvo patvirtinta 150 kontrolinių klausimynų. Už reikalavimus, neįtrauktus į kontrolinį klausimyną, priežiūros institucija neskiria baudų, tačiau konsultuoja, išskyrus išimtinius atvejus, kai poveikio priemonės yra būtinos siekiant užkirsti kelią reikšmingos žalos ar pavojaus visuomenei ar aplinkai atsiradimui (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015).

Vienodas ir kokybiškas asmenų konsultavimas, tai vienodas ir kokybiškas konsultacijos telefonu teikimas užtikrinant pokalbių įrašymą ir priežiūros institucijai prisiimant atsakomybę už suteiktą konsultaciją (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015).

Rizikos vertinimas, tai priežiūros institucijoje įdiegtos techninės ir organizacinės priemonės, leidžiančios nustatyti rizikos, kad ūkio subjektas nesilaiko teisės aktų reikalavimų, tikimybę, taip pat dėl to atsiradusios ar galinčios atsirasti žalos mastą bei atitinkamai planuoti priežiūros veiksmus. Verslo priežiūros institucijos planuodamos ir atlikdamos priežiūros veiksmus privalo laikytis priežiūrinių subjektų (objektų, veiklos sričių ir pan.) rizikingumo vertinimu (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015).

Mažareikšmiai ženklinių neatitikimai, tai sprendimas verslininkams nebeskirti baudų ir nebereikalauti iš prekybos išimti prekių bei jas iš naujo paženklinti perklijuojant etiketes dėl mažareikšmių ženklinių neatitikimų, t. y. dėl kurių nekyla reikšmingas pavojus ar žala vartotojų sveikatai, o jų klaidinimas yra nežymus. Verslininkų prašoma ištaisyti neatitikimus ženklinant naujas prekes, o netaisyklingai paženklintąsias leisti realizuoti per tam tikrą laikotarpį (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015).

Dviejų datų taisyklė, tai įpareigojimas institucijoms priimti teisės aktus, kurie keičia verslo sąlygas laikantis dviejų datų taisyklės, t. y. teisės aktai turi įsigalioti gegužės 1 d. arba lapkričio 1 d. Teisės aktai turi būti priimti ne vėliau kaip prieš tris mėnesius iki jų įsigaliojimo dienos, t. y. iki vasario 1 d. arba rugpjūčio 1 d. (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015).

Priežiūros institucijų veiklos efektyvumo (rezultatyvumo) vertinimas, reikalingas siekiant užtikrinti institucijos tikslų pasiekimą, laiku priimti tinkamus valdymo sprendimus; paviesti institucijos naudą visuomenei bei pastangas gerinti verslo priežiūros kokybę; užtikrinti grįžtamąjį ryšį iš verslininkų. Viešojo administravimo subjektai atliekantys verslo priežiūrą, atsižvelgdami į jų vykdomą

veiklą bei kaupiamus veiklos duomenis, privalo nustatyti veiklos efektyvumo ir rezultatyvumo rodiklius ir kas mėnesį fiksuoti rodiklių reikšmes (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015).

Deklaracija dėl pirmųjų verslo metų, tai dokumentas, kuriuo priežiūros institucijos įsipareigojo pirmaisiais įmonės metais aktyviai teikti konsultacijas bei pagalbą, padedant laikytis teisės aktų, o ne skubėti skirti baudas. Verslo sektoriuje nustačius pažeidimų, pirmiausia verslo priežiūros institucijos nustato terminą jiems ištaisyti, kuris, atsižvelgus į aplinkybes, gali būti ir pratęsimas. Deklaraciją dėl pirmųjų verslo metų 2015 m. pasirašė 51 verslo priežiūros institucija (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015).

Lietuvos Vyriausybė siekdama sumažinti naštą verslui patvirtino ne tik minėtas priemones, bet ir priėmė sprendimą dėl perteklinių verslo priežiūros institucijų konsolidavimo. 2014 m. vasario 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Strateginis komitetas patvirtino ūkio subjektų priežiūrą atliekančių institucijų veiklos konsolidavimo kryptis, remiantis patvirtintu dokumentu nuspręsta, kad priežiūros institucijų veiklos konsolidavimas bus vykdomas etapais (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015).

Konsoliduojant priežiūros institucijas siekiama mažinti ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų skaičių, pertvarkyti esamą priežiūros institucijų sistemą, optimizuojant priežiūros funkcijų paskirstymą ir apimtis, mažinti priežiūros naštą ūkio subjektams, didinant priežiūros kokybę ir orientuojant priežiūros institucijų veiklą į pagalbą verslui. Taip pat siekiama didinti priežiūros institucijų specialistų kompetenciją, priežiūros procesų atlikimo efektyvumą, diegiant pažangius priežiūros atlikimo metodus bei priemones, didinti biudžeto lėšų, skirtų priežiūros institucijų veiklai organizuoti, panaudojimo efektyvumą ir plėtoti priežiūros institucijų tarnybinį bendradarbiavimą (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos Vyriausybė supranta esančią problemą dėl per didelio verslo reguliavimo ir intensyviai ieško sprendimų siekiant pagerinti verslo aplinką. Patvirtintomis naštos mažinimo priemonėmis Vyriausybė siekia bendradarbiavimo tarp verslo ir priežiūrą užimančių institucijų. Vyriausybės siekis verslo priežiūros institucijas paversti daugiau konsultacinėmis o ne baudėjomis.

2.4. Valstybinio reguliavimo naštos nustatymo metodai

Pirmame baigiamojo darbo skyriuje nustačius, kad Lietuvoje verslas patiria didžiausią neigiamą poveikį dėl valstybėje esamų teisinių reguliavimų, tikslinga išanalizuoti metodus, kuriais galima įvertinti patiriamą valstybinio reguliavimo naštą verslui. Šioje dalyje analizuojamas metodas, padedantis apskaičiuoti patiriamą administracinę naštą, bei priežiūros institucijų naudojama verslo rizikingumo vertinimo sistemą.

Administracinė našta verslui, tai išlaidos, kurias patiria ūkio subjektai, vykdydami teisės aktuose nustatytus informacinius įpareigojimus. 2012 m. sausio 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės

nutarime Nr. 4 „Dėl administracinės naštos ūkio subjektams nustatymo ir įvertinimo metodikos patvirtinimo“ pateikiama administracinės naštos ūkio subjektams nustatymo metodika. Nutarime nurodoma, kad administracinės naštos nustatymas susideda iš šių etapų:

1. nustatomi pasirinktą tiriamą sritį reglamentuojantys teisės aktai, nustatantys informacinius įpareigojimus;
2. nustatomi informaciniai įpareigojimai;
3. nustatoma informacinių įpareigojimų kilmė – tarptautinės teisės aktai, Europos Sąjungos teisės aktai, Lietuvos Respublikos teisės aktai, lemiantys atitinkamo informacinio įpareigojimo įtvirtinimą teisės akte ar teisės akto projekte;
4. nustatoma kiekvieno informacinio įpareigojimo tikslinė grupė;
5. nustatomi informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmai, kurie turi būti atliekami vykdant kiekvieną informacinį įpareigojimą;
6. nustatoma, kiek ūkio subjektų ir kiek kartų per vienus kalendorinius metus privalo vykdyti informacinį įpareigojimą;
7. nustatoma, kokie ūkio subjekto darbuotojai, t. y. kokios pareigybės, paprastai atlieka konkrečius informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmus;
8. nustatomas vidinis tarifas;
9. nustatomas vidutinis laikas, per kurį ūkio subjekto darbuotojai atlieka informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmą;
10. nustatoma, kokių samdomų konsultantų, t. y. kokios pareigybės, paslaugos paprastai perkamos atliekant konkrečius informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmus;
11. nustatomas išorinis tarifas;
12. nustatomas vidutinis laikas, kurį samdomi konsultantai teikia paslaugas atlikdami informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmą;
13. nustatomas turtas, kurį reikia įsigyti informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmui atlikti, ir jo vidutinė kaina;
14. nustatomos paslaugos, kurias reikia pirkti informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmui atlikti, ir jų vidutinė kaina.

Nutarime taip pat nurodoma, kad administracinei naštai įvertinti reikalingi duomenys, renkami vykdant tikslinių grupių apklausas, naudojant statistinius duomenis, konsultuojantis su atitinkamos srities ekspertais, taip pat naudojant kitus duomenis. Tikslinėms grupėms apklausti rekomenduojama naudoti apklausos anketą, kurios pavyzdys pateikiamas 1 priede.

Naudojantis surinktais duomenimis, pagal žemiau pateiktas formules atliekami skaičiavimai administracinei naštai ūkio subjektams ir numatomam administracinės naštos pokyčiui nustatyti.

Surinkti duomenys ir skaičiavimų rezultatai surašomi į administracinės naštos ūkio subjektams apskaičiavimo ataskaitą, žiūrėti 2 priede.

Minėtame nutarime nurodoma, kad administracinė našta patiriama dėl informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmo apskaičiuojama padauginant laiką, per kurį atliekamas informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmas, tarifą ir kiekio kintamąjį, kuris parodo informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmo atlikimo dažnį ir jį atliekančių ūkio subjektų skaičių. Skaičiuojant atsižvelgiama į tai, kokie subjektai (darbuotojai ar samdomi konsultantai) atlieka informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmą. Apskaičiuojama naudojant šias formules:

$$AN_{vv} = (C_v \times P \times T_v + C_i \times T_i) \times Q \quad (1)$$

kur:

AN_{vv} – dėl informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmo patiriama administracinė našta;

T_v – laikas, per kurį ūkio subjekto darbuotojas atlieka informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmą (ar jo dalį) (valandomis);

T_i – laikas, per kurį samdomi konsultantai atlieka informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmą (ar jo dalį) (valandomis);

C_v – vidinis tarifas;

P – pridėtinės išlaidos (išlaidos patalpų nuomai ar pastato nusidėvėjimas, išlaidos už telefoną, šildymą, elektros energiją, įrangą ir kitos). Rekomenduojamas naudoti pridėtinių išlaidų dydis – 25 proc. vidinio tarifo dydžio;

C_i – išorinis tarifas;

Q – kiekio kintamasis, kuris apskaičiuojamas pagal formulę:

$$Q = L \times F \quad (2)$$

kur:

L – ūkio subjektų, privalančių atlikti atitinkamą informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmą, skaičius;

F – informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmo atlikimo dažnis per vienus kalendorinius metus.

Informacinio įpareigojimo sukeliama administracinė našta (AN_{ij}) apskaičiuojama sudedant dėl kiekvieno informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmo, atliekamo vykdant atitinkamą informacinį įpareigojimą, patiriamos administracinės naštos dydžius. Apskaičiuojama pagal formulę: (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2012)

$$AN_{ij} = \sum AN_{vv} \quad (3)$$

Visų priimtame teisės akte arba teisės akto projekte numatomų keisti ir (ar) naikinti galiojančių informacinių įpareigojimų sukeliama administracinė našta arba teisės akto projekto galima sukelti administracinė našta (AN_{ta}) apskaičiuojama sudedant atitinkamų informacinių įpareigojimų sukeltos administracinės naštos dydžius. Apskaičiuojama pagal formulę: (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2012)

$$AN_{ta} = \sum AN_{ij} \quad (4)$$

Teisės akto projekto sukeliamas numatomas administracinės naštos pokytis (AN^P) apskaičiuojamas palyginant visų teisės akto projekte numatomų keisti ir (ar) naikinti galiojančių informacinių įpareigojimų sukeltą administracinę naštą (AN_{ta}^G) ir teisės akto projekto galimą sukelti administracinę naštą (AN_{ta}^N). Jeigu teisės akto projekte nenumatoma keisti ir (ar) naikinti jokių galiojančių informacinių įpareigojimų, tik nustatomi nauji informaciniai įpareigojimai, AN_{ta}^G prilyginama nuliui, Teisės akto projekto sukeliamas numatomas administracinės naštos pokytis apskaičiuojamas pagal formulę: (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2012)

$$AN^P = AN_{ta}^N - AN_{ta}^G \quad (5)$$

Taigi, apibendrinant, galime teigti, kad Lietuvoje yra patvirtintas administracinės naštos skaičiavimo metodas, kuris gali padėti apskaičiuoti patiriamą verslui naštą bei įvertinti, ar pritaikius Vyriausybės patvirtintas naštos mažinimo priemonės ši našta sumažėjo. Toliau darbe nagrinėjamas verslo rizikos vertinimo sistemos metodas.

Rizika yra neišvengiama verslo dalis. Įvairiausi nelaukti pavojai verslą gali užklupti bet kuriuo metu. Stasytė ir Aleksienė (2015) remiantis įmonių rizikos valdymo standartais pateikė dažniausiai minimas verslo rizikos rūšis:

- Strateginė rizika – susijusi su įmonės misija ir strateginiais tikslais, kyla dėl nepalankių ar klaidingų verslo sprendimų, netinkamo sprendimų įgyvendinimo arba dėl nepakankamo reagavimo į politinius, norminių teisės aktų pokyčius.
- Finansinė rizika, tai palūkanų normos, valiutos kurso, kredito, likvidumo ar kitokia rizika, kuri kyla iš įmonės turimo finansinio turto, ar finansinių įsipareigojimų.
- Veiklos (operacinė) rizika, tai kai vertinamas nuostolis, atsirandantis dėl netinkamų ar blogai organizuotų vidaus procesų, personalo, sistemų ar išorės įvykių, prestižo ar pasitikėjimo sumažėjimo rizika.
- Pavojaus rizikos – stichinės nelaimės, avarijos, gedimai ir kt. (Stasytė & Aleksienė, 2015).

Taigi, matoma, kad verslas susiduria su įvairiomis rizikos rūšimis, todėl siekiant išlaikyti sėkmingą verslą, būtina tinkamai įvertinti ir valdyti kylančias rizikas. Verslo riziką turi vertinti ne tik verslu užsiimantis asmuo, bet ir verslo priežiūra užsiimančios institucijos. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 metų gegužės 4 d. Nr. 511 nutarime „Dėl institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo“ patvirtintas rizikos vertinimo sistemos diegimas, kurio pagrindu verslą prižiūrinčios įmonės turi vertinti įmonių rizikingumą ir priežiūros veiklą orientuoti didžiausiems rizikos atvejams šalinti, riziką siejant su žalos teisės normų saugomoms vertybėms atsiradimo tikimybe ir šios žalos dydžiu bei mastu (Lietuvos Respublikos vyriausybė, 2010). Šiuo pagrindu veiklos prioretizavimas, rizikos vertinimu pagrįstos ūkio

subjektų veiklos priežiūros taikymu, grindžiamas siekiant sumažinti priežiūros naštą tenkančią verslui bei prižiūrinčioms institucijoms.

Rizikos vertinimu pagrįsta ūkio subjektų veiklos priežiūros sistema apibūdinama, kaip priežiūros institucijoje įdiegta ir taikoma organizacinių ir techninių priemonių visuma, kuri padeda nustatyti rizikas, susijusias su ūkio subjektų veiklą reguliuojančių teisės aktų reikalavimų nesilaikymu ir žalos ar pavojaus visuomenės vertybėms atsiradimu (Lietuvos Respublikos ūkio ir teisingumo ministerijos, 2015). Taikant šią sistemą:

- priežiūra nukreipiama prioritetinėms kryptimis, pašalinami didžiausi, pavojingiausi pažeidimai (užtikrinamas rezultatyvumas);
- institucijos ištekliai panaudojami efektyviausiai, neeikvojami atsitiktinėms veikloms, pavyzdžiui, patikrinimams reaguojant į kiekvieną, net ir nereikšmingą rizikos prasme, skundą (efektyvumas);
- priežiūros veiksmai yra skaidrūs, pagrįsti, proporcingi pažeidimo mastui (užtikrinama ūkio subjektų ne diskriminacija, lygybė prieš įstatymą);
- didžiausią priežiūros naštą patiria didžiausi, nuolatiniai pažeidėjai (įgyvendinamas proporcingumo principas, gerėja verslo sąlygos tinkamai veikiantiems) (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2015).

Lietuvos Respublikos ūkio ir teisingumo ministerijos (2015) parengtose gairėse nurodoma, kad rizikos dydis priklauso nuo:

- žalos pasireiškimo tikimybės, t. y. kad ūkio subjektas nesilaikys jo veiklą reguliuojančių teisės aktų reikalavimų;
- žalos poveikio, t. y. numatomų tokių įvykių žalingų pasekmių mastas (paveiktų žmonių skaičius, paveiktos teritorijos plotas, pinigai ir pan.).

Šią priklausomybę galima užrašyti formulėje:

$$\text{RIZIKA} = \text{TIKIMYBĖ} \times \text{POVEIKIS} \quad (6)$$

arba

$$\text{RIZIKA} = \text{TIKIMYBĖ} \times \text{ŽALA (DYDIS} \times \text{MASTAS)} \quad (7)$$

Remiantis tikimybe, kad ūkio subjekto veikla sukels žalos, ir į tai, koks yra dėl ūkio subjekto veiklos atsirandantis žalos, pasekmių poveikis, ūkio subjektų rizikos lygmuo gali būti žemas, nedidelis, reikšmingas, aukštas, žr. 6 lent. Rizikos lygių gali būti daugiau arba mažiau tai priklauso nuo priežiūros institucijos naudojamų kriterijų (Lietuvos Respublikos ūkio ir teisingumo ministerijos, 2015).

6 lentelė. Ūkio subjektų rizikos lygiai (Lietuvos Respublikos ūkio ir teisingumo ministerijos, 2015, p. 10)

Žalos, pasekmių poveikis (mastas)	Žalos pasireiškimo tikimybė					
		Labai maža	Maža	Vidutinė	Didelė	Labai didelė
	Didelis	nedidelis	reikšmingas	reikšmingas	aukštas	Aukštas
	Gana didelis	nedidelis	nedidelis	reikšmingas	reikšmingas	Aukštas
	Gana mažas	žemas	nedidelis	Nedidelis	reikšmingas	Reikšmingas
	Mažas	žemas	žemas	Nedidelis	nedidelis	reikšmingas

Remiantis 6 lentelėje pateiktu grupavimu galima sureitinguoti veiklos sritis, kurioms priežiūra yra reikalingiausia ir tas sritis tikrinti dažniausiai, atitinkamai kurių rizikos lygis yra nedidelis tikrinti rečiau ir kurių rizikos lygis žemas netikrinti visai.

Kuriant rizikos vertinimo sistemą rekomenduotina įsivardinti:

- visas visuomenei svarbias vertybes, priskirtas priežiūros institucijos kompetencijai saugoti;
- priežiūrimų ūkio subjektų veiklos segmentus, priskirtus priežiūros institucijos kompetencijai ir susijusius su kiekviena saugoma vertybe;
- vertybei kylančias grėsmes, pasitaikančias kiekviename segmente;
- kriterijus, didinančius ar mažinančius kiekvienos grėsmės galimai sukeltos žalos pasireiškimo tikimybę ir poveikį;
- svorį kiekvienam kriterijui, atsižvelgiant į kriterijaus įtakos dydį didinant ar mažinant pavojaus tikimybę ir poveikį. (Lietuvos Respublikos ūkio ir teisingumo ministerijos, 2015)

Siekiant įvertinti konkretaus ūkio subjekto rizikingumą, LR ūkio ir teisingumo ministerijų (2015) parengtose gairėse rekomenduojama kiekvienam kriterijui suformuluoti klausimą, į kurį atsakymas būtų taip arba ne, ir pagal atsakymą priskirti atitinkamą balų skaičių. Pavyzdžiui, jei į kriterijų yra įtrauktas klausimas, ar ūkio subjektas yra įdiegęs kokybės vadybos sistemą, mažinančią jo rizikingumą, ir jei kokybės vadybos sistema yra įdiegta, jam priskiriamas konkretus balų skaičius, pavyzdžiui, minus dešimt, o jei neįdiegta, nulis balų. Visų kriterijų balų suma sudaro ūkio subjekto bendrą rizikingumo reikšmę.

Taigi, apibendrinat, galima teigti, jog rizikos vertinimo sistema naudojama siekiant sumažinti tenkančią naštą tiek verslui, tiek priežiūrą užsiimančioms institucijoms. Rizikos vertinimo sistemos pagrindas yra prioretizuoti verslą ir patikrinimus organizuoti rizikingiausiems ūkio subjektams.

3. VERSLO REGULIAVIMO NAŠTOS NUSTATYMO TYRIMO METODOLOGIJA

Baigiamajame darbe nagrinėjant administracinės naštos mažinimo priemonių plano įgyvendinimo rezultatus nustatyta, jog ne visose institucijose administracinė našta sumažėjo (žr. 2 lentelė.). Institucijoms buvo nustatytas administracinės naštos ūkio subjektams mažinimo tikslas per kalendorinius metus išlaikyti tą patį naštos lygį arba jį sumažinti. 2 lentelėje matoma, kad didžiausias teigiamas administracinis naštos pokytis buvo patirtas finansų ministerijoje ir valstybinėje maisto ir veterinarijos tarnybos [VMVT] institucijoje. VMVT administracinės naštos pokytis lyginant 2015 m. su 2014 m. padidėjo 766 293,78 Eur.

Kadangi VMVT nepavyko įgyvendinti keliamo tikslo, t. y. sumažinti arba išlaikyti to pačio lygio administracinę naštą, atliekamo tyrimo metu siekiama išsiaiškinti, kaip yra reglamentuojama VMVT priskirtų kontroliuojamų ūkio subjektų veikla. Nustatyta, kad VMVT kontroliuoja daugiau kaip 200 tūkst. ūkio subjektų: prekybos ir viešojo maitinimo įmones, gyvūninio ir negyvūninio maisto gamintojus, pienininkystės ūkius, gyvūnų laikymo vietas, pašarų, veterinarinių vaistų gamybos įmones ir kt. (Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, 2016). Baigiamojo darbo tyrimui buvo pasirinktas viešojo maitinimo verslo sektorius.

Baigiamojo darbo praktinės dalies **tikslas** – nustatyti administracinę naštą susijusią su viešojo maitinimo sektoriaus leidimo vykdyti veiklą gavimu.

Tyrimo eiga, apimanti administracinės naštos tenkančios leidimo gavimui nustatymą, organizuojama 3 etapais.

- 1 etapas. Analizuojami viešojo maitinimo sektorių reglamentuojantys teisės aktai;
- 2 etapas. Nustatomos problemos su kuriomis susiduriama siekiant gauti leidimą vykdyti viešojo veiklą;
- 3 etapas. Nustatoma viešojo maitinimo sektoriui tenkanti administracinė našta leidimo gavimui vykdyti veiklą.

Tyrimo metodai. Tyrimo metu buvo naudota teisės aktų ir dokumentų, susijusių su pasirinktos verslo srities reglamentavimu, analizė. Duomenų rinkimui buvo naudotas ekspertinis vertinimas, kurio metu buvo atliekama ekspertų apklausa anketavimo būdu. Apklausos metu buvo renkami kokybiniai ir kiekybiniai duomenys. Anketoje buvo pateikti 24 klausimai iš jų 7 atviri klausimai, 1 vertinimo skalė, o likusieji uždari su pateiktais galimais atsakymų variantais. Klausimyną sudaro 3 dalys: įvadas, rekvizitinė dalis, pagrindinė dalis. Ekspertinio vertinimo metu naudota apklausa patiekama 4 priede. Klausimyno pagrindimas pateikiamas 7 lentelėje. Naudojantis gauta informacija apibūdinama administracinė našta tenkanti analizuojamam verslo sektoriui leidimo gavimui vykdyti veiklą. Vertinant

administracinę naštą buvo skaičiuojamos laiko sąnaudos ir išlaidos patiriamos dėl leidimo gavimo. Atsakymus į klausimus šio darbo autorė apdorojo ir analizavo matematinės ir grafinės analizės metodais Microsoft Excel kompiuterine programa.

7 lentelė. Anketos klausimų pagrindimas

Klausimas	Apibendrinimas
1. Jūsų lytis 2. Jūsų amžius 3. Jūsų pareigos:	Atsakymai į klausimus leis pažinti respondentus socialiniu-demografiniu aspektu.
4. Įmonės dydis, kurioje dirbate: 5. Vykdomos veiklos teisinė forma: 6. Vykdoma veiklos sritis: 7. Vykdomos veiklos metai: 8. Veikla vykdoma viename ar keliuose rajonuose:	Atsakymai į klausimus leis sužinoti informaciją apie vykdomą veiklą ir pačią įmonę.
9. Ar turite šiuo metu galiojantį Maisto tvarkymo subjekto patvirtinimo pažymėjimą? 10. Kurie dokumentai buvo pateikti kartu su prašymu teritorinei VMVT? 11. Ar sutinkate su teiginiu, jog: visi pateikiami dokumentai siekiant gauti pažymėjimą yra reikalingi?	Atsakymai padės įvertinti respondentų nuomone dėl pateikiamų dokumentų svarbumo ir reikalingumo.
12. Kokios pareigybės darbuotojas buvo atsakingas už pažymos gavimą? 13. Kiek laiko apytiksliai buvo užtrunkta supildant prašymą dėl maisto tvarkymo subjekto pažymėjimo gavimo? 14. Kiek laiko buvo užtrunkta surenkant ir paruošiant visus reikalingus dokumentus, kuriuos reikėjo pristatyti VMVT siekiant gauti pažymėjimą?	Atsakymas padės apskaičiuoti administracinę naštą tenkančią reikalingų dokumentų surinkimui.
15. Kiek kartų teko vykti į teritorinę VMVT siekiant gauti pažymėjimą? 16. Kokia transporto priemone buvo vykstama į teritorinę VMVT? 17. Kiek laiko (min.) buvo užtrunkta kelionėje iki VMVT (nuo išvykimo iki atvykimo vietos)? 18. Kiek kainavo (eur.) kelionė iki VMVT (pavyzdžiui, kuro sąnaudos, autobuso bilietas ir pan.)?	Šie klausimai padės išsiaiškinti kelionės į VMVT sukurtas išlaidas.
19. Kiek apytiksliai laiko (min.) teko laukti nuvykus į VMVT, kol aptarnavo specialistas? 20. Kiek apytiksliai buvo užtrunkta laiko (min.) reikalingų VMVT dokumentų pateikimui?	Atsakymai į šiuos klausimus leis sužinoti kokios yra laiko sąnaudos dokumentų pateikimui Valstybinei maisto ir veterinarijos tarnybai.
21. Su kokiais didžiausiais sunkumais teko susidurti siekiant gauti pažymėjimą?	Šis klausimas padės išsiaiškinti problemas su kuriomis teko susidurti siekiant gauti pažymėjimą.
22. Kaip siūlytumėt pagreitinti pažymos gavimo procesą? 23. Kokį poveikį sukūrė administracinė našta, kai buvo siekiama gauti pažymėjimą, Jūsų įmonės veiklai? 24. Jei turite pasiūlymų, dėl administracinės naštos, kylančios išduodant pažymėjimą, mažinimo galimybių, prašome pateikti juos žemiau.	Atsakymai padės sužinoti respondentų siūlymus administracinės naštos sumažinimui siekiant gauti Maisto tvarkymo subjekto patvirtinimo pažymėjimą.

Tyrimo organizavimas. Atlikti ekspertiniam vertinimui buvo sukurta anketa internetinėje svetainėje ManoApklausa.lt. Siekiant atrinkti ekspertus, t. y. asmenis, kurie yra tiesiogiai susiję su leidimo gavimu vykdyti nagrinėjamą veiklą, buvo naudotasi internetinėje svetainėje Rekvizitai.lt

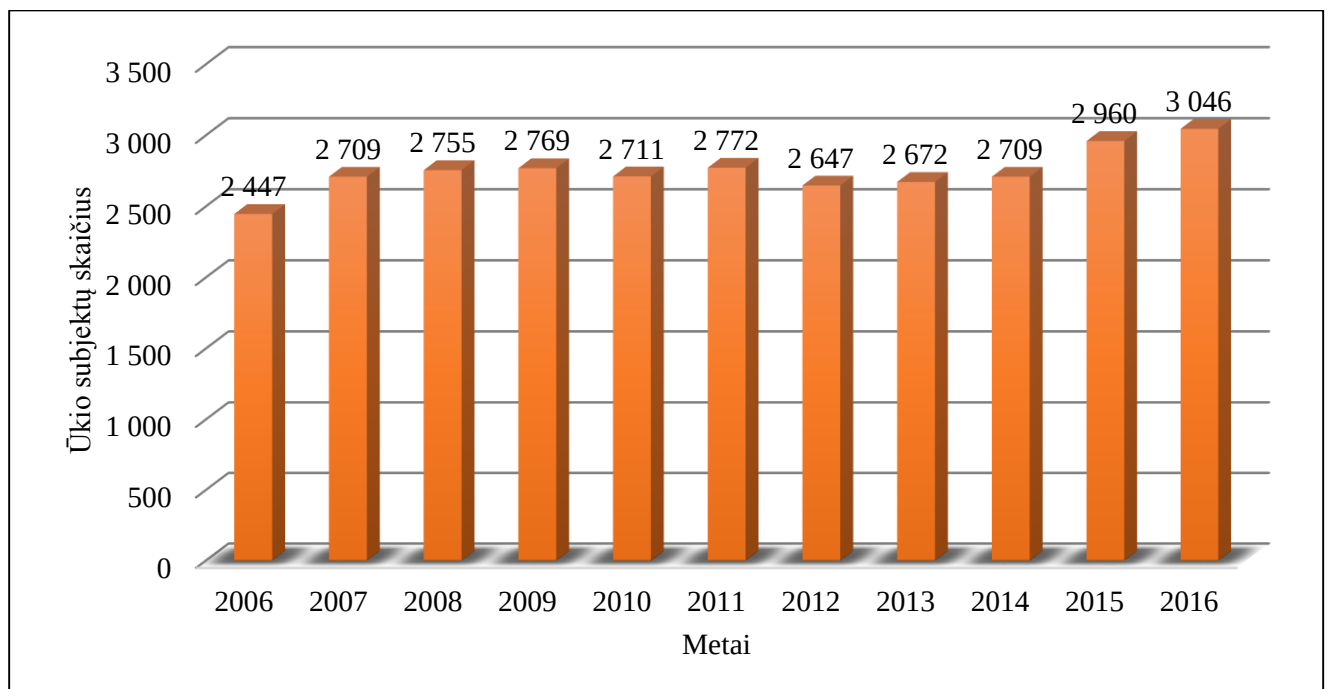
pateikiama informacija. Joje naudojantis papildomu filtru buvo atriktos įmonės, kurios buvo įregistruotos nuo 2015 metų ir pasirenkant veiklos sritį – kavinės, klubai, barai, restoranai. Gauta 68 įmonės, visoms joms darbo autorė naudojantis savo asmeniniu paštu nusiuntė internetinėje svetainėje ManoApklausa.lt sukurtą anketą su prašymu užpildyti nuorodoje esančią anketą ir pagrindimu, kokiam tikslui, bus naudojami duomenys. Duomenų rinkimui buvo paskirta 1 savaitė nuo 2016 m. kovo 7 d. iki 2016 m. kovo 13 d., per šį laikotarpį anketą užpildė 10 respondentų.

4. VERSLO REGULIAVIMO NAŠTOS NUSTATYMO TYRIMAS

Šiame skyriuje nagrinėjamos viešojo maitinimo sektoriaus tendencijos, aiškinamasi kiek ūkio subjektų užsiima nagrinėjama veikla. Nagrinėjami teisės aktai reglamentuojantys viešąjį maitinimą, analizuojami tyrimo metu gauti rezultatai, pateikiami tyrimų rezultatų apibendrinimai bei nustatoma administracinė našta tenkanti pasirinkto verslo sektoriaus leidimo vykdyti veiklą išdavimui.

4.1. Viešojo maitinimo sektoriaus tendencijos

Analizuojant administracinės naštos mažinimo priemonių plano įgyvendinimo rezultatus nustatyta, kad VMVT skaičiuojama administracinė našta lyginant 2015 metus su 2014 metais išaugo, todėl kyla poreikis išanalizuoti pasirinkto verslo sektoriaus tendencijas, nustatyti ar maisto ir gėrimo teikimo veikla užsiimančių ūkio subjektų skaičius taip pat augo.

10 pav. Maisto ir gėrimo teikimo veikla užsiimantys ūkio subjektai metų pradžioje (Oficialiosios statistikos portalas, 2016)

Iš 10 paveikslo matoma, kad maisto ir gėrimų teikimo veikla užsiimančių ūkio subjektų skaičius yra kintantis nestipriai. Žemiau pateikiama lentelė, kurioje matomas ūkio subjektų kitimo pokytis procentine išraiška.

8 lentelė. Ūkio subjektų kitimo pokytis metų pradžioje (sudaryta pagal Oficialios statistikos portalą, 2016)

Metai	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Pokytis	-2,09%	2,25%	-4,51%	0,94%	1,38%	9,27%	2,91%

Iš 8 lentelėje pateikiamų duomenų matoma, kad didžiausias ūkio subjektų augimas buvo 2015 metų pradžioje (9,27 proc.), didžiausias ūkio subjektų sumažėjimas buvo 2012 metų pradžioje (-4,51 proc.). Lyginant 2015 m. su 2014 m., kai buvo padidėjusi VMVT administracinė našta tenkanti ūkio subjektams (žr. 2 lentelė), matoma, kad ūkio subjektų užsiimančių maisto ir gėrimų teikimo veikla tuo pačiu laikotarpiu augimas yra didžiausias – 9,27 proc. Apibendrinant lentelėje pateikiamus duomenis, galima daryti prielaidą, kad administracinės naštos augimui įtakos galėjo turėti ir naujų ūkio subjektų atsiradimas.

4.2. Viešojo maitinimo sektoriaus administracinės naštos nustatymas

Analizuojant 2012 m. sausio 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą nutarimą Nr. 4 „Dėl administracinės naštos ūkio subjektams nustatymo ir įvertinimo metodikos patvirtinimo“ nustatyta, kad norint įvertinti administracinę naštą tenkančią konkrečiam verslo sektoriui pirmiausia reikia išanalizuoti tiriamąją sritį reglamentuojančius teisės aktus, tuomet nustatyti informacinius įpareigojimus, kuriuos turi atlikti ūkio subjektas vykdydamas veiklą (plačiau žr. 2.4.1 poskyrį). Taigi, pirmiausia bus atliekama viešojo maitinimo sektoriaus teisinio reglamentavimo analizė. Remiantis minėtu nutarimu taip pat nustatyta, jog reikalingi trūkstami duomenys reikalingi siekiant apskaičiuoti administracinę naštą gali būti renkami konsultuojantis su tos srities ekspertais, todėl vėliau analizuojami, vertinami ir apibendrinami ekspertinio vertinimo metu gauti duomenys. Išanalizavus gautus duomenis nustatoma administracinė našta tenkanti viešojo maitinimo sektoriui siekiant gauti leidimą vykdyti veiklą.

4.2.1. Viešojo maitinimo sektoriaus reglamentavimas

Administracinės naštos įvertinimui nustatyti visus teisės aktus, kurie reglamentuoja pasirinktą verslo sritį nėra paprasta, todėl baigiamojo darbo tyrimui buvo naudotasi internetinėje svetainėje VersloVartai.lt (2014) pateikiama atmintine, kurioje pateikiami pagrindiniai reikalavimai ir leidimai skirti kavinei, restoranui, maisto kioskui, kepyklai, vyninei, aludei ir kito tipo maitinimo įstaigai. Minėtoje internetinėje svetainėje detalai yra aprašomi reikalavimai ir leidimai reikalingi pradėti verslą, maisto gamybai keliami reikalavimai, prekybai alkoholiui ir tabakui reikalingi leidimai ir keliami

reikalavimai, nurodomi patalpų įrengimui ir paruošimui keliami reikalavimai, darbuotojams keliami reikalavimai taip pat apskaitos tvarkymui, pateikiamos papildomos rekomendacijos. Toliau detaliau nagrinėjama kiekviena nurodyta sritis.

Norint pradėti užsiimti veikla susijusia su maisto ir gėrimų teikimu, pirmiausia reikia susipažinti su verslui pradėti reikalingais leidimais ir reikalavimais. Svarbiausias dokumentas, kurį būtina gauti norint pradėti veiklą yra maisto tvarkymo subjekto patvirtinimo pažymėjimas. Šio dokumento pagrindu suteikiama teisė fiziniam ar juridiniam asmeniui, užsiimti maisto tvarkymu. Kitas svarbus aspektas norint pradėti vykdyti veiklą yra susipažinti su įmonės savikontrolės sistema. Šios sistemos tikslas pasiekti, kad įmonėje būtų vykdoma vidaus kontrolė, išaiškinami maisto saugai svarbūs veiklos etapai ir užtikrinama, kad būtų nustatytos, vykdomos, tobulinamos, palaikomos ir peržiūrimos maisto saugos procedūros, atliekama rizikos analizė, nustatomi maisto tvarkymo etapai, kur maistas gali tapti nesaugus, nustatomi jų valdymo taškai, kuriuose turi būti atliekama nuolatinė ar periodiška saugos stebėseną bei valdymas. Priklausomai nuo veiklos sudėtingumo priklauso ar įmonė turi taikyti rizikos veiksnių analizės ir svarbiųjų valdymo taškų (RVASVT) sistemą ar bendros higienos praktikos taisyklės (Verslo vartai Lietuva, 2014). Žemiau pateikiami teisės aktai, reglamentuojantys minėtas sritis:

9 lentelė. Teisės aktai reglamentuojantys veiklos pradžiai reikalingus dokumentus ir leidimus (sudaryta pagal Verslo vartai Lietuva, 2014)

Reglamentuoja sritis	Reglamentuojantis teisės aktas	Kontroliuojanti institucija
Maisto tvarkymo subjekto patvirtinimo pažymėjimas	Lietuvos Respublikos Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus įsakymas. Dėl maisto tvarkymo subjektų patvirtinimo ir registravimo reikalavimų patvirtinimo, 2008 m. spalio 15 d. Nr. B1-527	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
	Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintas Maisto įstatymas, 2000 m. balandžio 4 d. Nr. VIII-1608	
Įmonės savikontrolės sistema	Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro įsakymas. Dėl Lietuvos higienos normos HN 15:2005 „Maisto higiena“ patvirtinimo, 2005 m. rugpjūčio 1 d. Nr. V-675	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
	Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintas Maisto įstatymas, 2000 m. balandžio 4 d. Nr. VIII-1608	

Užsiimant veikla susijusia su maisto ir gėrimų teikimu, svarbu vykdyti visus keliamus reikalavimus maisto gamybai. Teisės aktuose yra reglamentuojama maisto produktų higiena, kurios pagrindu nustatomos bendrosios maisto produktų higienos taisyklės maisto tvarkymo subjektams. Maisto tvarkymo subjektai turi užtikrinti, kad jų kontroliuojamame maisto versle būtų garantuotai laikomasi higienos normoje bei kituose Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktuose maisto saugą ir higieną reglamentuojančių reikalavimų. Ūkio subjektas vykdydamas veiklą turi laikytis greitai

gendančių maisto produktų laikymo taisyklės, kuri privaloma visiems fiziniams ir juridiniams asmenims, gaminantiems, gabenantiems, įvežantiems į Lietuvą, laikantiems ir prekiaujantiems greitai gendančiais maisto produktais. Taip pat subjektams užsiimantiems maisto ir gėrimų teikimu nurodomos taisyklės atliekų tvarkymui, kurių pagrindu atliekų tvarkymas turi būti vykdomas pagal taisykles, turi būti vedama apskaita, deklaravimas, rūšiavimas ir ženklavimas (Verslo vartai Lietuva, 2014). Žemiau pateikiami teisės aktai, reglamentuojantys minėtas sritis:

10 lentelė. Teisės aktai reglamentuojantys maisto gamybą (sudaryta pagal Verslo vartai Lietuva, 2014)

Reglamentuoja sritis	Reglamentuojantis teisės aktas	Kontroliuojanti institucija
Maisto produktų higiena	2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 853/2004. Dėl maisto produktų higienos	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
Maisto higiena	Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro įsakymas. Dėl Lietuvos higienos normos HN 15:2005 „Maisto higiena“ patvirtinimo, 2005 m. rugsėjo 1 d. Nr. V-675	Vilniaus visuomenės sveikatos centras
Greitai gendančių produktų laikymas	Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro įsakymas. Dėl greitai gendančių maisto produktų laikymo taisyklių patvirtinimo 1998 m. lapkričio 27 d. Nr. 695	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
Atliekų tvarkymas	Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro įsakymas. Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. liepos 14 d. įsakymo Nr. 217 „Dėl atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo 2003 m. gruodžio 30 d. Nr. 722	Aplinkos apsaugos agentūra
	Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas 1992 m. sausio 21 d. Nr. I-2223	

Dažnu atveju maitinimo įstaigose prekiaujama alkoholiu ir tabako gaminiais, jeigu planuojant vykdyti veiklą buvo priimtas sprendimas prekiauti alkoholiu ir tabaku, būtina susipažinti su teisės aktais reglamentuojančiais šių produktų prekybą bei žinoti kokie leidimai reikalingi veiklos vykdymui. Pirmiausia būtina žinoti, kad norint pradėti prekybą minėtais produktais reikia gauti licenciją verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais ir / arba licenciją verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais. Šių dokumentų pagrindu suteikiama teisė neterminuotą laiką verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais ar tabako gaminiais. Norint vykdyti veiklą licencijos turėjimo neužtenka, ūkio subjektui reikia būti susipažinusiui ir vadovautis apdoroto tabako, etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų ženklavimo specialiais ženklais banderolėmis taisyklėmis. Šios taisyklės reglamentuoja skirtų parduoti Lietuvos Respublikoje minėtų produktų ženklavimo specialiais ženklais banderolėmis tvarką, taip pat atvejus, kai ženklinti nereikalaujama (Verslo vartai Lietuva, 2014). Žemiau lentelėje nurodyti teisės aktai, reglamentuojantys minėtas sritis:

11 lentelė. Teisės aktai reglamentuojantys prekybą alkoholiu ir tabako gaminiais (sudaryta pagal Verslo vartai Lietuva, 2014)

Reglamentuoja sritis	Reglamentuojantis teisės aktas	Kontroliuojanti institucija
Licencija verstitis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais	Lietuvos Respublikos Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus įsakymas. Dėl maisto tvarkymo subjektų patvirtinimo ir registravimo reikalavimų patvirtinimo, 2008 m. spalio 15 d. Nr. B1-527	Miesto savivaldybės administracija
	Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 20 d. nutarimo Nr. 618 „Dėl Didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių ir Mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo	
	Lietuvos Respublikos Seimo Alkoholio kontrolės įstatymas, 1995 m. balandžio 18 d. Nr. I-857	
	Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintas Maisto įstatymas, 2000 m. balandžio 4 d. Nr. VIII-1608	
Licencija verstitis mažmenine prekyba tabako gaminiais	Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. Dėl Didmeninės ir mažmeninės prekybos tabako gaminiais licencijavimo taisyklių patvirtinimo ir kai kurių Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų pripažinimo netekusiais galios, 2012 m. gruodžio 5 d. Nr. 1450	Miesto savivaldybės administracija
	Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimo Nr. 1458, Dėl valstybės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžių ir mokėjimo ir grąžinimo tvarkos patvirtinimo pakeitimo, 2014 m. gruodžio 15 d. Nr. 1442	
	Lietuvos Respublikos Seimo Tabako kontrolės įstatymas, 1995 m. gruodžio 20 d. Nr. I-1143	
	Lietuvos Respublikos Seimo Rinkliavų įstatymas, 2000 m. birželio 13 d. Nr. VIII-1725	
Apdoroto tabako, etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų ženklavimas	Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. Dėl apdoroto tabako, etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų ženklavimo specialiais ženklais - banderolėmis taisyklių patvirtinimo, 2004 m. balandžio 9 d. Nr. 408	Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas

Vykdamą veiklą susijusią su maisto ir gėrimų teikimu svarbu yra laikytis ne vien maisto produktų laikymo higienos reikalavimų, bet ir būtina žinoti ir įsirengti patalpas, kuriose bus vykdoma veikla susijusi su maisto gamyba, remiantis patalpoms keliamais reikalavimais. Teisės aktuose yra reglamentuojami bendrieji reikalavimai maisto patalpoms. Šie reikalavimai keliami pagal Europos parlamento ir tarybos reglamentą dėl maisto produktų higienos. Taip pat reikia laikytis specialiųjų

reikalavimų patalpoms, kurie skirti patalpoms, kuriose bus ruošiami, tvarkomi ar perdirbami produktai. Reikalavimai keliama pagal Europos parlamento ir tarybos reglamentą dėl maisto produktų higienos. Visi ūkio subjektai taip pat ir maisto veikla užsiimančios privalo įsirengti patalpas remiantis atitinkančiais priešgaisrinės saugos reikalavimais. Dar viena sąlyga galioja visiems ūkio subjektams, tai darbuotojų įrengimo bendrieji nuostatai, kurie apibrėžia privalomus minimalius saugos ir sveikatos reikalavimus darbovietėse. Šie nuostatai apibrėžia reikalavimus elektros instaliacijos, apšvietimo, patalpų vėdinimo ir kitose srityse (Verslo vartai Lietuva, 2014). Žemiau lentelėje nurodyti teisės aktai, reglamentuojantys patalpų įrengimui keliama reikalavimai:

12 lentelė. Teisės aktai reglamentuojantys patalpų įrengimą (sudaryta pagal Verslo vartai Lietuva, 2014)

Reglamentuoja sritis	Reglamentuojantis teisės aktas	Kontroliuojanti institucija
Reikalavimai maisto patalpoms	Europos parlamento ir tarybos reglamentas (EB) Nr. 852/200, 2004 m. balandžio 29 d. dėl maisto produktų higienos su visais galiojančiais pakeitimais	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
Specialieji reikalavimai maisto patalpoms	Europos parlamento ir tarybos reglamentas (EB) Nr. 852/200, 2004 m. balandžio 29 d. dėl maisto produktų higienos su visais galiojančiais pakeitimais	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba
Priešgaisrinės saugos reikalavimai	Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos įsakymas. Dėl Gaisrinės saugos pagrindinių reikalavimų patvirtinimo, 2010 m. gruodžio 7 d. Nr. 1-338	Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie VRM
	Lietuvos Respublikos Seimas. Priešgaisrinės saugos įstatymas, 2002 m. gruodžio 5 d. Nr. IX-1225	
Darbuotojų įrengimo reikalavimai	Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos įsakymas. Dėl Darbuotojų įrengimo bendrųjų nuostatų patvirtinimo, 1998 m. gegužės 5 d. Nr. 85/233	Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Visiems ūkio subjektams keliama reikalavimai dėl darbuotojų, tačiau kiekvienoje vykdomoje veikloje darbuotojai turi atitikti skirtingus reikalavimus. Šiuo atveju, maitinimo sektoriuje dirbantys darbuotojai turi būti pasitikrinę sveikatą, išklause privalomą higienos įgūdžių mokymo kursą ir turi turėti, tai patvirtinančius dokumentus: Sveikatos žinių atestavimo pažymėjimą, asmens medicininę knygėlę (sveikatos pasą, forma Nr. 048/a) su gydytojo žyma „leista dirbti“. Visiems ūkio subjektams būtina, kad kiekviena pareigybė turėtų darbo aprašus. Pareiginės instrukcijos turi būti sukauptos vienoje vietoje – darbų žinyne ir apimti visas pareigybes bei specialybes. Jose turi būti darbo turinio aprašymas (kas privalo būti padaryta) ir darbo standartai (kaip turi būti padaryta).

Visiems ūkio subjektams galioja – draudėjo kodo ir pranešimo apie priskirtą draudėjo kodą gavimas. Kiekvienam draudėjui (tiek fiziniam, tiek juridiniam asmeniui) automatinio būdu tą pačią dieną, kai iš mokesčių mokėtojų registro gaunami duomenys apie įregistruotą draudėją, suteikiamas draudėjo kodas. Draudėjui, kuriam pagal galiojančius LR teisės aktus nesuteikiamas juridinio asmens registro kodas (išskyrus asmenis, kurie vykdo individualią veiklą turėdami verslo liudijimą), Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinis skyrius, kuriame vykdoma draudėjo apskaita, išsiunčia pranešimą apie priskirtą draudėjo kodą.

Kiekvienas darbdavys turi pranešti apie apdraustojo valstybinio socialinio draudimo pradžios dieną, priėmus naują darbuotoją, kuris įsidarbina pagal darbo sutartį pirmą kartą. Pranešti reikia Valstybinio socialinio fondo valdybos (SODROS) teritoriniam skyriui, kuriame vykdoma verslininko, kaip draudėjo apskaita, apie apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo pradžią. Darbdavys taip pat turi vadovautis darbo sutarčių registravimo taisyklėmis, kurios nustato darbo sutarčių registravimą ir visų įmonėje galiojančių darbo sutarčių pakeitimų registravimą darbo sutarčių registravimo žurnale, sudarytą pagal numatytą formą. Būtina visus darbuotojus prieš pradedant darbą įmonėje instrukuoti priešgaisrinės saugos klausimais ir apie instruktavimo išklausimą įforminti gaisrinės saugos instruktazų darbo vietoje registracijos žurnale. Instruktavimas vysta prieš pradedant darbuotojui dirbti ir paskui kasmet (Verslo vartai Lietuva, 2014). Žemiau lentelėje nurodyti teisės aktai, reglamentuojantys darbuotojams keliamus reikalavimus:

**13 lentelė. Teisės aktai reglamentuojantys darbuotų įdarbinimui keliamus reikalavimus
(sudaryta pagal Verslo vartai Lietuva, 2014)**

Reglamentuoja sritis	Reglamentuojantis teisės aktas	Kontroliuojanti institucija
Draudėjo kodo ir pranešimo apie priskirtą draudėjo kodą gavimą	Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas. Dėl draudėjo kodo priskyrimo ir naudojimo, 2010 m. lapkričio 18 d. Nr. V-489	Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie SADM
Pranešimas apie apdraustojo valstybinio socialinio draudimo pradžios dieną	Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas. Dėl Asmenų, įsidarbinusių pagal darbo sutartį pirmą kartą, valstybinio socialinio draudimo tvarkos aprašo patvirtinimo, 2010 m. rugsėjo 3 d. Nr. V-361	Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie SADM
Darbo sutarčių registravimo taisyklės	Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. Dėl Darbo sutarčių registravimo taisyklių, darbuotojo tapatybę patvirtinančio dokumento išdavimo, nešiojimo ir pateikimo kontroliuojančioms institucijoms tvarkos aprašo patvirtinimo, 2003 m. balandžio 24 d. Nr. 503	Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie SADM

**13 lentelės tęsinys. Teisės aktai reglamentuojantys darbuotų įdarbinimui keliamus reikalavimus
(sudaryta pagal Verslo vartai Lietuva, 2014)**

Reglamentuoja sritis	Reglamentuojantis teisės aktas	Kontroliuojanti institucija
Darbo sutarčių registravimo taisyklės	Lietuvos Respublikos Seimas. Darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Darbo KODEKSAS, 2002 m. birželio 4 d. Nr. IX-926	Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie SADM
Darbuotojų instruktavimai priešgaisrinės saugos klausimais ir jų įforminimas gaisrinės saugos instruktažų darbo vietoje registracijos žurnale	Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus įsakymas. Dėl minimalių reikalavimų valstybės tarnautojų ir darbuotojų priešgaisrinės saugos mokymo programoms patvirtinimo, 2003 m. birželio 20 d. Nr. 112 Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus įsakymas. Dėl Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2005 m. vasario 18 d. įsakymo Nr. 64 "Dėl bendrųjų priešgaisrinės saugos taisyklių patvirtinimo ir kai kurių Priešgaisrinės apsaugos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ir Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus įsakymų pripažinimo netekusiais galios" pakeitimo, 2010 m. liepos 27 d. Nr. 1-223	Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie VRM

Internetiniame portale Verslo vartai (2014) nurodoma, kad maisto ir gėrimų veikla užsiimantys ūkio subjektai kaip ir kitos sritys subjektai privalo mokėti mokesčius, kurie jiems priklauso nuo įmonės teisinės formos ir vykdomos veiklos.

Kiekvienas ūkio subjektas turi vadovautis apskaitos tvarkymo reikalavimais. Kiekvienam verslui reikalingos finansinės ataskaitos, kuriose reikia pateikti teisingą informaciją apie įmonės finansinę būklę, veiklos rezultatus ir pinigų srautus. Finansinių ataskaitų rinkinį sudaro šios finansinės ataskaitos: balansas; pelno (nuostolių) ataskaita; pinigų srautų ataskaita; nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita; aiškinamasis raštas (Verslo vartai Lietuva, 2014).

Išnagrinėjus pagrindinius maisto ir gėrimo teikimo veiklai keliamus reikalavimus, toliau apžvelgiamos papildomos rekomendacijos, kurias pateikia VersloVartai.lt (2014). Taigi, prieš pradėdant veiklą susijusia su maisto ir gėrimų teikimu, rekomenduotina:

- būti susipažinus su „Kontroliniu klausimynų“, kuriuo remiantis yra tikrinamos viešojo maitinimo įstaigos;
- sudaryti sutartis su įmonėmis, užsiimančiomis šiomis veiklomis: dezinfekcija, kenkėjų naikinimu; naudoto aliejaus surinkimu; maisto atliekų surinkimu (maisto produktų, virtuvių

maisto atliekų, maisto produktus su pasibaigusiu galiojimo terminu); dėl muzikos įrašų naudojimo veiklos vietoje (kreiptis į Lietuvos gretutinių teisių asociaciją);

- susipažinti su darbo laiko apskaitos žiniaraščio pildymu. (Verslo vartai Lietuva, 2014)

Taigi, nustačius visus keliamus reikalavimus viešojo maitinimo paslaugų teikimui, galima teigti, kad šią veiklos sritį daugiausiai kontroliuoja valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, kuri turi prižiūrėti ar ūkio subjekto veikla vykdoma laikantis higienos normų reikalavimų, kurios yra būtinos dirbant su maisto produktais. Likusieji teisės aktai daugiau reglamentuoja bendrinius reikalavimus vykdomai veiklai, kurie yra aktualūs daugeliui verslo sektorių.

Apžvelgus teisės aktus, galima daryti prielaidą, jog svarbiausias dokumentas yra maisto tvarkymo subjekto patvirtinimo pažymėjimo gavimas, nes tik gavus šį leidimą galima pradėti vykdyti veiklą susijusią su maisto tvarkymu. Šiuo pagrindu kyla poreikis analizuoti valstybinę reguliavimo naštą tenkančią ūkio subjektui norinčiam pradėti vykdyti veiklą susijusia su maisto tvarkymu.

LR Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2008 m. spalio 15 d. patvirtiname įsakyme Nr. B1-527 „Dėl maisto tvarkymo subjektų patvirtinimo ir registravimo reikalavimų patvirtinimo“ numatyta, jog teritorinės VMVT turi išduoti pažymėjimą subjektams, darantiems tiesioginę įtaką maisto saugai ir kokybei (maisto produktų gamybos, viešojo maitinimo, didmeninės ir mažmeninės prekybos, fasavimo ir pakavimo, tiekimo), juos patvirtinant, t. y. įvertinant maisto tvarkymo veiklos sąlygas vietoje.

Minėto įstatymo 11 st. nurodoma, kad subjektas patvirtinamas ir registruojamas neterminuotam laikui, tai reiškia, kad administracinė našta siekiant gauti maisto tvarkymo pažymėjimą yra patiriama tik vieną kartą. Įstatyme nurodoma, kad ūkio subjektai norėdami gauti pažymėjimą turi kreiptis į atitinkamą teritorinę VMVT ir jai pateikti:

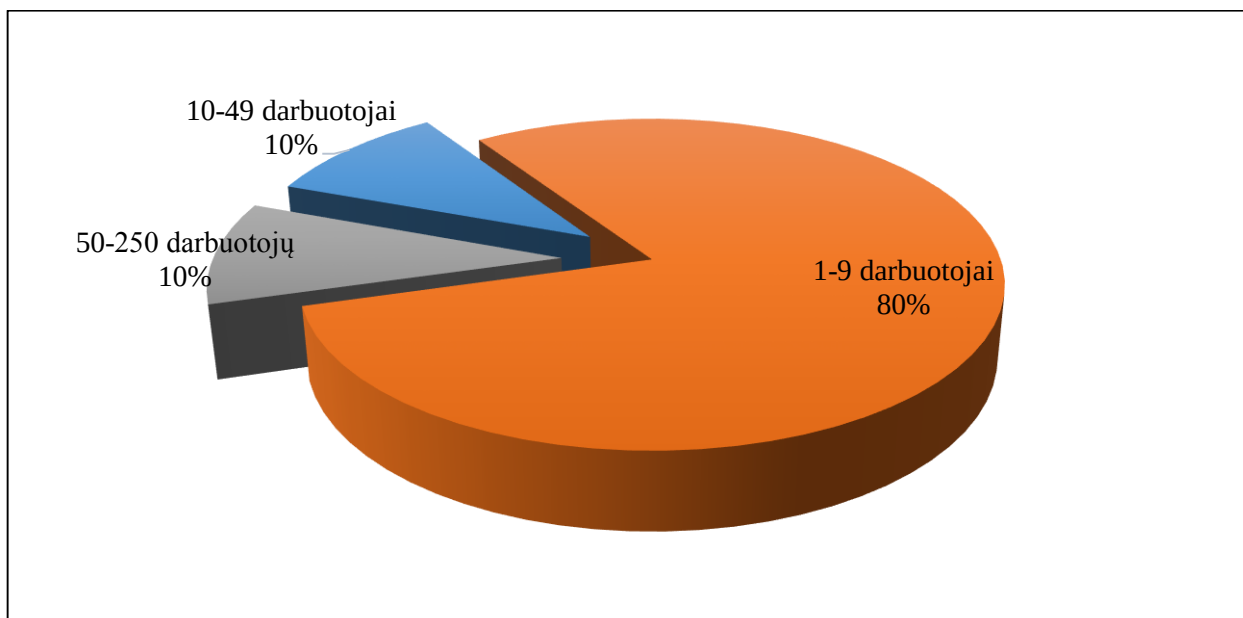
- nustatytos formos prašymą dėl maisto tvarkymo subjekto patvirtinimo pažymėjimo (žiūrėti 3 priedas);
- maisto tvarkymo patalpų projektą (planą) su įrenginių išdėstymu;
- maisto tvarkymo proceso aprašymą (pvz.: prekyba nefasuotais produktais, pagamintų patiekalų išvežiojimas ir kt.), projektines gamybos apimtis, subjekto darbuotojų skaičių, steigiamuose subjektuose – numatomą subjekto darbuotojų skaičių;
- dokumentus, reglamentuojančius RVASVT principais pagrįstą savikontrolės sistemą. (Lietuvos Respublikos Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, 2008)

Apibendrinant galima teigti, kad siekiant gauti maisto tvarkymo pažymėjimą, kurio pagrindu, galima vykdyti veiklą susijusia su maistu, reikia teritoriniai VMVT pateikti dokumentus įrodančius, kad vykdoma veikla bus teisėta ir tvarkinga, t. y. atitinkanti visus keliamus reikalavimus maisto sektoriui. Toliau baigiamojo darbo tyrimo dalyje bus analizuojami duomenys padėsiantys nustatyti kiekybinius ir kokybinius rezultatus vertinant procesą maisto tvarkymo pažymėjimo gavimui.

4.2.2. Viešojo maitinimo sektoriaus tyrimo duomenų analizė

Tyrimė dalyvavo 10 ekspertų, iš jų 70 proc. moterų ir 30 proc. vyrų. Ekspertų amžiaus intervalas yra nuo 24 iki 45 metų. Tyrimė dalyvavusių asmenų amžiaus vidurkis yra 31,6 metai, moterų amžiaus vidurkis 30,7 metų, o vyrų 33,7 metai. Respondentų 60 proc. yra iš Kauno apskrities, 20 proc. iš Vilniaus ir 20 proc. iš Klaipėdos apskrities. Tyrimė dalyvavo 70 proc. ekspertų, kurie užima vadovo pareigas, 20 proc. – vadovo pavaduotojo ar skyriaus vadovo pareigas ir 10 proc. įmonių savininkų.

Siekiant teisingai interpretuoti tyrimų rezultatus gautus iš ekspertų buvo būtina sužinoti apie ekspertų vykdomas veiklas. Šiuo tikslu buvo užduodami klausimai padėsiantys sužinoti įmonės dydį, teisinę formą, veiklos sritį bei vykdomos veiklos laikotarpį. Siekiant sužinoti įmonės dydį, ekspertams buvo užduotas klausimas, kuriame reikėjo pasirinkti įmonėje dirbančių darbuotojų skaičių iš galimų pateiktų variantų. Gautas pasiskirstymas pagal įmonėse dirbančių darbuotojų skaičių pateikiamas 11 pav.

11 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal įmonėse dirbančių darbuotojų skaičių

Iš 11 paveikslo matoma, kad daugiausiai ekspertų (80 proc.) dirba labai mažose įmonėse, t. y. įmonėse, kuriose darbuotojų skaičius yra nedidesnis kaip 9 darbuotojai. 10 proc. dirba įmonėse, kurių darbuotojų skaičius nuo 10 iki 49 ir 10 proc. įmonėse, kuriose dirba nuo 50 iki 250 darbuotojų.

Žemiau lentelėje pateikiami tyrimo metu gauti duomenys apie įmonių teises formas ir vykdomas veiklas, kuriose dirba ekspertai.

14 lentelė. Vykdomos veiklos teisinė forma ir sritis

Vykdomos veiklos teisinė forma	Vykdomos veiklos sritis
Individuali įmonė	Greitas maistas
Mažoji bendrija	Kavinė, baras, restoranai
	Viešasis maitinimas
Uždaroji akcinė bendrovė	Alaus baras-parduotuvė
	Kavinė, baras, restoranai
	Kepykla
	Viešasis maitinimas
	Viešasis maitinimas
	Viešasis maitinimas
Ūkininkas	Kaimo turizmas

Apibendrinant 14 lentelėje pateikiamus duomenis, galima teigti, kad tyrime dalyvavo 60 proc. ekspertų, kurių vykdomos veiklos teisinė forma yra uždaroji akcinė bendrovė, 20 proc. – mažoji bendrija, 10 proc. – individuali įmonė ir 10 proc. – ūkininkų. Remiantis ekspertų nurodytomis vykdomų veiklų sritimis galima teigti, kad 7 įmonės teikia maitinimo paslaugas, 1 vykdo baro-parduotuvės veiklą, 1 – kepyklos ir 1 kaimo turizmo.

Tyrimo metu taip pat buvo aiškinamasi kiek laiko vykdoma nurodyta veikla. Rezultatai parodė, kad pirmus metus veiklą vykdo 4 įmonės, nuo 2 iki 5 metų veiklą vykdo 3 įmonės ir nuo 6 iki 10 metų veiklą vykdo taip pat 3 įmonės. Respondentų buvo prašoma nurodyti ar vykdoma veikla atlieka viename mieste ar keliuose, 70 proc. nurodė, kad viename mieste, o 30 proc. – keliuose. Apibendrinant, galima teigti, kad dažniausiai maisto tvarkymo pažymėjimą siekia išsiimti tos įmonės, kurios nori teikti būtent maitinimo paslaugas.

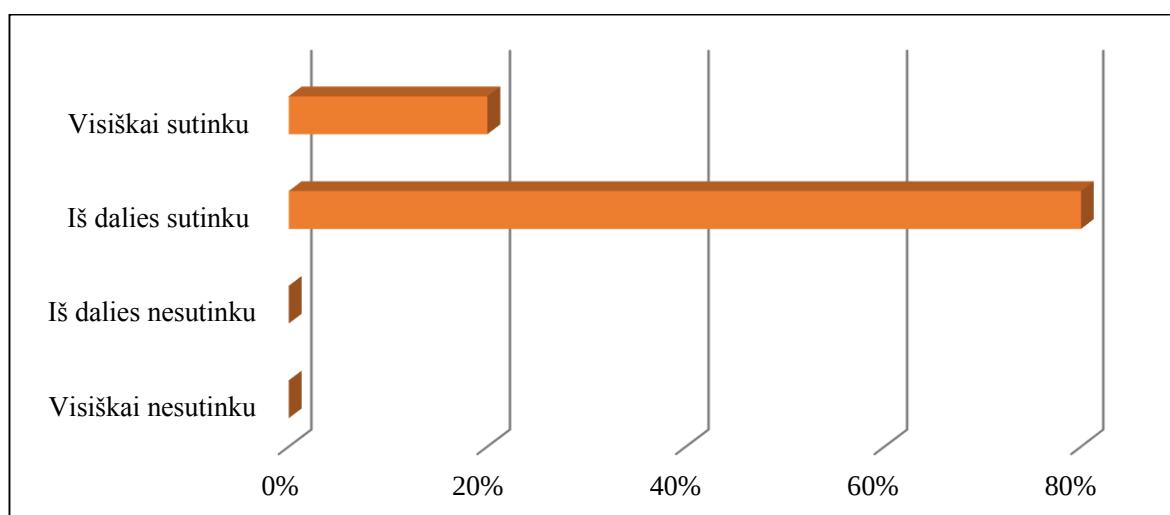
Siekiant išsiaiškinti kokią administracinę naštą sukuria maisto tvarkymo pažymėjimo gavimas, pirmiausia ekspertų buvo klausiama ar šiuo metu turi galiojantį pažymėjimą. Visų apklaustų ekspertų atsakymas buvo teigiamas ir visi nurodė, kad maisto tvarkymo pažymėjimo gavimu rūpinosi patys, todėl galima teigti, kad visiems tyrime dalyvavusiems ekspertams teko tiesiogiai susidurti su maisto tvarkymo pažymėjimo gavimo procesu. Ekspertams buvo užduodamas klausimas, padėsiantis išsiaiškinti kokius dokumentus VMVT pateikė siekdami gauti pažymėjimą, žiūrėti 15 lentelę.

15 lentelė. Pateikti dokumentai siekiant gauti maisto tvarkymo pažymėjimą

Pateikiami dokumentai	Kartai
Subjekto registravimo pažymėjimą, verslo liudijimą, nuolatinio Lietuvos gyventojo individualios veiklos pažymą, ūkininko ūkio įregistravimo pažymėjimą	10
Maisto tvarkymo patalpų projektą (planą) su įrenginių išdėstymu	8
Maisto tvarkymo proceso aprašymą, projektinės gamybos apimtį, subjekto darbuotojų skaičių, steigiamuose subjektuose – numatomas subjekto darbuotojų skaičių	8
Dokumentus, reglamentuojančius rizikos veiksnių analizės ir svarbių valdymo taškų principais pagrįstą savikontrolės sistemą	7
Pasikeitusios maisto gamybos technologijų charakteristiką (jeigu skiriasi nuo numatytų projekte)	2
Subjekto projektą su patalpų, įrenginių išdėstymu (jei pasikeitė ir skiriasi nuo pateiktų projekte)	3
Kita	1

Iš 15 lentelės duomenų matoma, kad visi ekspertai, siekdami gauti maisto tvarkymo pažymėjimą, VMVT pateikė subjekto registravimo pažymėjimą, verslo liudijimą, nuolatinio Lietuvos gyventojo individualios veiklos pažymą ar ūkininko ūkio įregistravimo pažymėjimą. Kitus dokumentus ekspertai pateikė pagal poreikį. Vienas respondentas nurodė, kad papildomai pateikė sutartis su buitinių atliekų ir aliejaus tvarkymo įmonėmis.

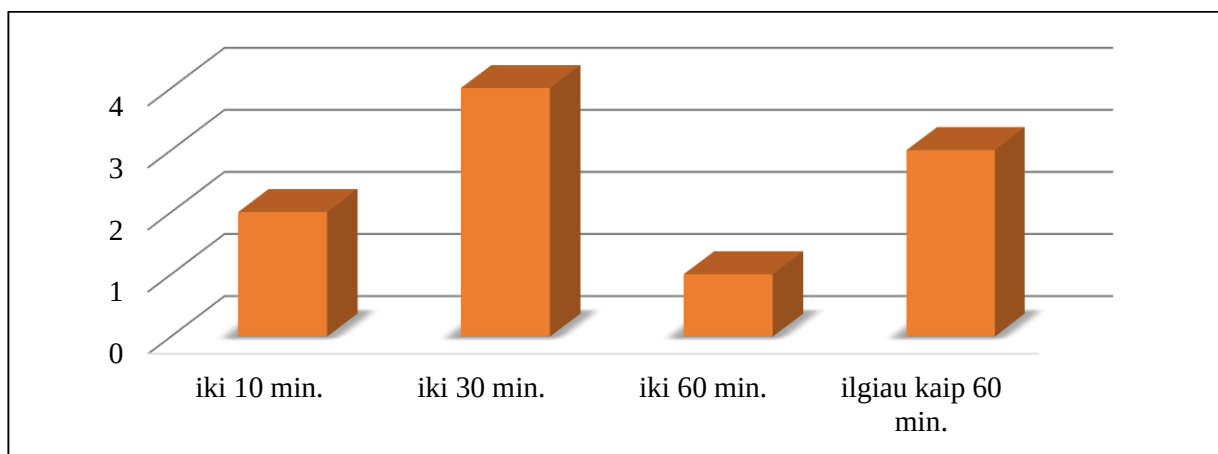
Ekspertų buvo klausama „Ar sutinkate su teiginiu, jog: visi pateikiami dokumentai siekiant gauti pažymėjimą yra reikalingi?“, rezultatai pateikiami 12 pav.

12 pav. Pateikiamų dokumentų reikalingumas

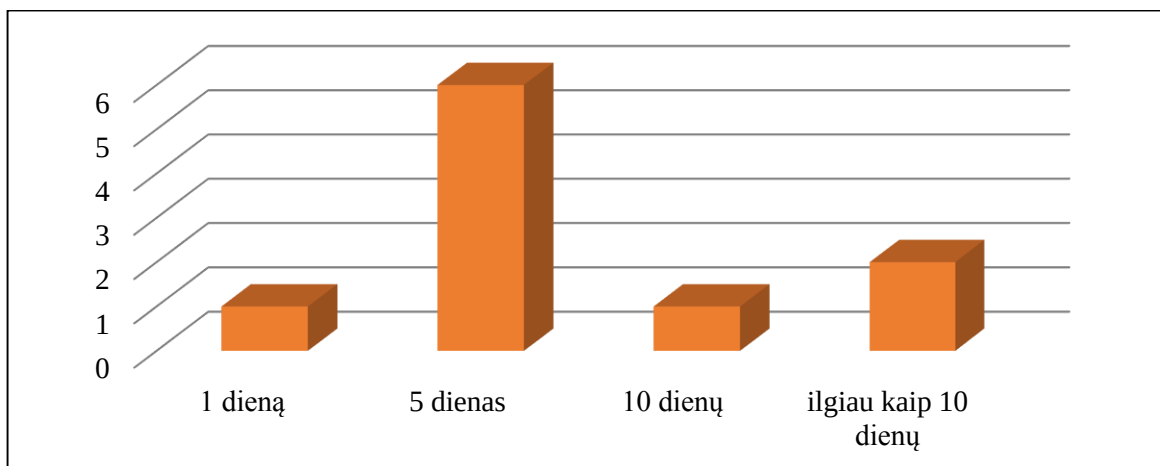
Iš 12 paveikslo, matoma, kad 20 proc. respondentų visiškai sutinka su esamų dokumentų reikalingumu ir būtinybe juos pateikti. 80 proc. sutinka iš dalies. Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad VMVT reikalaujami dokumentai siekiant gauti maisto tvarkymo pažymėjimą yra reikalingi.

Išsiaiškinus duomenis apie ekspertus, apie vykdomą veiklą, apie dokumentų pateikimą, toliau tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kiek laiko yra užtrunkama siekiant surinkti visus reikalingus dokumentus pateikiant prašymą maisto tvarkymo pažymėjimo gavimui. Pirmiausia ekspertams buvo užduodamas klausimas: „Kiek laiko apytiksliai buvo užtrunkta supildant prašymą dėl maisto tvarkymo subjekto pažymėjimo gavimo?“, žiūrėti 13 pav.

13 pav. Laikas užtruktas pildant prašymą gauti maisto tvarkymo pažymėjimą

Gauti rezultatai rodo, kad dažniausiai respondentai užtrunka iki 30 minučių. Vidutiniškai užtrunkama apie 38,3 minutes. Išsiaiškinus kiek laiko užtrunkama užpildyti reikalingą prašymą buvo aiškinamasi kiek laiko užtrunkama surenkant ir paruošiant visus reikalingus dokumentus reikalaujamus VMVT.

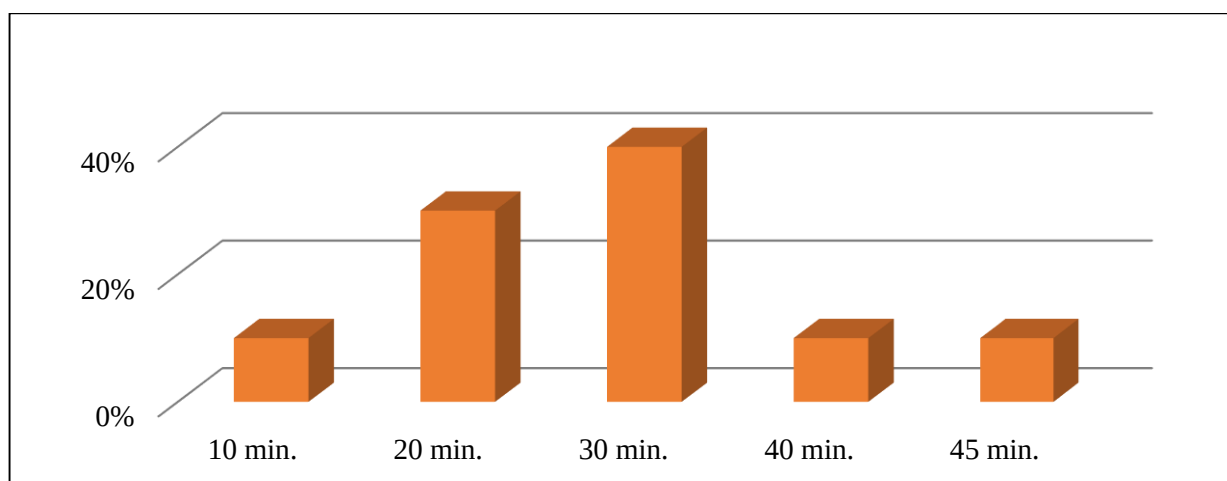

14 pav. Visų dokumentų suruošimo ir pateikimo laikas

Ekspertai nurodė, kad kartais surinkti visus dokumentus užtrunkama ilgiau kaip 10 dienų, tai priklauso nuo pateikiamų dokumentų kiekio. Vidutiniškai užtrunkama 6,3 dienas.

Siekiant apskaičiuoti administracinę naštą reikia žinoti ne tik kiek yra užtrunkama laiko bet ir kokios yra patiriamos papildomos išlaidos. Šiam tikslui reikia žinoti kiek kartų ir kokia transporto priemone buvo vykstama į VMVT, t. y. kokios buvo patirtos išlaidos kelionei. Ekspertai į klausimą „Kiek kartų teko vykti į teritorinę VMVT siekiant gauti pažymėjimą?“ nurodė nuo 1 iki 4. Dažniausiai ekspertai nurodė, kad teko vykti 2 kartus, vidurkis – 2 kartai. Nuosavu automobiliu vyko 9 ekspertai, įmonės automobiliu – 1. Ekspertai nurodė kad vidutiniškai 1 kelionė kainavo apie 5,21 Eur.

Ekspertų buvo klausama: „Kiek laiko (min.) buvo užtrunkta kelionėje iki VMVT (nuo išvykimo iki atvykimo vietos)?“, atsakymą į klausimą ekspertai galėjo pateikti laisva forma, rezultatai pateikiami 15 pav.

15 pav. Laikas sugaištas kelionėje į VMVT

Iš 15 paveikslo matoma, kad kelionėje buvo užtrunkama nuo 10 iki 45 minučių, dažniausiai respondentai užtrukdavo apie 30 minučių. Vidutiniškai kelionėje buvo užtrunkama 27,5 minutes.

Atvykus asmeniui į teritorinę VMVT reikia palaukti kol jį priims specialistas, todėl šis laikas turi būti įtraukiamas skaičiuojant administracinę naštą. Į laiko sąnaudas taip pat reikia įtraukti ir laiką, užtrunkamą pas specialistą pateikiant dokumentus, žiūrėti 16 lentelę.

16 lentelė. Laikas sugaištas teritorinėje VMVT

Laikas	Pasiskirstymas pagal sugaištą laiką laukiant specialisto	Pasiskirstymas pagal sugaištą laiką dokumentų pateikimui
Iki 5 minučių	1	4
Iki 10 minučių	4	1
Iki 20 minučių	3	2
Iki 30 minučių	2	1
Iki 60 minučių	0	2

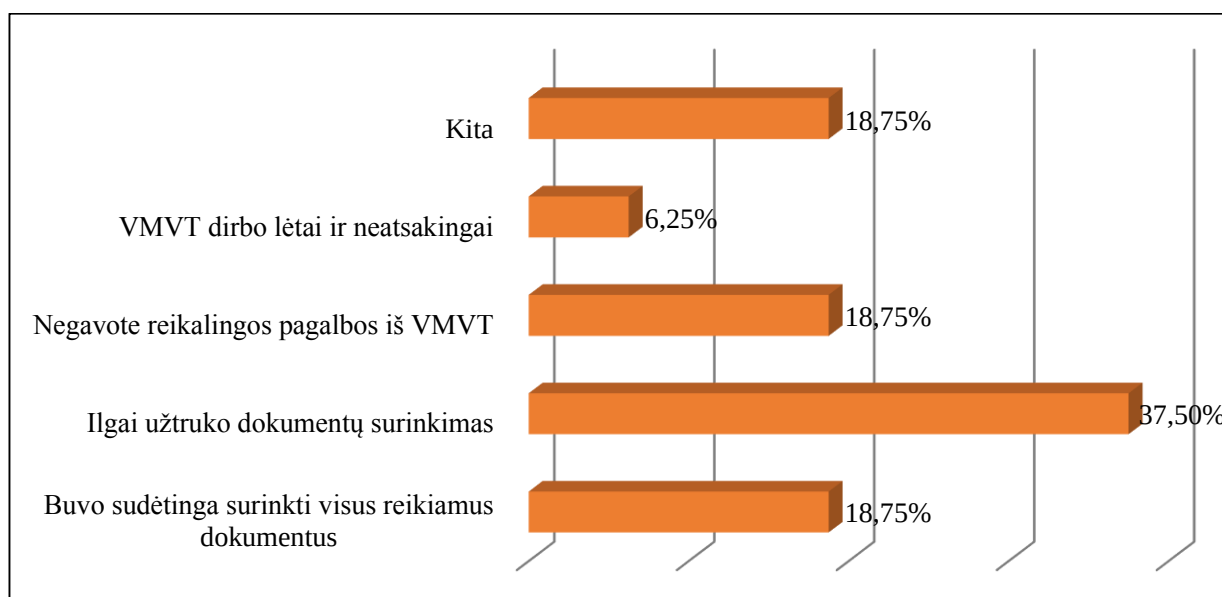
Iš 16 lentelės duomenų matoma, kad laukiant specialisto užtrunkama nuo 5 iki 30 minučių, dažniausiai užtrunkama iki 10 minučių. Dokumentų pateikimas specialistui užtrunka nuo 5 iki 60 minučių. Užtrunkamas laikas priklauso nuo daugelio veiksnių, tokių kaip dokumentų kiekio, paruošimo kokybės.

17 lentelė. Vidutiniškai sugaištas laikas teritorinėje VMVT

Pasiskirstymas pagal sugaištą laiką laukiant specialisto	Pasiskirstymas pagal sugaištą laiką dokumentų pateikimui
16,50	22,00

Lentelėje pateikiami vidurkiai sugaišto laiko laukiant kol aptarnaus specialistas ir laiko sugaišto bendraujant su specialistu. Matoma, kad laiko laukiant specialisto sugaištama mažiau.

Tyrimo metu išsiaiškinus visus reikiamus duomenis siekiant apskaičiuoti administracinę naštą, buvo klausiama ekspertų: „Su kokiais didžiausiai sunkumais teko susidurti siekiant gauti pažymėjimą?“. Ekspertai galėjo pasirinkti keletą variantų iš pateiktų ir pateikti savo komentarus, rezultatus žiūrėti 16 pav.

16 pav. Sunkumai su kuriais susiduriama norint gauti maisto tvarkymo pažymėjimą

Iš 16 paveikslo matoma, kad dažniausiai nurodoma problema buvo ilgas dokumentų surinkimas, taip pat teigiama, kad dokumentus surinkti buvo sudėtinga, o VMVT nesuteikė reikalingos pagalbos. Ekspertai prie „Kita“ nurodė problemą, kad ilgai teko laukti po patalpų patikrinimo, kol buvo paruoštas pažymėjimas atsiėmimui. Ekspertų buvo prašoma įvertinti kokį poveikį administracinė našta, siekiant gauti maisto tvarkymo pažymėjimą, turėjo jų vykdomai veiklai, žiūrėti 18 lentelę.

18 lentelė. Poveikio vertinimo skalė

Vertinimo skalė	-4 (labai neigiamas)	-3	-2	-1	0 (jokio poveikio)	1	2	3	4 (labai teigiamas)
Respondentų skaičius		2	3	1		1	2	1	

Iš vertinimo skalės matoma, kad ekspertai dažniau žymėjo neigiamą poveikį nei teigiamą. Pastebima, kad nei vienas ekspertas patiriamos administracinės naštos nepriskyrė prie labai teigiamo ar neigiamo poveikio. Visų ekspertų nuomone patiriama administracinė našta daro poveikį vykdomai veiklai.

Apibendrinant ekspertinio vertinimo metu gautus rezultatus galima teigti, jog ekspertų nuomone, šiuo metu VMVT reikalaujami dokumentai yra naudingi ir tikslingi siekiant gauti maisto tvarkymo pažymėjimą. Nustatyta, jog VMVT specialistai dirba pakankamai greitai ir ūkio subjektus aptarnaujant neužtrunka. Išsiaiškinta, kad ūkio subjektai rinkdami VMVT reikalaujamus dokumentus užtruko ilgai, kilo problemų renkant dokumentus bei negaunant konsultacijos iš VMVT. Ekspertinio vertinimo metu nustatyta, jog maisto tvarkymo pažymėjimo gavimo procesas turėjo įtaką verslui, tačiau įtaka nebuvo stipri.

4.2.3. Viešojo maitinimo veiklos pradžios administracinės naštos nustatymas

Ekspertinio vertinimo metu buvo nustatytas užtrunkamas laikas ir papildomas išlaidas siekiant gauti maisto tvarkymo pažymėjimą. Naudojantis tyrimo metu nustatytais duomenimis apskaičiuojama administracinė našta. Skaičiuojant administracinę naštą patiriamos išlaidų ir laiko sąnaudos aprašomos naudojant vidurkių statistiką. Žemiau pateikiamose lentelėse aprašytos tyrimo metu nustatytos sąnaudos.

19 lentelė. Patiriamų laiko ir finansinių išlaidų sąnaudų suvestinė

Rodiklis	Rodiklio aprašymas	Skaičius
Laiko sąnaudos		
k1	laikas užtruktas pildant „Prašymą“	38,3 min.
k2	laikas užtruktas surenkant ir paruošiant likusius dokumentus	6,3 darbo dienos = (8 val.*6 d.+3 val.)*60 min. = 3060 min.
k3	laikas užtrunkamas kelionėje	27,5 min.
k4	laikas sugaištas laukiant specialisto	16,50 min.
k5	laikas sugaištas pas specialistą	22 min.
k6	vykimo į VMVT kartai	2
Finansinės išlaidos		
k7	išlaidos patirtos keliaujant į VMVT	5,21 Eur

Baigiamajame darbe analizuojant valstybinio reguliavimo esmę, nustatytas administracinės naštos tenkančios verslui apskaičiavimo metodas (žiūrėti **Error! Reference source not found.** poskyryje), pateikiama administracinės našta apskaičiavimo formulė: $AN_{vv} = (C_v \times P \times T_v + C_i \times T_i) \times Q$, kur $Q = L \times F$. Remiantis šia formule bus apskaičiuojama verslui tenkanti administracinė našta dėl maisto tvarkymo pažymėjimo gavimo. Kadangi ekspertinio vertinimo metu išsiaiškinta, kad yra patiriamos tik vidinės išlaidos, bus naudojama supaprastinta formulė: $AN_{vv} = (C_v \times P \times T_v) \times Q$.

Skaičiuojant patiriamas išlaidas reikalingas vidinis tarifas (C_v), kuris parenkamas remiantis įsipareigojimo vykdymą atliekančio asmens pareigomis. Tyrimo metu nustatyta, kad reikalingus dokumentus tvarkė ir visą procesą vykdė vykdomos veiklos vadovai, todėl remiantis LR ūkio ministerijos (2016) pateikiamais 2015 metų vidiniais tarifais, naudojamas tarifas įmonių direktorių ir vadovų, tai yra 9,89 Eur.

Apskaičiuojant laiko ir finansinių išlaidų sąnaudų duomenis buvo taikomos šios formulės:

- laiko sąnaudoms – $T_v = k_1 + k_2 + k_3 \times k_6 + k_4 \times k_6 + k_5 \times k_6$;
- finansinėms išlaidoms – $P = k_7 \times k_6$.

Žemiau esančioje lentelėje, pateikiamos apskaičiuotos laiko sąnaudos ir finansinės išlaidos, remiantis tyrimo metu nustatytais vidutiniais duomenimis.

20 lentelė. Patiriamų sąnaudų suvestinė

Rodiklis	Rezultatas
Vidinis tarifas (C_v)	9,89 Eur
Laiko sąnaudos (T_v)	53,84 val.
Finansinių išlaidų sąnaudos (P)	10,42 Eur

Siekiant apskaičiuoti administracinę naštą dar trūksta kiekio kintamojo (Q). Jam apskaičiuoti reikia žinoti ūkio subjektų skaičių (L), kurie privalo atlikti informacinį įsipareigojimą, ir informacinio įsipareigojimo vykdymo veiksmo atlikimo dažnį per vienerius metus. Remiantis statistikos departamento pateikiamais duomenimis, nustatyta, kad 2016 metų pradžioje Lietuvos Respublikoje buvo 3046 veikiantys ūkio subjektai, kurie užsiima maitinimo ir gėrimų teikimo veikla. Kadangi maisto tvarkymo pažymėjimas išduodamas neterminuotam laikotarpiui, veiksmo dažnis lygus 1. Taigi, Q lygus 3046.

Apibendrinant galima teigti, kad vienas ūkio subjektas siekiantis gauti maisto tvarkymo pažymėjimą užtrunka 53,84 val., t. y. apie 7 darbo dienas. Kadangi ekspertinio vertinimo metu buvo nustatyta, kad šiuo procesu rūpinasi įmonių vadovai, patiriamos 1 valandos sąnaudos yra 9,89 Eur. Papildomos išlaidos yra patiriamos kelionei iki VMVT, tai sudaro apie 10,42 Eur.

Apskaičiavus Lietuvos Respublikoje veikiantiems maisto ir gėrimų veiklą teikiantiems ūkio subjektams patirtą finansinę administracinę naštą dėl maisto tvarkymo pažymėjimo gavimo, galima teigti, kad buvo patirta 16,7 mln. Eur.

IŠVADOS

1. Tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvoje didžiausi verslo plėtros trikdžiai yra administracinė, mokestinė našta tenkanti verslui, darbo rinkos reguliavimas, korupcija, nemokėjimas išlaikyti talentingų darbuotojų, sudėtingas priėjimas prie verslo finansavimo šaltinių. Pagal verslo sąlygų aplinkos vertinimą Lietuva yra 21 vietoje, tarp ES šalių 8 vietoje, lyginant su 2014 metais vieta reitinge pablogėjo. Lyginant pasaulio šalis pastebėta, kad Lietuvoje susiduriama su verslui tenkančia per didele reguliavimo našta. Išanalizavus atliktus tyrimus verslo sąlygų vertinimu, galima daryti išvada, kad Lietuvoje dažniausiai problemų verslui kyla dėl biurokratijos, t. y. dėl valstybės įsikišimo reguliuojant verslą administraciniais, organizaciniais ir teisiniais metodais.

2. Tyrimai rodo, kad valstybinis reguliavimas, tai kryptingas, tikslingas ir koreguotinas reguliavimo priemonių panaudojimo procesas, padedantis pasirinktą subjektą paveikti ar nukreipti reikalinga kryptimi, siekiant įgyvendinti tam tikrus tikslus. Valstybės įsikišimas yra būtinas ne tik valstybei siekiant suvaržyti tam tikrus subjektus, bet visiems šalyje vykstantiems procesams sureguliuoti bei pačių gyventojų gerovei. Valstybinis reguliavimas pasireiškia siekiant užtikrinti ekonominį stabilumą, nacionalinio ūkio vystymąsi, socialinį stabilumą, koordinuoti pramonės veiklą taip pat skatinti konkurenciją ir reguliuoti vyriausybės sektorių ekonomikoje.

Mokslinės literatūros analizė parodė, kad valstybės intervencija į verslą gali turėti teigiamos įtakos, didinti šalies ekonominį efektyvumą, ir neigiamos įtakos, vietoj ekonomikos skatinimo gali ją riboti, tai priklauso nuo valstybės įsikišimo masto. Manoma, kad valstybės reguliavimas rinkoje pasireiškia dvejopai – sukuriant taisykles, pagal kurias veikia rinka, ir darant poveikį jau veikiančiai rinkai. Pagrindinis verslo reguliavimo siekis sudaryti palankias sąlygas verslui kurtis ir vystytis taip pat siekiama sudaryti vienodas sąlygas verslininkams ir motyvuoti juos siekti ekonominės gerovės. Verslui sureguliuoti yra naudojami tiesioginiai – administraciniai, organizaciniai, teisiniai ir ekonominiai metodai, ir netiesioginiai – ekonominiai metodai.

3. Išanalizavus Lietuvoje vyraujančią valstybės politiką verslo atžvilgiu, nustatyta, kad šalyje nustatomos verslui taisyklės neatsižvelgiant į ekonomiškumo, teisės įgyvendinimo užtikrinimo ir protingumo kriterijus. Priimtais įstatymais dažnai siekiama smulkmeniško reglamentavimo, kuris daro neigiamą įtaką verslui. Išsiaiškinta, kad Lietuvoje verslas reguliuojamas teisės aktais, administraciniu reguliavimu bei valstybės dalyvavimu rinkoje. Svarbu paminėti, kad valstybės politika yra ne tik reguliuoti verslą, bet ir jį skatinti, šiam tikslui valstybė verslui skiria tiesioginę arba netiesioginę paramą. Skiriama parama ūkio subjektas gali bandyti pasinaudoti įvairias verslo gyvavimo etapais.

Analizuojant verslo reguliavimą Lietuvoje nustatyta, kad šalyje siekiama sumažinti verslui tenkančią reguliavimo našta. Ypatingai stengiamasi sumažinti administracinį verslo reguliavimą. Šiuo tikslu Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra patvirtinusi administracinės naštos mažinimo priemones,

kurių pagalba verslą prižiūrinčios institucijos turėtų nebausti verslo dalyvių, o juos nukreipti teisinga linkme, padėti spręsti problemas su kuriomis susiduria.

4. Analizuojant Lietuvoje naudojamas verslo reguliavimo naštos mažinimo priemonės, nustatyta, kad šalyje yra patvirtintas nutarimas, kurio pagrindu verslo subjektams, dėl teisės aktuose įtvirtintų informacinių įpareigojimų, apskaičiuojama tenkanti administracinė našta, finansine išraiška. Administracinė našta patiriama dėl informacinio įsipareigojimo vykdymo veiksmo apskaičiuojama padauginant laiką, per kurį atliekamas veiksmas, tarifą ir kiekio kintamąjį, kuris parodo vykdymo veiksmo atlikimo dažnį. Naudojantis šiuo metodu galima įvertinti kiek verslo subjektas patiria finansinių išlaidų dėl tam tikro analizuojamo teisės akto ir įvertinti koks pokytis būtų patiriamas, koreguojant teisės akte nurodytus įsipareigojimus.

Siekiant sumažinti verslui tenkančią reguliavimo naštą Lietuvoje yra naudojama verslo rizikos vertinimo sistema, kurią naudoja verslą prižiūrinčios institucijos. Šios sistemos pagrindu rinkoje veikiantys ūkio subjektai yra sureitinguojami pagal rizikingumą remiantis tikimybe, kad ūkio subjekto veikla sukels žalos, ir į tai, koks yra dėl ūkio subjekto veiklos atsirandantis žalos pasekmių poveikis. Patiriamas poveikis gali būti žemas, nedidelis, reikšmingas ir aukštas. Verslą prižiūrinčios institucijos tikrina verslą remiantis ūkio subjektų sureitingavimu pagal galimą minėto poveikio mastą.

5. Atikus tyrimą nustatyta, kad siekiant gauti leidimą vykdyti veiklą susijusią su maisto tvarkymu, reikalingas maisto tvarkymo pažymėjimas. Šis pažymėjimas gaunamas teritoriniai VMVT pateikus reikalaujamus dokumentus, kurių pagrindu įrodoma, kad planuojama veikla atitiks visus keliamus reikalavimus. Tyrimo metu nustatyta, kad VMVT reikalaujamų dokumentų surinkimas užtrunka ilgai, nes reikia surinkti pakankamai daug dokumentų, taip pat sulaukti kol VMVT atvyks patikrinti patalpas, kuriose planuojama vykdyti veiklą. Remiantis atliktu tyrimu, galima teigti kad VMVT reikalaujami dokumentai yra pagrįsti, todėl siekiant gauti pažymėjimą jie yra reikalingi.

Įvertinus visų reikalingų dokumentų surinkimo laiką, dokumentų pristatymo teritorinei VMVT laiką galima teigti, kad vienas ūkio subjektas siekiantis gauti maisto tvarkymo pažymėjimą užtrunka 53,84 val., t. y. apie 7 darbo dienas. Taip pat ūkio subjektas patiria papildomas išlaidas kelionei, kurios sudaro apie 10,42 Eur. Nustatant visiems, Lietuvos Respublikoje 2016 metų pradžioje veikiantiems ūkio subjektams, patirtą administracinę naštą galima teigti, kad bendrai ūkio subjektai patyrė 16,7 mln. Eur finansinių išlaidų dėl maisto tvarkymo pažymėjimo gavimo.

Siekiant sumažinti trukmę leidimo išdavimui vykdyti viešojo maitinimo veiklą, rekomenduotina sukurti galimybę elektriniu būdu pateikti reikalaujamus dokumentus. Sutrumpinti kiek įmanomą terminą specialisto atvykimui patikrinti patalpas, kuriose bus vykdoma veikla. Pateikti rekomendacijas, kurių pagalba būtų galima greičiau ir lengviau surinkti ir paruošti reikalaujamus dokumentus. Aktyviau bendradarbiauti ir suteikti kuo daugiau pagalbos ir konsultacijos nuotoliniu būdu.

LITERATŪRA

- Bagdanavičius, J., Stankevičius, P., & Lukoševičius, L. (1999). *Ekonomikos terminai ir sąvokos: mokomasis žodynas*. Vilnius: VPU leidykla.
- Baldwin, R., & Cave, M. (1999). *Understanding Regulation: Theory, Strategy and Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Banys, R., Rudminaitis, V., & Grybėnas, V. (2006). Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros kliūtys Lietuvoje. In *Mokslinė praktinė konferencija: Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros perspektyvos integracijos į Europos Sąjungą kontekste*, (p. 14-20). Kaunas.
- Bruzgė, Š. (2014). *Valstybės subsidijavimo įtakos verslui vertinimas: daktaro disertacija*. Vilniaus Gedinimo technikos universitetas. Vilnius: Technika.
- Dapkus, R. (2008). Verslo plėtra kaimiškuose regionuose. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai: mokslo darbai*, 14(3), 14-21.
- Ginevičius, R., & Bruzgė, Š. (2008). Išlaidų ir naudos analizės taikymo galimybės valstybės priimamoms reguliavimo priemonėms vertinti. *Verslas: teorija ir praktika*, 9(3), 180-189.
- Hertog, J. d. (1999). *General theories of regulation*. [žiūrėta 2016-02-17]. Prieiga per internetą <http://encyclo.findlaw.com/5000book.pdf>
- Jakutis, A., & Kazlovas, V. (2006). Lietuvos ūkio ir verslo raidos analizė. *Verslas: teorija ir praktika*, 7(3), 163-167.
- Karajizienė, Ž. (2009). *Vyriausybinis verslo rinkų reguliavimas, pateikčių rinkinys*. Kaunas: Technologija.
- Kličius, A. (2001). Verslo raida: vingiai ir problemos. *Filosofija, sociologija*, 2, 26-34.
- Korsakaitė, D. (2006). Viešasis interesas valstybinio reguliavimo požiūriu: sampratos analizė ir formulavimas. *Ekonomika* (76), 36-53.
- Kriščiūnaitė, K., & Barysas, R. (2014). *Verslas 2015: Lietuvos įmonių vadovų tyrimas*. [žiūrėta 2016-04-09]. Prieiga per internetą https://www.pwc.com/lt/lt/assets/publications/lietuvos_imoniu_vadovu_tyrimas_2015_final.pdf
- Lietuvos laisvosios rinkos institutas. (2000). *Verslo reguliavimas ir parama verslui*. [žiūrėta 2016-03-07]. Prieiga per internetą <http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/bendroji-ekonomine-politika/verslo-reguliavimas-ir-parama-verslui-is-llri-leidinio-knyga-2000-2004-metu-seimoniams-ir-rinkejams/lrinka>
- Lietuvos laisvosios rinkos institutas. (2014). *Lietuvos ekonomikos tyrimas 2013/2014 (2)*. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas.

- Lietuvos Respublikos Seimas. (1999). *Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymas*, (1999 m. kovo 23 d. Nr. VIII-1099). [žiūrėta 2016-03-09]. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=465354
- Lietuvos Respublikos Seimas. (2002). *Lietuvos Respublikos Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas*, (2002 m. liepos 2 d. Nr. IX-1007). [žiūrėta 2016-04-22]. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=464346
- Lietuvos Respublikos Seimas. (2007). *Lietuvos Respublikos Smulkaus ir vidutinio verslo pakeitimo įstatymas*, (2007 m. gruodžio 4 d. Nr. X-1346). [žiūrėta 2016-03-09]. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=310857&p_query=&p_tr2=
- Lietuvos Respublikos ūkio ir teisingumo ministerijos. (2015). *Rizikos vertinimu pagrįstos ūkio subjektų veiklos priežiūros gairės*. [žiūrėta 2016-04-15]. Prieiga per internetą <http://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/Rizikos%20gaires%202015-07-02.pdf>
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2015). *Deklaracija dėl pirmųjų verslo metų*. [žiūrėta 2016-04-14]. Prieiga per internetą <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/verslo-prieziuros-instituciju-pertvarka/deklaracija-del-pirmuju-verslo-metu>
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2015). *Dviejų datų taisyklė*. [žiūrėta 2016-04-14]. Prieiga per internetą <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/verslo-prieziuros-instituciju-pertvarka/dvieju-datu-taisykle>
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2015). *Kontroliniai klausimynai*. [žiūrėta 2016-04-14]. Prieiga per internetą <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/verslo-prieziuros-instituciju-pertvarka/kontroliniai-klausimynai>
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2015). *Memorandumas dėl mažareikšmių ženklavimo neatitikimų*. [žiūrėta 2016-04-14]. Prieiga per internetą <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/verslo-prieziuros-instituciju-pertvarka/memorandumas-del-mazareiksmiu-zenklinimo-neatitikimu>
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2015). *Priežiūros institucijų konsolidavimas*. [žiūrėta 2016-04-17]. Prieiga per internetą <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/verslo-prieziuros-instituciju-pertvarka/prieziuros-instituciju-konsolidavimas>
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2015). *Priežiūros institucijų veiklos efektyvumo (rezultatyvumo) rodikliai*. [žiūrėta 2016-04-14]. Prieiga per internetą <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/verslo-prieziuros-instituciju-pertvarka/prieziuros-instituciju-veiklos-efektyvumo-rezultatyvumo-rodikliai>
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2015). *Rizikos vertinimu pagrįsta verslo priežiūra*. [žiūrėta 2016-04-14]. Prieiga per internetą <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/verslo-prieziuros-instituciju-pertvarka/rizikos-vertinimu-pagrirsta-verslo-prieziura>

- Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2015). *Verslo priežiūros institucijų pertvarka*. [žiūrėta 2016-04-14]. Prieiga per internetą <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/verslo-prieziuros-instituciju-pertvarka>
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2015). *Vienodas ir kokybiškas asmenų konsultavimas*. [žiūrėta 2016-04-14]. Prieiga per internetą <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/verslo-prieziuros-instituciju-pertvarka/vienodas-ir-kokybiskas-asmenu-konsultavimas>
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2016). *Geresnis reglamentavimas Lietuvoje*. [žiūrėta 2016-04-10]. Prieiga per internetą iš <http://ukmin.lrv.lt/geresnis-reglamentavimas-lietuvoje>
- Lietuvos Respublikos Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. (2008). *Dėl Maisto tvarkymo subjektų patvirtinimo ir registravimo reikalavimų patvirtinimo*, (2008 m. spalio 15 d. Nr. B1-527). [žiūrėta 2016-04-10]. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=329396&p_tr2=2
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2006). *Dėl valstybinio reguliavimo mažinimo strateginių kryptų patvirtinimo*, (2006 m. gruodžio 22 d. Nr. 1333). [žiūrėta 2016-02-15]. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.F23D599A4B1E>
- Lietuvos Respublikos vyriausybė. (2010). *Dėl institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo*, (2010 m. gegužės 4 d. Nr. 511). [žiūrėta 2016-04-15]. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FAA9691FF7E6/RekWqXeaIV>
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2012). *Dėl administracinės naštos ūkio subjektams nustatymo metodikos patvirtinimo*, (2012 m. sausio 11 d. Nr. 4). [žiūrėta 2016-04-14]. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=478957
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2015). *Geresnio reguliavimo priežiūros komisijos 2015 metų veiklos ataskaita*. [žiūrėta 2016-04-14]. Prieiga per internetą http://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/Geresnis%20reglamentavimas/GRPK_2015_veiklos_ataskaita.pdf
- LKU: Kreditų unijų grupė. (2014). *Gyventojai mano, jog Lietuvoje yra nepalankios sąlygos verslo pradžiai, o verslininkai – priešingai*. [žiūrėta 2016-04-02]. Prieiga per internetą <http://lku.lt/blog/2014/11/17/gyventojai-mano-jog-lietuvoje-yra-nepalankios-salygos-verslo-pradziai-o-verslininkai-priesingai/>
- Lundskow, N. G. (2005). *Marxist Class-Cultural Spirituality in Theory and Practise*. [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga per internetą <http://crs.sagepub.com/content/31/1-2/213.abstract>
- Mackevičius, J. (2008). Įmonių veiklos analizė – informacijos rinkimo, tyrimo ir vertinimo sistema. *Informacijos mokslai*, 46, 46-56.
- Martinkus, B. (1999). *Verslininkystė*. Kaunas: Technologija.
- Martinkus, B., & Žičkienė, S. (2006). *Verslo organizavimas*. Šauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.

- Oficialiosios statistikos portalas. (2016). *Veikiantys ūkio subjektai metų pradžioje*, [lentelė]. [žiūrėta 2016-04-10]. Prieiga per internetą <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2772&status=A>
- Paunksnienė, J., Antanavičius, J. G., & Peleckis, K. (2011). *Verslo pagrindai*. Vilnius: Technika.
- Rimkuvienė, S., & Tamošaitienė, J. (2012). *Verslo planavimas ir organizavimas: mokomoji knyga*. Vilnius: Technika.
- Simanavičienė, Ž. (2011). *Verslo aplinka Lietuvoje ir Ukrainoje: sektorinė analizė: mokslo monografija* (T. II). Kaunas: Technologija.
- Simionenko-Kovacs, J. (2015). „*Doing Business 2017*“: 3 dalykai, kurie kitąmet leistų pavyti Estiją. [žiūrėta 2016-04-03]. Prieiga per internetą <http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/j-simionenko-kovacs-doing-business-2017-3-dalykai-kurie-kitamet-leistu-pavyti-estija/julija-simionenko>
- Smagurauskienė, L. (2009). Finansinė verslo skatinimo sistema Lietuvoje. *Annales Geographicae*, 42(1-2), 55-66.
- Smagurauskienė, L. (2011). *Verslo skatinimo sistemos teritorinės organizacijos ypatumai Lietuvoje (1998-2008 M.): daktaro disertacija*. Vilniaus universitetas, Vilnius.
- Stanikūnas, R. (2010). Valdžios kišimasis į rinką ir jos poveikis konkurencijai. *Pinigų studijos*, 1, 5-15.
- Stasytytė, V., & Aleksienė, L. (2015). Įmonės veiklos rizikos vertinimas ir vadymas mažose ir vidutinėse įmonėse. *Verslas: teorija ir praktika*, 16(2), 140-148.
- Tamašauskienė, V., & Tamašauskas, R. (2011). Valstybės pagalba verslo plėtrai kaimiškuose regionuose. *Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje*(2), 344-352.
- UAB Visionary Analytics ir Vyriausybės kanceliarijos Valstybės pažangos tarybos. (2014). *"Lietuva 2030": pažangos ataskaita. Pažangos rodikliai 2009-2014*. [žiūrėta 2016-04-10]. Prieiga per internetą <https://www.lietuva2030.lt/lt/download/197f5ca87d747d75b74a9bcaf8d059095df04c7235ce08f0a6/1>
- Vainienė, R. (2015). *Valstybinis reguliavimas*. [žiūrėta 2015-06-14]. Prieiga per internetą <http://zodynas.vz.lt/Valstybinis-reguliavimas>
- Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. (2016). *Veikla*. [žiūrėta 2016-04-16]. Prieiga per internetą <http://vmvt.lt/veikla>
- Verslas. (n.d.). *Žodynas.lt: terminų žodynas*. [žiūrėta 2015-06-20]. Prieiga per internetą <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/V/verslas>
- Verslo plėtra. (2011). *Verslas.in: verslo edukacijos portalas*. [žiūrėta 2015-06-20]. Prieiga per internetą <http://www.verslas.in/verslo-pletra/>

- Verslo vartai Lietuva. (2014). *Kavinė / Restoranas*. [žiūrėta 2016-04-20]. Prieiga per internetą <http://www.verslovartai.lt/lt/atmintines/maitinimas/1/>
- Word Bank Group. (2016). *Doing Business: Measuring Business Regulation*. [žiūrėta 2016-03-31]. Prieiga per internetą <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/lithuania/>
- Žutautienė, J. (2007). *Verslo ekonomika: studijų knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

PRIEDAI

PAVYZDINĖ APKLAUSOS ANKETA

1. Kuriuos informacinio įpareigojimo vykdymo veiksmus (toliau – vykdymo veiksmas) atliekate vykdydami informacinį įpareigojimą (vadovaudamiesi pavyzdiniu vykdymo veiksmų sąrašu)?

2. Kuris darbuotojas atlieka kiekvieną vykdymo veiksmą (pavyzdžiui, vyriausiasis buhalteris (buhalteris), teisininkas, vadovas, projektų vadovas, vadybininkas, administratorius, specialistas ar kitas)?

3. Kokia yra nurodyto vykdymo veiksmą atliekančio darbuotojo valandinio darbo užmokesčio ir nuo jo mokamų valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokų suma?

4. Kiek šio darbuotojo darbo laiko skiriama nurodytam vykdymo veiksmui atlikti?

5. Ar atliekant vykdymo veiksmą naudojamos samdomų konsultantų paslaugos?

6. Koks yra valandinis nurodytą vykdymo veiksmą atliekančio samdomo konsultanto atlygis?

7. Kiek laiko samdomas konsultantas skiria nurodytam vykdymo veiksmui atlikti?

8. Ar reikėjo įsigyti prekių ar įrangos nurodytam vykdymo veiksmui atlikti? Jei taip, nurodykite, kokių prekių ir (arba) įrangos ir už kiek buvo įsigyta. Ar įsigytos prekės priskirtos ilgalaikiam turtui? Jeigu įsigyta ilgalaikio turto, nurodykite jo naudingo tarnavimo laiką.

9. Ar reikėjo pirkti paslaugų nurodytam vykdymo veiksmui atlikti (išskyrus samdomų konsultantų paslaugas)? Jeigu taip, nurodykite, kokios paslaugos ir už kiek buvo pirktos.

10. Kiek kartų per metus atliekamas vykdymo veiksmas?

11. Kuriuos vykdymo veiksmus atliktumėte, jeigu jie nebūtų privalomi?

12. Kaip, Jūsų nuomone, būtų galima supaprastinti nurodyto informacinio įpareigojimo vykdymą?

13. Kuriuos informacinius įpareigojimus, Jūsų nuomone, yra sunkiausia įgyvendinti? Kodėl?

14. Kurie informaciniai įpareigojimai, Jūsų nuomone, yra labiausiai erzinantys (nesukelia didelės administracinės naštos ūkio subjektams, tačiau kelia nepagrįstų nepatogumų), kodėl tokiais juos laikote?

15. Ar vykdant informacinį įpareigojimą surinkta informacija buvo panaudota kitam tikslui?

16. Ar galėtumėte pateikti informacinių įpareigojimų vykdymo gerosios praktikos pavyzdžių (pavyzdžiui, kaip veiksmingiau vykdyti veiksmus, lengviau gauti informacijos, pagreitinti įpareigojimų vykdymą)?

(Administracinės naštos ūkio subjektams apskaičiavimo ataskaitos forma)

(institucijos pavadinimas)

ADMINISTRACINĖS NAŠTOS ŪKIO SUBJEKTAMS APSKAIČIAVIMO ATASKAITA

Nr. _____

(data)

Teisės akto arba teisės akto projekto pavadinimas					Laikas (valandomis)		Vidinis tarifas	Pridėtinės išlaidos	Išorinis tarifas	Vykdymo veiksmo atlikimo dažnis	Ūkio subjektų skaičius	Kiekio kintamasis	Administracinė našta ūkio subjektams
eil. Nr.	tiriamas straipsnis (-iai), punktas (-ai)	vykdymo veiksmas	tikslinė grupė	kilmė	T _v	T _i	C _v	P	C _i	F	L	Q (F x L)	$AN_{vv} = (C_v \times P \times T_v + C_i \times T_i) \times Q$
1. Numatomų keisti ir (ar) naikinti galiojančių informacinių įpareigojimų sukeliamą administracinę naštą ūkio subjektams, kai teisės aktai nekeičiami, pildomas tik 1 punktas)													
1.1.	Informacinis įpareigojimas A												
A1		vykdymo veiksmas A1											
A2		vykdymo veiksmas A2											
A3		vykdymo veiksmas A3											
....													
													$AN_{ij} = \sum AN_{vv}$
1.2.	Informacinis įpareigojimas B												
B1		vykdymo veiksmas B1											
B2		vykdymo veiksmas B2											
B3		vykdymo veiksmas B3											
....													
													$AN_{ij} = \sum AN_{vv}$
													$AN_{ta}^G = \sum AN_{ij}$
2. Teisės akto projekto galima sukelti administracinė našta													

Teisės akto arba teisės akto projekto pavadinimas					Laikas (valandomis)		Vidinis tarifas	Pridėtinės išlaidos	Išorinis tarifas	Vykdymo veiksmo atlikimo dažnis	Ūkio subjektų skaičius	Kiekio kintamasis	Administracinė našta ūkio subjektams
eil. Nr.	tiriamas straipsnis (-iai), punktas (-ai)	vykdymo veiksmas	tikslinė grupė	kilmė	T _v	T _i	C _v	P	C _i	F	L	Q (F x L)	$AN_{vv} = (C_v \times P \times T_v + C_i \times T_i) \times Q$
2.1.	Informacinis įpareigojimas A												
A1		vykdymo veiksmas A1											
A2		vykdymo veiksmas A2											
A3		vykdymo veiksmas A3											
....													
													$AN_{ij} = \sum AN_{vv}$
2.2.	Informacinis įpareigojimas B												
B1		vykdymo veiksmas B1											
B2		vykdymo veiksmas B2											
B3		vykdymo veiksmas B3											
....													...
													$AN_{ij} = \sum AN_{vv}$
													$AN_{ta}^N = \sum AN_{ij}$
Teisės akto projekto sukeliamas numatomas administracinės naštos pokytis (Lietuvos Respublikos piniginiiais vienetais)													
$AN^P = AN_{ta}^N - AN_{ta}^G$ Pastaba. Neigiamas skirtumas rašomas skliaustuose.													

Ataskaitą užpildė

(pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

**PRAŠYMAS
DĖL MAISTO TVARKYMO SUBJEKTO PATVIRTINIMO PAŽYMĖJIMO**

200 – –

Prašau išduoti arba papildyti (kas nereikalinga – išbraukti) maisto tvarkymo subjekto patvirtinimo pažymėjimą. Su teisės aktais, reglamentuojančiais maisto tvarkymą saugą esu susipažinęs.

1. Duomenys apie subjektą

Juridinio asmens (struktūrinio padalinio) pavadinimas	Kodas	Adresas

2. Duomenys apie juridinius / fizinius asmenis

2.1. Vadovas, savininkas, pareigos, vardas, pavardė	telefonas, faksas, el. paštas (jei yra)
2.2. Juridinio asmens atsakingojo asmens vardas, pavardė	telefonas, faksas, el. paštas (jei yra)
2.3. Fizinio asmens vardas, pavardė	telefonas, faksas, el. paštas (jei yra)

3. Maisto tvarkymo vieta

3.1. Buveinės adresas, pavadinimas	telefonas, faksas, el. paštas (jei yra)

4. Ekonominės veiklos rūšis (-ys)

4.1. Pagrindinė (kodas, pavadinimas)	
.....	
4.2. Papildoma (kodas (-ai), pavadinimas (-ai))	
.....	
4.3. Produktų grupių asortimentas (kodas (-ai), papildoma informacija)	
.....	

5. Pateikiami dokumentai

Žymėti ☐ (žymi dokumentus priimančią maisto produktų inspektorius)

5.1. Subjekto registravimo pažymėjimas, verslo liudijimas, nuolatinio Lietuvos gyventojų individualios veiklos pažyma, ūkininko ūkio įregistravimo pažymėjimas, kita	☐
5.2. Maisto tvarkymo patalpų projektas (planas) su įrenginių išdėstymu	☐
5.3. Maisto tvarkymo proceso aprašymas, projektinė gamybos apimtis, subjekto darbuotojų skaičius, steigiamuose subjektuose – numatomas subjekto darbuotojų skaičius	☐
5.4. Dokumentai, reglamentuojantys RVASVT principais pagrįstą savikontrolės sistemą	☐
5.5. Licencijos vaistinės veiklai kopija	☐
5.6. Pasikeitusios maisto gamybos technologijų charakteristikos (jeigu skiriasi nuo numatytų projekte)	☐
5.7. Subjekto projektas su patalpų, įrenginių išdėstymu (jei pasikeitė ir skiriasi nuo pateiktų projekte)	☐
5.8. Kita	☐

_____	_____	_____
(vadovas, savininkas ar įgaliotas asmuo)	(parašas)	(vardas, pavardė)
_____	_____	_____
(prašymą priėmusio asmens pareigos)	(parašas)	(vardas, pavardė)

(prašymo priėmimo data)		

ANKETA

Gerb. Respondente, Kauno technologijos universiteto magistro studijų II kurso studentė atlieka tyrimą. Tyrimo metu siekiama surinkti duomenis moksliniam tiriamajam darbui, kurio tema „Valstybinio reguliavimo naštos poveikis verslui“.

Ši anketa yra anoniminė, surinkta informacija bus pateikiama apibendrinta ir naudojama tik mokslo tikslais, atskirų respondentų pateikta informacija tyrimo rezultate neatsispindės. Prašome atsakyti į visus žemiau pateiktus klausimus, pažymėti „X“ prie Jums labiausiai tinkančio atsakymo varianto.

IŠ ANKSTO DĖKOJAME UŽ SUGAIŠTĄ LAIKĄ

1. Jūsų lytis:☐ vyras☐ moteris**2. Jūsų amžius:**☐ 18-24 metų☐ 55-64 metų☐ 45-54 metų☐ 35-44 metų☐ 25-34 metų☐ 65 ir daugiau metų**3. Jūsų pareigos:**☐ Vadovas☐ Specialistas / vadybininkas☐ Vadovo pavaduotojas/skyriaus vadovas☐ Kita _____☐ Finansininkas / Vyr. buhalteris**4. Įmonės dydis, kurioje dirbate:**☐ 1-9 darbuotojai☐ 50-250 darbuotojų☐ 10-49 darbuotojai☐ Daugiau nei 250 darbuotojų**5. Vykdomos veiklos teisinė forma:**☐ Uždaroji akcinė bendrovė☐ Mažoji bendrija☐ Individuali įmonė☐ Kita _____**6. Vykdoma veiklos sritis:**

7. Vykdomos veiklos metai:☐ Pirmi metai☐ 6-10 metai☐ 2-5 metai☐ daugiau kaip 10 metų**8. Veikla vykdoma viename ar keliuose rajonuose:**☐ Viename☐ Keliuose**9. Ar turite šiuo metu galiojantį Maisto tvarkymo subjekto patvirtinimo pažymėjimą?**

(jei pasirinkote atsakymą Ne, pereikite prie 11 klausimo)

☐ Taip☐ Ne

10. Kurie dokumentai buvo pateikti kartu su prašymu teritorinei Viešojo maitinimo ir veterinarijos tarnybai (toliau – VMVT)?

- ☐ Subjekto registravimo pažymėjimą, verslo liudijimą, nuolatinio Lietuvos gyventojų individualios veiklos pažymą, ūkininko ūkio įregistravimo pažymėjimą, kita
- ☐ Maisto tvarkymo patalpų projektą (planą) su įrenginių išdėstymu
- ☐ Maisto tvarkymo proceso aprašymą, projektinės gamybos apimtį, subjekto darbuotojų skaičių, steigiamuose subjektuose – numatomas subjekto darbuotojų skaičių
- ☐ Dokumentus, reglamentuojančius rizikos veiksnių analizės ir svarbių valdymo taškų principais pagrįstą savikontrolės sistemą
- ☐ Pasikeitusios maisto gamybos technologijų charakteristiką (jeigu skiriasi nuo numatytų projekte)
- ☐ Subjekto projektą su patalpų, įrenginių išdėstymu (jei pasikeitė ir skiriasi nuo pateiktų projekte)
- ☐ Kita _____

11. Ar sutinkate su teiginiu, jog: visi pateikiami dokumentai siekiant gauti pažymėjimą yra reikalingi?

☐ Pilnai sutinku	☐ Iš dalies nesutinku (nurodykite priežastis)
☐ Iš dalies sutinku	☐ Visiškai nesutinku (nurodykite priežastis)

12. Kokios pareigybės darbuotojas buvo atsakingas už pažymos gavimą?

13. Kiek laiko apytiksliai buvo užtrunkta supildant prašymą dėl maisto tvarkymo subjekto pažymėjimo gavimo?

☐ iki 10 min.	☐ iki 1 val.
☐ iki 30 min.	☐ daugiau kaip 1 val.

14. Kiek laiko buvo užtrunkta surenkant ir paruošiant visus reikalingus dokumentus, kuriuos reikėjo pristatyti VMVT siekiant gauti pažymėjimą?

☐ 1 dieną	☐ iki 10 dienų
☐ iki 5 dienų	☐ daugiau kaip 10 dienų

15. Kiek kartų teko vyksti į teritorinę VMVT siekiant gauti pažymėjimą?

16. Kokia transporto priemone buvo vykstama į teritorinę VMVT?

☐ Nuosavu automobiliu	☐ Viešuoju transportu
☐ Įmonės automobiliu	☐ Pėsčiomis
☐ Taksi	☐ Kita _____

17. Kiek laiko (min.) buvo užtrunkta kelionėje iki VMVT (nuo išvykimo iki atvykimo vietos)?

18. Kiek kainavo (eur.) kelionė iki VMVT (pavyzdžiui, kuro sąnaudos, autobuso bilietas ir pan.)?

19. Kiek apytiksliai laiko (min.) teko laukti nuvykus į VMVT, kol aptarnavo specialistas?

- ☐ Iki 5 minučių ☐ Iki 30 minučių
☐ Iki 10 minučių ☐ Iki 60 minučių
☐ Iki 20 minučių

20. Kiek apytiksliai buvo užtrukta laiko (min.) reikalingų VMVT dokumentų pateikimui?

- ☐ Iki 5 minučių ☐ Iki 30 minučių
☐ Iki 10 minučių ☐ Iki 60 minučių
☐ Iki 20 minučių

21. Su kokiais didžiausiai sunkumais teko susidurti siekiant gauti pažymėjimą?

- ☐ Buvo sudėtinga surinkti visus reikiamus dokumentus
☐ Ilgai užtruko dokumentų surinkimas
☐ Negavote reikalingos pagalbos iš VMVT
☐ VMVT dirbo lėtai ir neatsakingai
☐ Kita _____

22. Kaip siūlytumėt pagreitinti pažymos gavimo procesą?

23. Kokį poveikį sukūrė administracinė našta, kai buvo siekiama gauti pažymėjimą, Jūsų įmonės veiklai? Įvertinkite 10 balų skalėje, kur +4 labai teigiama poveikį, 0 – jokio poveikio, -4 labai neigiamą poveikį. Pasirinktą atsakymą apibraukite.

-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4
----	----	----	----	---	----	----	----	----

24. Jei turite pasiūlymų, dėl administracinės naštos, kylančios išduodant pažymėjimą, mažinimo galimybių, prašome pateikti juos žemiau.

DAR KARTĄ DĖKOJU UŽ SUGAIŠTA LAIKĄ IR LINKIU SĖKMĖS DARBE!